

**НАДЗВИЧАЙНА КРЕДИТНА
ПРОГРАМА ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ
УКРАЇНИ**

**Ініціатор: Міністерство регіонального розвитку,
будівництва та житлово-комунального господарства України**

Фінансує: Європейський Інвестиційний банк

ПЛАН СОЦІАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

i

ПЛАН ЗАЛУЧЕННЯ ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН

Проект фінансується Європейським Союзом

ЕКСПЕРТНА ПІДТРИМКА НАДЗВИЧАЙНОЇ КРЕДИТНОЇ ПРОГРАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО БАНКУ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Ця публікація створена за фінансової підтримки Європейського Союзу в межах проекту «Експертна підтримка Надзвичайної кредитної програми Європейського інвестиційного банку для відновлення України: розробка планів соціального менеджменту і залучення зацікавлених сторін» (Грантова угода ENPI #2015/362-383). Зміст цього документу є виключною відповідальністю Міжнародного фонду «Відродження» і ні в якому разі не може розглядатися як такий, що відображає позицію Європейського Союзу.

Ця публікація створена для Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України та виконавців субпроектів Надзвичайної кредитної програми для відновлення України, що фінансується Європейським інвестиційним банком (ЄІБ).

ЗМІСТ

Список скорочень	4
Довідка про Надзвичайну кредитну програму Європейського Інвестиційного Банку для відновлення України	5
1. Резюме	6
2. Цілі і завдання Плану соціального менеджменту і Плану залучення зацікавлених сторін	8
2.1. Контекст започаткування Надзвичайної кредитної програми для відновлення України	11
3. Оцінка потреб ВПО за участі зацікавлених сторін та оцінка впливу на соціальну сферу	13
3.1. Регуляторні та інституційні рамки для раннього відновлення та вирішення потреб ВПО	13
3.2. Вихідна оцінка потреб ВПО	13
3.3. Потреби щодо місцевої інфраструктури	20
3.3.1. Охорона здоров'я	21
3.3.2. Освіта	21
3.3.3. Житло	23
3.3.4. Зайнятість	23
4. Аналіз та управління ризиками	25
5. Процедура підготовки, відбору та реалізації субпроектів: зв'язок із Планом соціального менеджменту і Планом залучення зацікавлених сторін	31
5.1. Інтеграція планування соціального менеджменту та залучення зацікавлених сторін у НКПВУ	31
5.2. Субпроекти першого траншу	32
6. Управління впливом на соціальну сферу	33
6.1. Забезпечення дотримання соціальних стандартів ЄІБ	33
6.2. Підхід і заходи управління впливом на соціальну сферу	33
6.3. Чутливість до наслідків конфлікту	34
6.4. Заходи для пом'якшення негативного впливу	35
6.4.1. Стандарти з охорони праці	35
6.4.2. Вимушене переселення	36
6.4.3. Об'єкти культурної спадщини	37
6.4.4. Права та інтереси соціально вразливих груп	38
6.4.5. Охорона громадського здоров'я та гігієна праці, безпека працівників та інших осіб, на яких впливає НКПВУ	38
6.4.6. Залучення зацікавлених сторін	39
6.5. Очікуваний позитивний соціальний вплив	39
7. Програма розвитку спроможності	40
8. Програма моніторингу та оцінки	41
8.1. Предмет моніторингу та оцінки соціального впливу	41

8.2. Моніторинг за участю зацікавлених сторін	42
9. План соціального менеджменту	43
10. План залучення зацікавлених сторін	53
10.1. План залучення зацікавлених сторін: Принципи	53
10.2. План залучення зацікавлених сторін: Методологія розробки	53
10.3. План залучення зацікавлених сторін: Обсяг завдань	54
10.4. Визначення зацікавлених сторін	55
10.4.1. Роль і активне залучення зацікавлених сторін	55
10.4.2. Визначення та аналіз зацікавлених сторін	59
10.5. Механізм залучення зацікавлених сторін	60
10.5.1. Визначення уповноважених представників та їх функцій, виділення ресурсів, необхідних для діяльності із залучення зацікавлених сторін	61
10.5.2. Планування і спрямування діяльності із залучення зацікавлених сторін	62
10.5.3. Розкриття інформації	64
10.5.4. Нормативно-правова база для розкриття інформації	64
10.5.5. Комунікаційний план НКПВУ	65
10.5.6. Інструменти комунікацій НКПВУ	66
10.6. Консультації із зацікавленими сторонами	67
10.6.1. Правові норми, що регулюють консультації з зацікавленими сторонами	67
10.6.2. Створення функціональних партнерських відносин із зацікавленими сторонами	69
10.6.3. Незалежні механізми забезпечення підзвітності	71
10.7. Механізм вирішення скарг	71
10.7.1. Робота зі скаргами громадян	71
10.7.2. Міжнародні зобов'язання України згідно з Керівними принципами ООН у сфері бізнесу та прав людини	71
10.7.3. Положення українського законодавства щодо подання звернень, скарг і претензій	72
10.7.4. Механізм судового вирішення скарг в Україні	72
10.7.5. Механізм несудового вирішення скарг у рамках впровадження НКПВУ	73
10.7.6. Механізм вирішення скарг: управління процесом	74
10.8. План залучення зацікавлених сторін	77
Додаток А. Правова основа	81
Додаток Б. Соціально-економічна ситуація в постраждалому від конфлікту регіоні	84
Додаток В. Програма розвитку потенціалу	109
Додаток Г. Програма моніторингу і оцінки	114
Додаток Д. Огляд досліджень про внутрішньо переміщених осіб в Україні	120

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

ВПО	– Внутрішньо переміщена особа
ВЦА	– Військово-цивільна адміністрація
ГВП	– Група з впровадження проекту
ЄІБ	– Європейський Інвестиційний Банк
ЄС	– Європейський Союз
Мінрегіонбуд	– Міністерство регіонального розвитку, будівництва та комунального господарства України
МОП	– Міжнародна організація праці
МФВ	– Міжнародний фонд «Відродження»
НКПВУ	– Надзвичайна кредитна програма для відновлення України
НУО	– Неурядова організація
ОДА	– Обласна державна адміністрація
ОЕСР	– Організація економічного співробітництва та розвитку
ООН	– Організація Об'єднаних Націй
ПЗЗС	– План залучення зацікавлених сторін
ПРС	– Програма розбудови спроможності
ПСМ	– План соціального менеджменту
ССМ	– Система соціального менеджменту
ЮНЕСКО	– Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури

ДОВІДКА ПРО НАДЗВИЧАЙНУ КРЕДИТНУ ПРОГРАМУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО БАНКУ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

В грудні 2014 року Європейський Інвестиційний Банк (ЄІБ) та Уряд України уклали Рамкову угоду про Надзвичайну кредитну програму відбудови Сходу України на 2015-2017 рр, що передбачає виділення Україні кредиту у розмірі 200 млн євро на проекти відновлення. У квітні 2015 року Верховна Рада України ратифікувала цей документ і Фінансова Угода набула чинності.

Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства було визначено головним виконавцем цього Проекту. Проект має допомогти місцевим громадам, органам виконавчої влади та місцевого самоврядування, державним та муніципальним підприємствам регіонів України, що зазнали впливу військового конфлікту та прийняли велику кількість вимушених переселенців (ВПО), покращити соціальну інфраструктуру та доступність публічних послуг для населення.

Міжнародний фонд «Відродження» за підтримки Європейського Союзу здійснює пілотний проєкт експертного супроводу в рамках Надзвичайної кредитної програми Європейського Інвестиційного Банку для відновлення України. Ця ініціатива виконується спільно з партнерами, серед яких – аналітичні центри, місцеві громадські організації, а також Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України і Робоча група проєкту, що працює при міністерстві.

Мета експертного супроводу полягає у посиленні внеску Програми ЄІБ «Надзвичайна кредитна програма для відновлення України» у зміцненні соціальної згуртованості та інтеграції в Україні. Ініціатива сприяє залученню громадськості, покращенню гласності та звітності щодо реалізації Проєкту «Надзвичайна кредитна програма для відновлення України». Залучаються зацікавлені сторони, зокрема громадянське суспільство та органи влади, задля їх спільної роботи над місцевими проєктами реконструкції та відновлення. Надаються рекомендації щодо зниження можливих соціальних ризиків, пов'язаних із потенційними конфліктами між ВПО та громадами, які їх приймають.

Цілі проєкту:

- Розробка і затвердження Плану залучення зацікавлених сторін (ПЗЗС) на підставі консультацій з представниками громадянського суспільства, керуючись принципами недискримінації, прозорості та залучення усіх груп населення, в тому числі ВПО, для поінформованого прийняття рішень
- Розробка і затвердження Плану соціального менеджменту (ПСМ), що передбачає аналіз соціально-економічної ситуації та аналіз потреб громад. Розробка заходів для зменшення конфліктного потенціалу, проведення навчання для підвищення інституційної спроможності органів влади та громадських організацій у регіонах, де реалізується Надзвичайна кредитна програма
- Пілотування ПСМ та ПЗЗС у чотирьох цільових громадах – у місті Бахмут (колишній Артемівськ) Донецької області, місті Северодонецьк Луганської області, місті Харків та місті Запоріжжя. Метою пілотного застосування цих документів є, перш за все, тестове запровадження усіх процесів, передбачених у ПСМ та ПЗЗС, а також виявлення можливостей коригування цих документів з метою більш ефективного їх застосування на практиці під час другого та подальших траншів проєкту
- Інформування населення регіонів, які зазнали негативного впливу військового конфлікту, про допомогу та нові механізми впливу на прийняття рішень, що доступні в рамках Програми.

НАДЗВИЧАЙНА КРЕДИТНА ПРОГРАМА ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ: ПЛАН СОЦІАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПЛАН ЗАЛУЧЕННЯ ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН

1. РЕЗЮМЕ

План соціального менеджменту окреслює принципи та підходи, а також визначає заходи, необхідні для одержання максимальних переваг від реалізації Надзвичайної кредитної програми для відновлення України (НКПВУ), а також для уникнення, мінімізації, пом'якшення чи усунення будь-яких несприятливих соціальних наслідків. Розроблена оцінка впливу на соціальну сферу (яка включає аналіз ризиків, оцінку вихідної ситуації внутрішньо переміщених осіб в Україні та пріоритети щодо відбудови місцевої соціальної інфраструктури) визначає вихідні умови інтегрування процесів планування соціального менеджменту та залучення зацікавлених сторін до процедур підготовки, відбору та реалізації субпроектів НКУВУ, що фінансується Європейським інвестиційним банком і впроваджується Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України.

План соціального менеджменту та План залучення зацікавлених сторін розроблено як інструмент розбудови спроможності органів влади, місцевого самоврядування, комунальних підприємств та громад. Виконання цих Планів дозволить включити процеси залучення зацікавлених сторін у практику впровадження проектів і сприятиме прозорості впровадження проектів, підзвітності виконавців та розбудові довіри у цільових громадах.

У ході дослідження, проведеного в рамках підготовки цього Плану, було виявлено відносно низький рівень конфліктогенності на основі ідентичності в регіоні. Натомість очевидною є певна структурна напруженість внаслідок конкуренції за обмежені економічні ресурси. Вищий рівень конкуренції за суспільні ресурси загалом проявляється у тяжінні до локальної ідентичності та менш активному залученні внутрішньо переміщених осіб. Спроможність вимушених переселенців брати участь у проектах громади в якості активних зацікавлених сторін потребує подальшого розвитку через навчання, комунікацію та розширення прав і можливостей.

Управління інфраструктурними проектами та відповідними соціальними ризиками має здійснюватися із врахуванням місцевого контексту та залученням місцевих зацікавлених сторін. На всій території цільового регіону соціальна інфраструктура (в тому числі житло й житлово-комунальне господарство, заклади освіти та охорони здоров'я, дороги) знаходяться у незадовільному стані, а спроможність органів місцевого самоврядування знімати напругу та вирішувати проблемні питання, що пов'язані з притоком внутрішньо переміщених осіб у громади, потребує суттєвого покращення. Акцент має робитися на покращенні інфраструктури, яка приносить користь як внутрішньо переміщеним особам, так і місцевим громадам. Пріоритет має надаватися проектам, які створюють можливості для перекваліфікації та передбачають створення неспеціалізованих робочих місць у ході їх реалізації (наприклад, при будівництві житла, шкіл, дошкільних закладів). З огляду на істотні відмінності між громадами прийнятті рішення щодо конкретних інфраструктурних потреб необхідно враховувати дані в розрізі районів (пріоритетних районів, визначених у Плані соціального менеджменту).

На основі дослідження, проведеного перед підготовкою цього Плану (яке включало дослідження громадської думки серед населення, напівструктуровані інтерв'ю з внутрішньо переміщеними особами, фокус-групи з представниками органів місцевого самоврядування та зацікавлених місцевих громадських організацій), було здійснено аналіз ризиків з метою оцінити вірогідність і вплив різних чинників, а також рекомендувати заходи для усунення цих ризиків або пом'якшення їх наслідків.

З метою пом'якшення негативних соціальних наслідків у субпроектах НКПВУ, яких неможна повністю уникнути або яким неможна запобігти, цей План соціального менеджменту визначає низку заходів, які передбачають встановлення процедур для (а) забезпечення дотримання стандартів охорони праці, (б) уникнення чи управління вимушеним переселенням, (в) пом'якшення негативних наслідків для об'єктів культурної спадщини; (г) захисту прав та інтересів вразливих груп населення; (д) захисту та забезпечення громадського здоров'я, охорони праці та безпеки праців-

ників та інших осіб, на яких поширюється вплив НКПВУ. В рамках НКПВУ розроблено Програму розбудови спроможності, яка є інструментом реалізації НКПВУ як на національному, так і на місцевому рівні. Базові навчальні матеріали цієї програми розроблені для формування навичок, необхідних для впровадження Плану соціального менеджменту та Плану залучення зацікавлених сторін. Матеріали організовані за трьома модулями та спрямовані на різні аудиторії, а саме: (а) Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України та відповідні обласні органи влади; (б) відповідні органи влади та місцевого самоврядування та місцеві виконавці субпроектів; та (в) зацікавлені сторони на рівні громад, у тому числі громадські організації та інші об'єднання громадян.

Програма моніторингу та оцінки призначена для вимірювання рівня досягнення цілей з соціального менеджменту та взаємодії із зацікавленими сторонами НКПВУ. Методологія моніторингу та оцінки розроблена для (а) соціальних результатів окремих субпроектів або груп субпроектів, які впроваджуються на території однієї адміністративної одиниці; (б) соціального впливу на регіони, на теренах яких розгортаються субпроекти НКПВУ, що фінансуються за рахунок кредитних коштів Європейського інвестиційного банку; (в) сприяння НКПВУ запровадженню практик соціального менеджменту та взаємодії із зацікавленими сторонами в роботу з відбудови України загалом.

2. ЦІЛІ І ЗАВДАННЯ ПЛАНУ СОЦІАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ І ПЛАНУ ЗАЛУЧЕННЯ ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН

План соціального менеджменту розроблено Міжнародним фондом «Відродження» для Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України в рамках проекту «Експертна підтримка впровадження Надзвичайної кредитної програми для відновлення України», що здійснюється МФВ за фінансової підтримки Європейського Союзу (грантова угода ENPI #383-682).

Метою Плану соціального менеджменту (ПСМ) є посилення сприяння НКПВУ, що впроваджується відповідно до Кредитної угоди між Європейським інвестиційним банком (ЄІБ) та Урядом України, зміцненню соціальної згуртованості та злагоди в Україні, а також пом'якшення можливих соціальних ризиків, пов'язаних з освоєнням позики ЄІБ у цільових регіонах.

Цілі Плану соціального менеджменту:

- Визначити і пом'якшити будь-які соціальні ризики, пов'язані з реалізацією НКПВУ
- Запровадити механізми реального та змістовного залучення зацікавлених сторін до супроводження НКПВУ
- Проаналізувати соціально-економічні особливості потенціалу кінцевих бенефіціарів і провести оцінку короткострокових потреб і пріоритетів щодо відновлення за участі всіх зацікавлених сторін
- Максимізувати позитивні наслідки НКПВУ для кінцевих бенефіціарів
- Попередити та/або мінімізувати будь-які негативні наслідки
- Запровадити заходи компенсації щодо будь-яких негативних соціальних наслідків і ризиків, яких неможливо ні уникнути, ні зменшити.

Метою Плану залучення зацікавлених сторін (ПЗЗС) є визначення стратегії залучення зацікавлених сторін проекту, яка передбачає заходи, необхідні для розроблення змістовного залучення на всіх етапах планування, реалізації, моніторингу та завершення проекту.

Затвердження і реалізація Плану соціального менеджменту (ПСМ) та Плану залучення зацікавлених сторін (ПЗЗС) на національному рівні та на рівні локальних субпроектів покликані забезпечити досягнення таких запланованих результатів:

- Посилення спроможності Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства, відповідних регіональних та місцевих виконавців щодо планування та реалізації соціального менеджменту та залучення зацікавлених сторін до проектів раннього відновлення на території Донбасу, прилеглих та інших областей, які прийняли найбільшу кількість внутрішньо переміщених осіб, забезпечуючи дотримання відповідних соціальних стандартів і найкращих практик
- Проведення аналізу з урахуванням можливих наслідків конфлікту, а також оцінки - за участі всіх зацікавлених сторін - становища внутрішньо переміщених осіб та стану постраждалих районів. Проведення поглибленого дослідження на територіях, відібраних для 3-4 субпроектів, результати яких буде покладено в основу планування та реалізації наступних траншів НКПВУ
- Пілотування ПСМ та ПЗЗС у рамках 3-4 субпроектів НКПВУ
- Розроблення та виконання програми з розбудови спроможності, покликаної надати виконавцям необхідні навички застосування підходів соціального менеджменту та залучення зацікавлених сторін до проектів раннього відновлення
- Розроблення і впровадження ефективного і доступного механізму врегулювання скарг
- Розроблення і впровадження моніторингової програми, що зосереджуватиметься на реалізації ПСМ та ПЗЗС та надасть змогу інтегрувати моніторинг за участі зацікавлених сторін до загального моніторингу та оцінки НКПВУ

- Запровадження моделі комунікації, яка визначатиме релевантні для проекту ключові зацікавлені сторони та забезпечуватиме належні механізми розкриття інформації, консультування та підзвітності
- Збір та аналіз матеріалів для узагальнення отриманого досвіду та висновків з реалізації НКПВУ для подальшого використання у якості рекомендацій для подальшої роботи з відновлення України.

Цей План соціального менеджменту ґрунтується на положеннях Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права та інших міжнародних угод, підписантом яких є Україна, стандартів УВКБ ООН щодо допомоги внутрішньо переміщеним особам, Директив Європейського Союзу¹, стандарту Європейської Комісії щодо консультацій із зацікавленими сторонами та інших релевантних документів, схвалених Європейським Союзом. Серед вихідних документів зокрема - Порядок денний щодо змін (Європейська Комісія, 2011 р.), Європейська спільна позиція щодо розвитку (Європейський Союз, 2005 р.), Паризька декларація (2005 р.), Аккрська програма дій (2008 р.), Бусанська угоду про партнерство (ОЕСР, 2011 р.). Також цей ПСМ опирається на соціальні стандарти Європейського інвестиційного банку (2013 р.), які передбачають дотримання прав людини, гендерної рівності, визнаних на міжнародному рівні прав і стандартів праці, а також - чутливість до наслідків конфлікту, залучення зацікавлених сторін та запровадження дієвого і доступного механізму врегулювання скарг. Цей ПСМ складений відповідно до вимог чинного законодавства України, зокрема Законів України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 зі змінами від 24.12.2015, «Про місцеве самоврядування в Україні» (1997 р.), «Про громадські об'єднання» (2014 р.), «Про звернення громадян» (1996 р.), «Про доступ до інформації» (2011 р.), Постанови Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 №1094 «Про затвердження Комплексної державної програми щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року».

План соціального менеджменту визначає принципи і підходи, а також передбачає заходи, необхідні для максимізації позитивного впливу НКПВУ та уникнення, мінімізації, пом'якшення або компенсації будь-яких несприятливих соціальних наслідків.

План соціального менеджменту розроблено як інструмент розбудови спроможності органів місцевого самоврядування, що надасть змогу інституалізувати процеси демократичної участі, які забезпечуватимуть підзвітність виконавця проекту, будуватимуть відповідальність і довіру в цільових громадах.

План соціального менеджменту та План залучення зацікавлених сторін мають впроваджуватися разом як частини єдиної Системи соціального менеджменту (ССМ), вбудованої у загальну систему менеджменту НКПВУ. Цей План визначає необхідні процеси та заходи спрямовані на забезпеченні участі, моніторингу та підзвітності задля дотримання соціальних стандартів Європейського інвестиційного банку.

¹ Директива 2006/54/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 5 липня 2006 р. про реалізацію принципів рівних можливостей та рівного ставлення до чоловіків і жінок у питаннях працевлаштування та зайнятості; Директива 2003/4/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 28 січня 2003 р. про публічний доступ до інформації про навколишнє середовище, що реалізує Конвенцію про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція).

Система соціального менеджменту (ССМ)

Очікується, що загальним результатом реалізації ПСМ та ПЗЗС стане запровадження нового підходу до проектів відновлення за активної участі зацікавлених сторін, який буде ширшим, ніж суто реконструкція конкретних об'єктів соціальної інфраструктури. Цей підхід включатиме розширення можливостей зацікавлених сторін і створення умов для їх включення до планування та впровадження проекту, до заходів з моніторингу та оцінки. Також утвердження соціального менеджменту є невід'ємною частиною розвиткових проектів та формування культури довіри, участі та підзвітності. Такий підхід сприятиме розвитку комплексної Системи соціального менеджменту (ССМ), яка буде реалізовуватися та постійно вдосконалюватися як внутрішньо в Мінрегіонбуді, так і у співпраці з ключовими партнерами та зацікавленими сторонами. ССМ допоможе вчасно виявляти та реагувати на соціальні ризики і забезпечувати управління ними та покращення ситуації на всіх етапах соціального менеджменту, а саме: вироблення політики; виявлення ризиків і соціальних впливів; планування необхідних управлінських ресурсів, визначення потреб у розвитку спроможності та компетентності; чутливість до наслідків конфлікту; плани екстреного реагування, та стійкості в умовах конфлікту; досягнення сталих результатів; залучення зацікавлених сторін; комунікація та розкриття інформації; механізми врегулювання скарг; підзвітність перед зацікавленими сторонами та громадами, у яких впроваджуються суб-проекти НКПВУ; моніторинг та оцінка.

Процес соціального менеджменту та залучення зацікавлених сторін

2.1. Контекст започаткування Надзвичайної кредитної програми для відновлення України

Попри проголошене припинення вогню в рамках Мінських домовленостей (вересень 2014 р. і лютий 2015 р.) збройний конфлікт продовжує руйнувати життя цивільного населення та інфраструктуру на території Донецької та Луганської областей України. Ситуація на Сході України вплинула на соціально-економічну ситуацію та ситуацію з дотриманням прав людини не лише в Донецькій та Луганській областях, які зазнали втрат через найбільш активні військові дії. Сусідні Запорізька, Дніпропетровська та Харківська області також зазнали значних негативних наслідків, як і інші регіони країни. Конфлікт змінив життя понад 5 мільйонів людей, серед яких особливо постраждали жінки, діти, літні люди та вразливі категорії громадян. Станом на початок 2016 року близько 1,7 мільйонів українських громадян зареєструвалися в органах влади як внутрішньо переміщені особи (ВПО).

Оцінку відновлення та розбудови миру на Сході України було розпочато в листопаді 2014 року в рамках спільних зусиль ООН, Світового банку та Європейського Союзу з метою (а) надання підтримки Уряду України в оцінці короткострокових, середньострокових і довгострокових потреб щодо відновлення та встановлення миру, відповідних стратегічних і програмних пріоритетів і пов'язаними з цим фінансовими вимогами; (б) отримання інформації для вироблення загального бачення і стратегії щодо довгострокового відновлення та встановлення миру на Донбасі, а також реформ у різних сферах, пов'язаних з виконанням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС; та (в) забезпечення платформи для скоординованого та комплексного надання допомоги з боку ООН, Світового банку, ЄС та двосторонніх донорів. Звіт за результатами оцінки відновлення та розбудови миру на Сході України був остаточно узгоджений у березні 2015 року. Викладені результати були вивчені та враховані в процесі підготовки цього Плану соціального менеджменту.

У грудні 2014 року Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) та Уряд України підписали рамкову кредитну угоду для фінансування відновлення об'єктів інфраструктури різного профілю з метою подолання наслідків конфлікту на Сході України. У відповідності до політики ЄІБ щодо прозорості та підзвітності, а також принципів і стандартів ЄІБ щодо соціальної сфери та довкілля, НКПВУ передбачає соціальний менеджмент і залучення зацікавлених сторін як ключові аспекти запобігання та пом'якшення екологічних і соціальних ризиків та максимізації позитивних соціальних наслідків проектів, що фінансуються ЄІБ.

НКПВУ розрахована на період з 2015 по 2020 роки. Фінансування субпроектів НКПВУ надаватиметься на конкурсній основі громадам, які прийняли найбільшу кількість ВПО на територіях, які контролюються українською владою в Донецькій та Луганській областях, а також на територіях Дніпропетровської, Харківської та Запорізької областей, які потребують реконструкції ключових об'єктів соціальної інфраструктури, поліпшення доступу до публічних послуг, водопостачання та каналізації, електроенергії, центрального опалення, реконструкції доріг, адміністративних споруд, з головним акцентом на покращення загальної ситуації ВПО.

У листопаді 2015 року Кабінет Міністрів України схвалив перший транш з 72 локальних субпроектів в рамках НКПВУ у цільових регіонах України.

3. ОЦІНКА ПОТРЕБ ВПО ЗА УЧАСТІ ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН ТА ОЦІНКА ВПЛИВУ НА СОЦІАЛЬНУ СФЕРУ

3.1. Регуляторні та інституційні рамки для раннього відновлення та вирішення потреб ВПО

Реалізація НКПВУ потребує міцної та добре скоординованої законодавчої бази та інституцій, відповідальних за подолання наслідків збройного конфлікту на Сході України та надання допомоги постраждалому населенню, включаючи внутрішньо переміщених осіб (ВПО). У цьому Проекті Мінрегіонбуд виступає центром координації та впровадження та взаємодіє з іншими державними органами, які відповідають за різні аспекти діяльності з подолання наслідків збройного конфлікту.

Органи, з якими Мінрегіонбуд взаємодіє у процесі впровадження НКПВУ

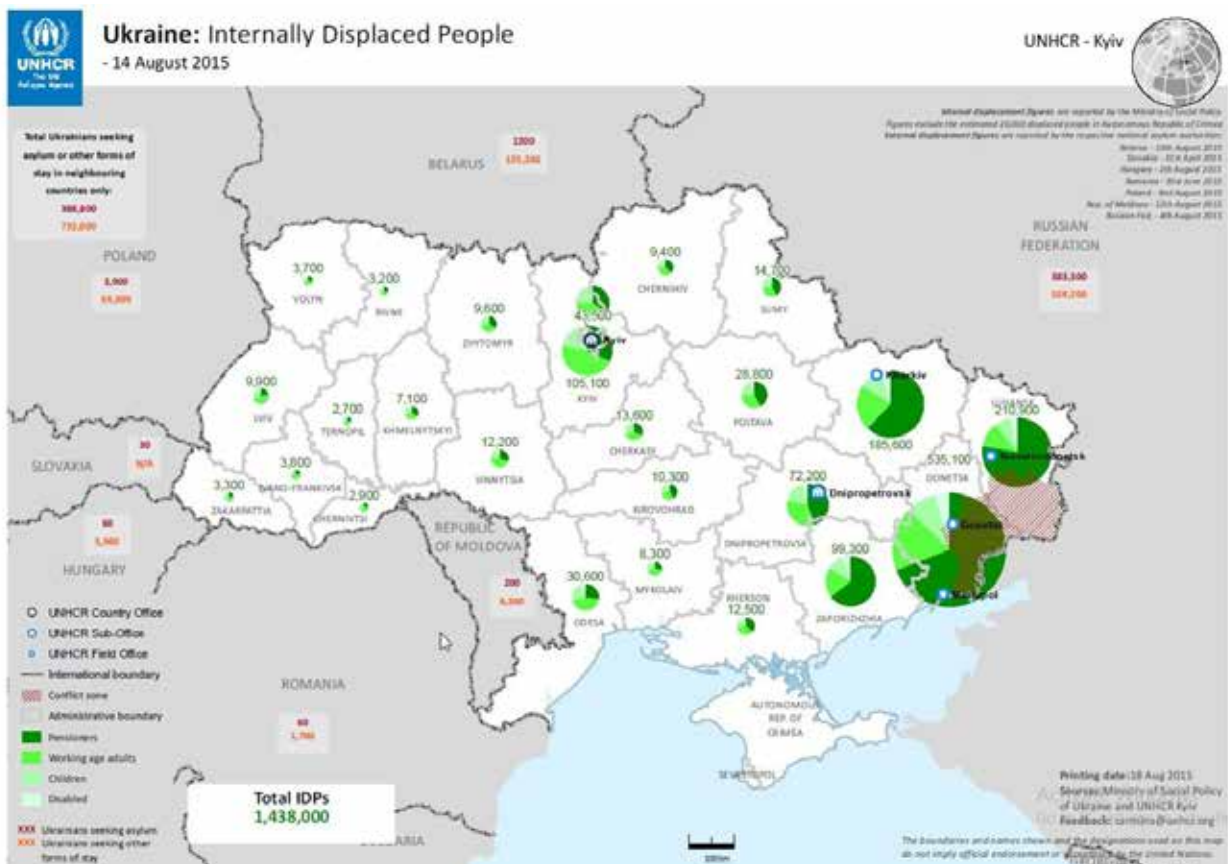
3.2. Вихідна оцінка потреб ВПО

Соціально-економічне становище ВПО у цільових регіонах

За даними Міністерства соціальної політики України, станом на 30 листопада 2015 року в управліннях соціального захисту було зареєстровано 1 621 030 ВПО (1 279 918 сімей) з Донбасу та анексованого Криму, майже на 100 тисяч осіб більше у порівнянні з 1 529 848 ВПО (або 1 203 603 сімей), офіційно зареєстрованих станом на 12 жовтня 2015 року.² В цільових регіонах – на територіях Донецької та Луганської областей, які контролюються українською владою, а також в Дніпропетровській, Харківській та Запорізькій областях – кількість зареєстрованих ВПО ста-

² В українському законодавстві запроваджено механізм реєстрації ВПО (Постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. №509; Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 24 грудня 2015 р. №921-VIII). Хоча ця система і не є достатньо гнучкою, вона дозволяє збирати базові демографічні та географічні дані. Більш комплексний підхід до збору даних обговорюється на національному рівні, але все ще не розроблений. Кілька органів окремо збирають статистичні дані про ВПО. До них відносяться і Міжвідомчий координаційний штаб (при першому контакті в одному з регіональних штабів), Державна служба зайнятості та місцеві органи влади, які узагальнюють дані по територіальних одиницях.

новить 1 229 825 осіб. Понад 915 тисяч осіб (56%) серед зареєстрованих ВПО по всій Україні - це пенсіонери, і понад 195 тисяч (13%) – це діти.³ По фінансову допомогу звернулися 621 636 сімей, і така фінансова допомога була надана 582 149 з них. Загальний обсяг фінансової допомоги, наданої ВПО, становив 2,84 млрд. грн.

Велика кількість пенсіонерів і неповнолітніх у реєстрі ВПО свідчить про те, що особи працездатного віку або представляють лише малу частку від загальної кількості ВПО, або з певних причин не зареєструвалися в органах влади. Можна припустити, що реальна кількість ВПО в цільових областях має бути вищою, ніж офіційні дані. Натомість звіти про дані, зібрані на місцях (особливо ті, що були зібрані в ході базового дослідження в рамках оцінки впливу проекту на соціальну сферу), вказують на те, що фізична присутність ВПО в регіоні є суттєво нижчою, ніж те, про що свідчать дані офіційної реєстрації. Хоча особи можуть реєструватися як ВПО, багато з них не залишаються в місці реєстрації на тривалий час, а регулярно мігрують через лінію розмежування в зоні АТО, інші мігрують до інших районів, більш віддалених від зони конфлікту, в пошуках роботи і житла.

Для того щоб субпроекти НКПВУ приносили значну користь ВПО, критично важливим є розуміння реальних матеріально-побутових умов цих людей на місцевому рівні. Відповідні заходи з оцінки потреб мають бути включені до планування соціального менеджменту на рівні субпроектів. Покладання лише на дані Міністерства соціальної політики про реєстрацію ВПО є недостатнім; обов'язковим є залучення місцевих органів влади та самих громад до оцінки реальних потреб у громадах, де планується реалізувати субпроекти НКПВУ.

Інфраструктурні потреби в цільових регіонах є доволі масштабними. Недостатній рівень забезпечення матеріально-побутових умов сприяє маятниковому характеру міграції ВПО, які переїжджають до будь-якого міста в області, де вони можуть бути забезпечені роботою та житлом. Доки статус території за межами контролю української влади залишатиметься невизначеним, так само як і ризик ескалації збройного конфлікту, вірогідність маятникової міграції ВПО в межах цільових областей також залишатиметься високою. Такі маятникові міграції складно відстежувати, але вони

3 Джерело: <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=351058>

здатні впливати на місцеву економіку та ринок праці, спричиняючи навантаження на соціальну інфраструктуру та конкуренцію за обмежені ресурси. Соціальний менеджмент реалізації інфраструктурних проектів, спрямований на задоволення місцевих потреб, що змінюються, та посилення спроможності місцевих органів влади задовольняти попит на надання соціальних послуг.

Крім практичних соціально-економічних потреб, зусилля з раннього відновлення в областях, що знаходяться поблизу зони бойових дій, мають суттєве символічне значення та комунікаційний вплив на соціальну згуртованість шляхом вирішення гуманітарних питань в районах, що постраждали внаслідок конфлікту. Таким чином, проекти з поліпшення інфраструктури, що фінансуються ЄІБ, самі по собі можуть розглядатися як механізми соціального менеджменту.

Загалом населення цільових регіонів готовністю демонструє схильність до співпраці та підтримки ВПО: лише незначна меншість місцевих зацікавлених сторін розглядає прибуття ВПО як істотну проблему, тож вірогідність виникнення конфліктних ситуацій є відносно низькою. При цьому поліпшення місцевої інфраструктури має здійснюватися з урахуванням більш широкої бази бенефіціарів (як ВПО, так і місцевих громад), як через те, що ВПО як категорія населення мають високий ступінь мобільності, так і з метою уникнення проявів будь-яких латентних конфліктів між ВПО та приймаючою громадою. Цей ризик можна пом'якшити шляхом заходів із цілеспрямованого залучення зацікавлених сторін, як це описано у Плані залучення зацікавлених сторін. Мінрегіонбуд проводитиме періодичне оцінювання ризиків, пов'язаних з збройним конфліктом та його наслідками, з метою забезпечення раннього виявлення можливого загострення та мінімізації відповідних ризиків.

За даними соціологічних досліджень, проведених наприкінці 2014 року та на початку 2015 року, більшість скарг ВПО стосувалися труднощів з реєстрацією (одержання офіційного статусу ВПО), громіздкої процедури подання заяви на одержання державної допомоги тощо. Утім, станом на літо 2015 року на передній план вийшли економічні питання. Найбільшими пріоритетами стали непостійне тимчасове працевлаштування та житло. З часом проживання у друзів та/або в неопалюваних санаторіях стало дедалі менш прийнятним варіантом вирішення цього питання). Очевидно, що заощадження, які мали ВПО, поступово вичерпувалися протягом першого року збройного конфлікту на Донбасі, так само як і меншими ставали ресурси і бажання надавати допомогу серед мешканців приймаючих громад. Отже, від початку бойових дій на Донбасі безпосередні потреби ВПО змінювалися наприкінці 2015 року потреби ВПО більше стосувалися житла, працевлаштування та освіти (тобто пріоритетів, що відображають наміри напівпостійного поселення), а не виживання – харчів, прихистку, медикаментів (першочергових потреб у випадку тимчасового переміщення).

Соціологічні дослідження, польові етапи яких проводилися у другому півріччі 2015 року, показали суттєве зниження рівня життя ВПО, що мало б призвести до підвищення ризику конфлікту між переселенцями та місцевими приймаючими громадами. Всупереч таким очікуванням, натомість, ВПО – респонденти у низці населених пунктах повідомили про одержання значної підтримки від надавачів гуманітарної допомоги та місцевих громадських організацій. І хоча за відомими нам даними, конкуренція за ресурси спричинила підвищення цін і збільшення черг в органах зайнятості та соціального забезпечення, до відкритої напруженості між ВПО та приймаючими громадами це не призвело. Єдиним винятком серед одержаних результатів були підконтрольні українській владі території Луганської області та деякі райони Харківської області, де політичні протистояння між проукраїнськими та проросійськими частинами місцевого населення, очевидно, також вилилися в негативне ставлення до ВПО, які прибули у ці райони.⁴

⁴ Дослідження ситуації з ВПО в Сєвєродонецьку (Луганська область) також виявило більш високий рівень соціальної напруженості, ніж в інших містах цільових областей. Активна робота громадської організації «Станція Чугуїв», очевидно, розвіяла подібну напружену соціальну ситуацію в Чугуєві (Харківська область).

Базове дослідження, проведене в рамках підготовки цього Плану соціального менеджменту⁵, виявило відносно низький рівень потенціалу до конфліктів на основі ідентичності в регіоні. Натомість очевидною є певна структурна напруженість внаслідок конкуренції за обмежені економічні ресурси та доступ до соціальних послуг. Безробіття зросло в п'ять разів у цільових областях з початку збройного протистояння на Донбасі та безпосередньо спричинило фінансові труднощі як для приймаючої громади, так і для ВПО. Безробіття є особливо гострою проблемою для новоприбулих ВПО. Більше половини опитаних у ході дослідження повідомили, що мали роботу перед переселенням, тоді як лише 26% мали роботу старшою на осінь 2015 року. Це є причиною серйозної скрути, враховуючи те, що 60% повідомили про те, що мешкають в орендованих приміщеннях. Хоча становище багатьох переселенців не є настільки критичним, як на початку 2015 року, коли велика кількість ВПО повідомляли про те, що залежать від добровільних пожертв у вигляді харчів і медикаментів, ситуація з працевлаштуванням і житлом у цільових областях не покращується і спричиняє значні труднощі як для ВПО, так і для приймаючих громад.

Стикаючись з труднощами, ВПО зазвичай звертаються по допомогу до органів місцевої влади. У вибірці дослідження 94% ВПО повідомили про звернення до місцевих служб соціального захисту і 97% ВПО – до Державної міграційної служби; 76% повідомили про те, що одержували медичні послуги з часу переселення; 40% взаємодіяли з місцевими відділеннями Державного пенсійного фонду; 24% – з Державною службою зайнятості; 36% влаштували дітей у школи, а 17% влаштували дітей у дитячі садочки (див. Додаток А).

ВПО, опитані у ході даного дослідження, позитивно оцінили свою взаємодію з цими державними службами. Загалом, вони описали процес одержання послуг у державних органах як відносно простий, а якість послуг оцінили як хорошу або дуже хорошу. Процедури влаштування дітей у школи або дитячі садочки, одержання пенсій, медичних послуг, оформлення статусу ВПО були оцінені найбільш позитивно (середній бал вище 4 за 5-бальною шкалою), тоді як оцінки надання послуг Державною службою зайнятості були дещо нижчими (середній бал 3,5 за 5-бальною шкалою). Основними проблемами в усіх випадках були черги і час очікування. Лише декілька ВПО повідомили про дискримінацію проти ВПО у державних органах, хоча значна частина скаржилася на нерівне ставлення з боку роботодавців у приймаючих громадах (наприклад, нижча заробітна плата, небажання наймати ВПО).

Приблизно половина осіб, з якими проводилися інтерв'ю, розглядають свій статус мігранта як тимчасовий та мають намір повернутися додому через кілька років. Приблизно одна чверть сумнівається, що коли-небудь повернуться, а ще чверть повідомили про те, що вирішили вже назавжди залишити своє попереднє місце проживання.

Чи плануєте ви повернутися додому на постійне проживання через наступні кілька років? (% респондентів)

	Слов'янськ	Нікополь	Дергачі, Чугуїв	Бердянськ, Приморськ	Севєродонецьк	Загалом
Так	54%	51%	67%	82%	11%	54%
Ні	18%	36%	17%	5%	56%	26%
Важко сказати/ Відмовилися відповісти	29%	14%	15%	13%	33%	20%

5 Методологія дослідження, проведеного в рамках підготовки Плану соціального менеджменту, спонукала зосереджуватися на менших за розміром міських населених пунктах у цільових областях (з населенням 165 тисяч мешканців і менше), а не на обласних центрах, оскільки вважалося, що інтеграція ВПО в менш населені міста є більшим викликом, ніж у великих адміністративних центрах (наприклад, у Дніпропетровську, Маріуполі, Запоріжжі чи Харкові), які мають більш розвинену інфраструктуру та спроможність місцевої влади, а також більш високу здатність впоратися з напливом нових мешканців. П'ять міст, які до цього подали попередні пропозиції щодо розбудови інфраструктури для фінансування в рамках НКПВУ, були визначені для проведення дослідження: Северодонецьк (Луганська область), Слов'янськ (Донецька область), Приморськ/Бердянськ (Запорізька область), Нікополь (Дніпропетровська область), Дергачі/Чугуїв (Харківська область). Ці міста необов'язково є репрезентативними в цільових областях, але коливання й розходження між ними є репрезентативними для відмінностей між населеними пунктами, які переживають наплив ВПО, і тому на сукупному рівні дають достатнє розуміння для того, щоб описати базове становище ВПО у цільових областях.

Питання щодо намірів на майбутнє є ключовим для розуміння механізмів соціального менеджменту в цільових областях. Більше того, ці наміри часто є віддзеркаленням ступеня інтеграції ВПО в приймаючі громади – чи вони почуваються комфортно, наскільки гостинно їх приймають, а також наскільки конкуренція за ресурси вносить напруженість між ВПО та мешканцями приймаючих громад. З огляду на початок конфлікту у 2014 році соціальний менеджмент передбачає встановлення, чи ВПО відносять себе до української ідентичності або виділяють для себе якусь окрему/нову ідентичність (на основі свого місця походження). Збереження/формування окремої ідентичності ВПО є передвісником появи довгострокової ідентичності по типу «діаспори». Відтак, уникнення соціальної і територіальної відокремленості ВПО від місцевої громади має бути визначено пріоритетом соціального менеджменту в інфраструктурних проектах.

Більш ніж дві третини ВПО вважають своє колишнє місце проживання частиною своєї ідентичності (86%) та сумують за домівкою (78%). ВПО в Донецькій та Дніпропетровській областях менше демонструють такі почуття.

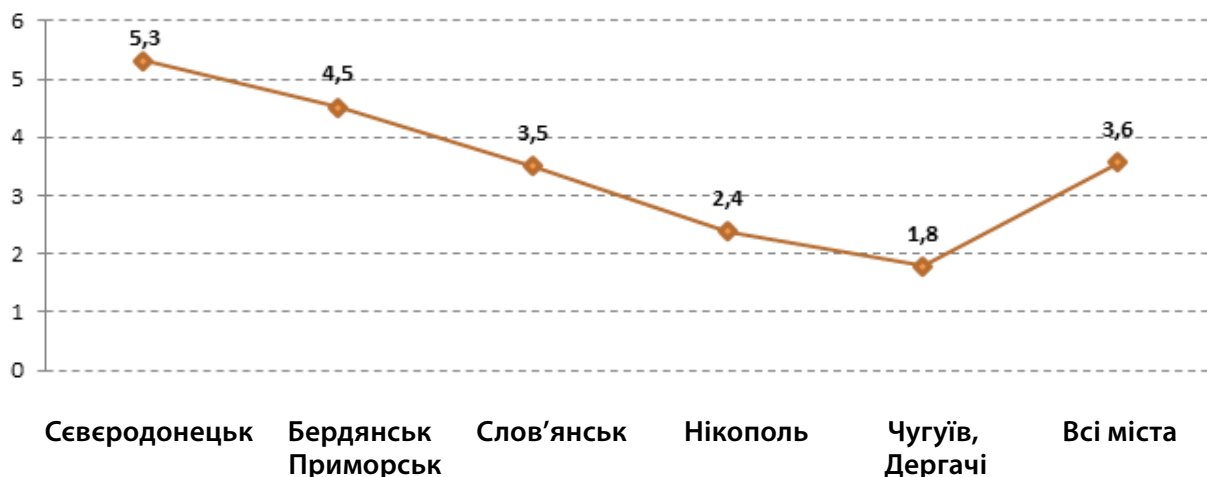
Стосовно запитань про доступ до восьми ключових соціальних ресурсів (зайнятість, житло, школи, дитячі садочки, охорона здоров'я, підтримка НУО та волонтерів, соціальне забезпечення) відповіді ВПО різнилися в розрізі областей. Якщо ВПО в Сєвєродонецьку (Луганська область), Бердянську (Запорізька область) та Слов'янську (Донецька область) вказали на певний ступінь нестачі та конкуренції, то респонденти в Харківській області (Дергачі та Чугуїв) та у відносно великому місті Нікополі (Дніпропетровська область) повідомили про меншу кількість проблем з доступом до соціальної інфраструктури.

ВПО, які вбачають конкуренцію за ресурси з місцевими мешканцями, % по регіонах

	Слов'янськ	Нікополь	Дергачі, Чугуїв	Бердянськ, Приморськ	Сєвєродонецьк	Загалом
Державна допомога вразливим групам	39%	17%	13%	47%	93%	42%
Робочі місця	46%	37%	40%	76%	90%	58%
Години прийому в державних органах (довгі черги)	79%	33%	24%	49%	83%	53%
Допомога вразливим групам від волонтерів і НУО	34%	20%	13%	63%	78%	42%
Години прийому в лікувальних закладах (довгі черги)	63%	31%	8%	51%	56%	42%
Місця в школах	10%	14%	9%	46%	46%	26%
Місця у дитячих садочках	21%	20%	6%	61%	45%	32%
Доступне житло	46%	35%	51%	45%	35%	43%

Важливим є те, що ці регіональні відмінності корелюють з відмінностями в само-ідентифікації серед ВПО: більш високий рівень конкуренції за соціальні ресурси зазвичай також відображається у більш високому рівні «локальної» ідентичності та нижчому рівні активності в середовищі ВПО. Наприклад, серед досліджених міст Сєверодонецьк має найвищий відсоток респондентів, які вбачають конкуренцію за соціальні ресурси та послуги, найнижчі показники само-ідентифікації ВПО як «українців» (найвищий рівень ідентифікації себе з місцем народження) та найнижчі показники самодопомоги серед ВПО.

Середній індекс конкуренції ВПО та місцевих мешканців за ресурси по регіонах (мінімальний бал «0» – відсутня конкуренція, максимальний бал «8» – конкуренція за всі вісім ресурсів)

ВПО також повідомляють про певний рівень взаємодопомоги у власній спільноті: 62% охарактеризували взаємодію з іншими ВПО як дружню; 69% повідомили про те, що мають схожі політичні погляди; 65% повідомили, що користувалися мережами взаємодопомоги – як правило, у формі психологічної та моральної підтримки, але також як джерело корисної інформації про можливості працевлаштування, житла, доступу до гуманітарної допомоги. У місцях розміщення ВПО загалом підтримують регулярні контакти насамперед між собою (58%), потім з місцевими громадами (23%) і в найменшій кількості випадків (9%) з тими, хто залишився на території, непідконтрольній українському уряду.

Взаємодопомога в середовищі ВПО по регіонах (% тих, хто відповів «так» за питання «Чи допомагають один одному ВПО в їх громадах у часи скрути»)

Дані репрезентативного опитування приймаючих громад у цільових регіонах свідчать про те, що взаємодія між ВПО та місцевим населенням цільових регіонів є регулярною та не демонструє проблем. 76% респондентів повідомили про те, що знають про присутність ВПО у своєму місті, 49% мають досвід взаємодії з переселенцями, 17% мають переселенців у колі друзів і родини, а 2% прийняли ВПО у своїх домівках. 89% респондентів ставляться до ВПО позитивно чи нейтрально, і лише 4% висловили негативне ставлення до переселенців.

Яким є ваше ставлення до ВПО?

Натомість, відповідаючи на подальше запитання, майже половина респондентів не могла сказати, чи збігаються політичні погляди ВПО з їх власними поглядами, і майже третина не висловила думки про те, чи відрізняється світогляд і поведінка ВПО від їх світогляду та поведінки. Можна зробити припущення, що ці дані відображають тенденцію уникати обговорення суперечливих питань – тип поведінки, який є особливо поширеним у регіоні відразу після подій 2014 року.

Лише 12% респондентів повідомили про те, що знають про існування НУО, які надають допомогу ВПО. З іншого боку, приблизно дві третини ВПО повідомили, що одержували допомогу від неурядових, благодійних та/або волонтерських організацій⁶. 24% респондентів, з якими проводилися інтерв'ю, висловили інтерес до участі в проектах, спрямованих на покращення інфраструктури своєї приймаючої громади, тоді як 43% не були зацікавленими, а 33% не могли вирішити, як відповісти на це питання. Ці цифри вказують на те, що хоча багато ВПО відчули на собі переваги активної діяльності НУО, мало хто (поки що) бачить для себе певну роль у такій діяльності. Отже, їх здатність брати участь у проектах на рівні громади у якості активних діячів, потребує подальшого розвитку через навчання, комунікацію та розширення прав і можливостей. Крім цього, конкретні пріоритети щодо поліпшення інфраструктури мають визначатися в кожному випадку окремо.

3.3. Потреби щодо місцевої інфраструктури

Проектом НКПВУ визначено відбудову соціальної інфраструктури як головне призначення кредиту ЄІБ. Пріоритетні субпроекти стосуються відбудови тимчасового житла, закладів освіти (дошкільної та початкової) та лікувальних закладів. Відновлення транспортної інфраструктури (доріг, мостів) буде розглядатися в рамках другого етапу освоєння кредитних коштів ЄІБ.

Статистичні дані щодо стану місцевої інфраструктури в цільових регіонах, на основі яких можна було б робити висновки щодо пріоритетних потреб, часто є застарілими. Хоча кожен орган місцевої влади збирає комплексну статистику, на основі якої формуються плани розвитку та бюджети (див. дані про інфраструктуру нижче), цей процес не встигає за динамічною ситуацією на місцях і не враховує раптові зміни в структурі населення. Отже, управління інфраструктурними субпроектами та відповідними соціальними ризиками повинно здійснюватися на основі індивідуального підходу з потужним акцентом на залучення місцевих зацікавлених сторін.

Яку саме місцеву інфраструктуру, на вашу думку, потрібно поліпшити у вашому теперішньому місті проживання?⁷

	Слов'янськ	Нікополь	Дергачі, Чугуїв	Бердянськ, Приморськ	Сєвєродонецьк	Загалом
Житло для ВПО	2%	13%	13%	71%	36%	35%
Дороги	41%	43%	46%	0%	33%	26%
Школи, дитячі садочки	2%	4%	0%	36%	0%	14%
Робочі місця	0%	4%	13%	26%	0%	11%
Водопостачання	52%	2%	4%	0%	3%	11%
Інше	11%	20%	13%	3%	3%	9%
Чистота в місті	0%	33%	8%	1%	0%	9%
Вуличне освітлення	5%	4%	4%	0%	36%	8%

⁶ Великою мірою, ці дані відображають культурну залежність серед ВПО та відчуття незахищеності. Наприклад, на запитання, до кого вони звертатимуться в разі фінансових труднощів, 35% респондентів зазначили, що не знають, до кого звертатися, а 22% сказали, що ніхто не допоможе; лише 26% зазначили, що просили б підтримки у волонтерів та/або НУО, а 22% звернулися б до держави.

⁷ Ці цифри відображають відповіді опитаних ВПО (приблизно по 80 осіб у кожному місті), тому величина похибки є високою; натомість можна прослідкувати загальні тенденції.

Озеленення, парки, місця для відпочинку	9%	11%	0%	1%	13%	7%
Ремонт під'їздів, дворів	7%	0%	0%	0%	26%	5%
Центри для ВПО	0%	2%	4%	10%	5%	5%
Транспорт	5%	9%	17%	0%	3%	5%

На всій території цільового регіону численні об'єкти соціальної інфраструктури (в тому числі гуртожитки, заклади освіти та охорони здоров'я, дороги) знаходяться в незадовільному стані, а спроможність місцевої влади долати напруженість та вирішувати питання надмірного навантаження на соціальну інфраструктуру, пов'язані з прибуттям ВПО в громади, потребує істотного посилення. Ключову роль у цих зусиллях можуть відігравати зовнішні донори. Актуальність зовнішньої фінансової допомоги є особливо високою з огляду на плани Уряду щодо децентралізації. Наголос має бути на покращенні соціальної інфраструктури, що приносить користь як ВПО, так і місцевим громадам, а першочерговий пріоритет має надаватися проектам, які створюють можливості для перекваліфікації та створення доступних робочих місць, які не потребують спеціальної кваліфікації, у ході їх реалізації (наприклад, будівництво житла, шкіл, дошкільних закладів).

3.3.1. Охорона здоров'я

Статистика обласного рівня показує, що кількість ліжок-місць у лікарнях і кількість лікарів у поліклініках та амбулаторіях не зазнали істотних змін з початку збройного конфлікту, за винятком Донецької та Луганської областей, де збройний конфлікт мав безпосередні наслідки. Відтак, інвестиції в інфраструктуру системи охорони здоров'я повинні вважатися пріоритетними у всіх районах, які контролюються українською владою.

Натомість при вивченні ситуації на місцевому рівні (на рівні районів) стає очевидним надмірне навантаження на інфраструктуру системи охорони здоров'я внаслідок напливу ВПО. Наприклад, дані про кількість ліжок-місць і лікарів на 10 тисяч мешканців у Харківській області в розрізі районів (див. ДодатокБ), накладені на відсоток ВПО, зареєстрованих у кожному районі, вказують на те, що Печенігівський, Вовчанський та Дергачівський райони є найбільш пріоритетними щодо покращення інфраструктури охорони здоров'я.

У Запорізькій області Рожівський, Бердянський і Приморський райони є найбільш пріоритетними щодо покращення інфраструктури охорони здоров'я.

У Дніпропетровській області Васильківський і Межівський райони порівняно з іншими мають високий ступінь пріоритетності щодо покращення інфраструктури охорони здоров'я.

3.3.2. Освіта

Наприкінці серпня 2015 року серед зареєстрованих ВПО налічувалося 184,9 тисячі дітей, що становить 12,7% від загальної кількості зареєстрованих ВПО. Існують значні міжрегіональні відмінності: райони, які розташовані ближче до зони активних бойових дій, мають в середньому нижчу частку дітей серед ВПО, що пояснюється бажанням батьків перевезти дітей до більш безпечних, віддалених місць. У середньому діти складають 12% серед ВПО в Харківській та Запорізькій областях і 18% у Дніпропетровській області, порівняно з 9% і 8% у Донецькій та Луганській областях відповідно. Дуже часто жінки з дітьми були першими, хто залишав зони збройного конфлікту, тож для кращої інтеграції жінок у місцевому ринку праці важливо забезпечувати адекватну інфраструктуру в галузі освіти.

Демографічний склад ВПО (офіційна реєстрація)

	Діти, кількість зареєстрованих осіб	Частка дітей у загальній кількості ВПО	Пенсіонери, кількість зареєстрованих осіб	Частка пенсіонерів у загальній кількості ВПО
Донецька область (територія, що контролюється українською владою)	50,150	9%	390,645	69%
Луганська область (територія, що контролюється українською владою)	16,689	8%	158,551	74%
Харківська область	21,798	12%	115,969	62%
Запорізька область	11,877	12%	66,809	66%
Дніпропетровська область	13,441	18%	32,830	45%

Джерело: Обласні управління соціального захисту; розрахунки авторів

Хоча в усіх областях, наближених до зони збройного конфлікту, кількість шкіл зменшилася у 2014 - 2015 навчальному році порівняно з 2013 - 2014 навчальним роком, кількість дітей, які відвідують школи, збільшилася на 2-4%. В абсолютних числах, залежно від області, кількість учнів у кожній школі в середньому збільшилася на 8-13 осіб, що є індикатором збільшення навантаження на шкільну інфраструктуру. У Дніпропетровській області кількість учителів у школах також збільшилася в цей період, у результаті чого збільшення співвідношення між кількістю учнів та кількістю вчителів було дуже незначним, тоді як у Харківській області це збільшення було більш істотним.

Дані показують, що навантаження на шкільну інфраструктуру є вищим у Харківській та Запорізькій областях, ніж у Дніпропетровській області. Але цей висновок є оманливим, оскільки на рівні районів навантаження на школи та дитячі садочки внаслідок напливу ВПО є очевидним в усіх трьох областях, що межують із зоною конфлікту (різною мірою).

У Дніпропетровській області пріоритетним для шкільної інфраструктури є Верхньодніпровський і Покровський райони.

У Харківській області значне збільшення навантаження на шкільну інфраструктуру відбулося в Ізюмському, Куп'янському, Чугуївському, Дергачівському та Первомайському районах.

У Запорізькій області шкільна інфраструктура має бути пріоритетом у Бердянському, Мелітопольському та Енергодарському районах.

3.3.3. Житло

Статистичні показники доступу до житла та комунальних послуг, зібрані по кожній цільовій області, показують загальну ситуацію, яка на поверхні видається прийнятною:

Наявність житла

	Житловий фонд – кв. м. на одного мешканця		Відсоток поселення у гуртожитках	
	2013	2014	2013	2014
Донецька область (територія, що контролюється українською владою)	23.0	11.8	2%	2%
Луганська область (територія, що контролюється українською владою)	24.5	8.0	2%	1%
Харківська область	23.6	23.9	2%	2%
Запорізька область	23.1	23.2	2%	2%
Дніпропетровська область	23.9	24.1	2%	2%

Джерело: Державна статистична служба України

У результаті збройного конфлікту житловий фонд у Донецькій та Луганській областях зменшився на 50% і 32%, відповідно, у період з 2013 по 2014 роки в абсолютних числах). На ситуацію в сусідніх областях це не вплинуло через відсутність бойових дій на даних територіях.

Зважаючи на те, що значна частина ВПО зрештою планують повернутися додому у майбутньому (вивчення намірів відображено у пункті 3.2.1 вище) і що більшості бракує ресурсів для відбудови чи будівництва нового житла, розміщення в гуртожитках часто розглядається як оптимальний варіант. Однак гуртожитки становлять лише незначну частку наявного житла (2%) у цільових областях, а їхня спроможність розмістити достатню кількість людей та якість (енергозбереження, регулярний доступ до комунальних послуг – водопостачання, опалення, каналізації) часто є обмеженими.

Іншим питанням є якість будинків і доступ до базових комунальних послуг. Слід зазначити, що сукупні дані про доступ до комунальних послуг наявні для всіх типів житла, крім гуртожитків.

При прийнятті рішень стосовно оцінки інфраструктурних потреб необхідно брати до уваги дані на рівні районів через значні відмінності між громадами (див. Додаток Б).

У Дніпропетровській області найбільші потреби у соціальній інфраструктурі мають Васильківський, Межівський, Юр'ївський та П'ятихатський райони.

У Харківській області найбільші потреби в покращенні соціальної інфраструктури мають Барвінківський, Ізюмський, Близнюківський, Коломацький та Сахновщинський райони.

У Запорізькій області найбільші потреби в покращенні соціальної інфраструктури мають Розівський, Куйбишевський, Чернігівський, Новомиколаївський та Великобілозерський райони.

3.3.4. Зайнятість

Зайнятість найбільш безпосереднім чином впливає на умови життя ВПО. За даними Державної служби зайнятості, лише менша частка ВПО працездатного віку (16,6%) звертається по допомогу до державних центрів зайнятості. У 2015 році 55 775 ВПО звернулися по допомогу до Державної служби зайнятості: 32 641 особа мала право на одержання допомоги по безробіттю, а 13 919 осіб були працевлаштовані за сприяння Державної служби зайнятості.

Для вирішення цього питання Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»⁸ передбачено надання допомоги для перепідготовки з метою зміни професії та підвищення кваліфікації. ВПО, зайняті в пріоритетних галузях економіки, одержуватимуть сертифікати про таку перепідготовку.

Стаття 30 Закону України «Про зайнятість населення» описує ваучерну систему оплати за перепідготовку. Вартість навчання, яку може покрити ваучер, становить до 10 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (встановленого на рівні 1280 грн. станом на грудень 2015 року). Більше того, для стимулювання зайнятості ВПО уряд відшкодуватиме їхню заробітну плату роботодавцям у рамках середньої заробітної плати в регіоні протягом 6 місяців за умови, що ВПО залишається на цій роботі протягом терміну, який має бути хоча б вдвічі більшим за термін компенсаційних виплат.

Міністерство соціальної політики готує спрощену процедуру реєстрації для Державної служби зайнятості. Для багатьох ВПО перешкодою офіційному працевлаштуванню є те, що їхні «трудові книжки» залишилися на підприємствах, розташованих на окупованих територіях, і тому є недоступними.

Кілька міжнародних донорів та громадських організацій впроваджують програми, які сприяють зайнятості та самозайнятості ВПО⁹.

⁸ Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/245-19>

⁹ Наприклад, проекти Міжнародної Організації з Міграції (за фінансової підтримки Європейського Союзу), ПРООН (за фінансової підтримки Уряду Японії) та Міжнародного Фонду «Відродження».

4. АНАЛІЗ ТА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ

На основі базового дослідження, що включало опитування населення, напівструктуровані інтерв'ю з ВПО, фокус-групи з представниками органів місцевого самоврядування та зацікавлених сторін (місцевих громадських організацій), проведеного перед підготовкою цього Плану соціального менеджменту, було здійснено аналіз ризиків з метою оцінити вірогідність і вплив різних чинників, а також рекомендувати заходи для усунення чи зменшення цих ризиків або пом'якшення їх наслідків у ході впровадження НКПВУ.

Методологія аналізу ризиків для цього Плану базується на оцінці вірогідності (L) та впливу (I) ключових ризиків за шкалою від 1 до 5 балів, де 1 вказує на найнижчий ризик, а 5 – на найвищий ризик. Величина ризику обчислюється множенням вірогідності на вплив. Відповідно, ризик диференціюється за такими категоріями: Низький (зелений колір), Середній (жовтий колір) і Високий (червоний колір). Значення 9-11 балів вважаються середнім ризиком, тоді як 12 балів і вище вказують на високий ризик, що потребує заходів у рамках управління ризиками з метою пом'якшення його впливу на впровадження проекту.

Чинник ризику	Вірогідність	Вплив	Величина	Захід (заходи) з управління ризиками	Орган, відповідальний за управління ризиками
Ризики безпеки					
Загострення збройного конфлікту негативно позначається на громадах, розташованих поблизу лінії розмежування та завдає ще більшої шкоди їх інфраструктурі	2	5	10	Постійний моніторинг виконання домовленостей про припинення вогню; визначення пріоритетними заходи для громад, розташованих на відстані щонайменше 15 км від лінії розмежування	Мінрегіонбуд, на основі постійного оновлення інформації від місцевої влади/виконавців
Політичні ризики					
Відмінність у статусах та повноваженнях обраних органів місцевого самоврядування та військово-цивільних адміністрацій може перешкоджати формуванню спільної відповідальності за субпроекти на місцевому рівні	3	3	9	Визначення і залучення ключових партнерів з найвищим рівнем повноважень і легітимності; створення механізмів залучення інших релевантних зацікавлених сторін	Мінрегіонбуд
Довіра громадськості до органів влади на національному та місцевому рівнях залишається низькою	3	2	6	Посилення прозорості та комунікації щодо Проекту раннього відновлення та субпроектів; створення механізмів демократичної підзвітності та вирішення скарг	Мінрегіонбуд / місцеві виконавці

Боротьба за вплив між різними зацікавленими сторонами створює напругу в громада і ще більше підриває довіру до державних інституцій	3	3	9	Забезпечення неупередженості та незаангажованості НКПВУ та субпроектів; запобігання конфлікту інтересів; акцентування цінності для всієї громади; посилення комунікації та прозорості	Мінрегіонбуд / місцеві виконавці
---	---	---	---	---	----------------------------------

Ризики, пов'язані з реформою децентралізації та передачею повноважень

Істотні зміни в розподілі функцій і повноважень між центром та регіонами, поява нових інститутів, передбачених реформою, об'єднання громад і зміни в бюджетуванні та підпорядкуванні спричинять труднощі перехідного періоду, які можуть вплинути на реалізацію проекту	3	3	9	Завчасна оцінка впливу децентралізації на відносини щодо влади та повноважень, завчасне інформування місцевих виконавців, чіткий опис функцій та відносин в рамках НКПВУ	Мінрегіонбуд
Мінрегіонбуд, який несе всю відповідальність за реалізацію НКПВУ, може не мати інструментів впливу на місцевих виконавців	3	3	9	Чіткий опис функцій та відносин в рамках Проекту раннього відновлення; включення стандартів і механізмів дотримання вимог у контракти щодо субпроектів; наявність і виконання програми моніторингу	Мінрегіонбуд

Інституційні ризики

Обмежена спроможність щодо освоєння коштів /виконання завдань на національному, регіональному та місцевому рівнях перешкоджає досягненню очікуваних результатів	4	3	12	Розробка та реалізація програми з розбудови спроможності, що відповідає потребам виконавців; виділення додаткових ресурсів на розбудову спроможності; моніторинг та оцінка субпроектів	Мінрегіонбуд, ГВП
Прогалини в інституційній спроможності громадського сектору: незначна кількість НУО та органів місцевого самоврядування мають досвід стратегічної взаємодії в рамках впровадження міжнародних проектів і консультацій із зацікавленими сторонами	4	2	8	Посібники та навчання з розбудови спроможності з акцентом на розвиток громади, участь і моніторинг	НУО

Корупційні ризики

Недостатня прозорість і конфлікт інтересів підбивають довіру та можуть поставити під загрозу виконання субпроектів	3	4	12	Прозорість підготовки субпроектів і процесу відбору, спеціальні заходи, передбачені в контрактах з виконання проекту, моніторинг яких здійснюється на регулярній основі	Мінрегіонбуд, місцеві виконавці
Відбір проектів у спосіб, що викликає питання про критерії відбору та прозорість	4	3	12	Вчасне і прозоре розкриття інформації про критерії відбору для всіх ключових зацікавлених сторін; План залучення зацікавлених сторін і План соціального менеджменту містять зазначення, коли і яким чином ця інформація має повідомлятися	Мінрегіонбуд / ГВП
Увага українського уряду та громад відволікається від проекту більш нагальними питаннями	3	2	6	Наявність комунікаційної стратегії та плану, які фокусуються на національному уряді та інших ключових зацікавлених сторонах; пояснення важливості пріоритезації раннього відновлення для органів влади; робота з медіа для формування суспільного запиту на успішну реалізацію НКПВУ; перенесення ключової уваги на регіональний та місцевий рівні, що сприятиме збільшенню інтересу до програми з боку зацікавлених сторін на місцях	ЄІБ, Мінрегіонбуд, місцеві виконавці
Місцеві громади втрачають довіру до субпроектів, що реалізуються у відповідних громадах	2	3	6	Розроблення і впровадження ефективної комунікаційної стратегії із залученням усіх релевантних цільових аудиторій; належне й вчасне надання інформації зацікавленим сторонам на всіх етапах проекту; передбачення для проекту таких процесів і процедур, які забезпечуватимуть участь і моніторинг з боку місцевих громад; запровадження доступного та ефективного механізму вирішення скарг	Мінрегіонбуд затверджує процеси і процедури в ПЗЗС і ПСМ; місцеві виконавці включають їх у свою операційну діяльність

Субпроект(и) не відповідає(-ють) потребам місцевих громад, ВПО та інших осіб, постраждалих внаслідок конфлікту	2	4	8	Проведення оцінки потреб за участі всіх зацікавлених сторін на етапі відбору проектів раннього відновлення; наявність розробленого Плану залучення зацікавлених сторін і навчання місцевих виконавців із застосування цього Плану; залучення зацікавлених сторін відбувається на ранньому етапі та впродовж всього проекту	Консультанти, Мінрегіонбуд
Реалізація проекту спричиняє напруженість та скарги	2	3	6	Запровадження чіткого, прозорого, дієвого, зрозумілого та зручного механізму вирішення скарг у несудовому порядку; забезпечення наявності інформації про механізм вирішення скарг для зацікавлених сторін та населення загалом; призначення спеціаліста із зв'язків з громадою для НКПВУ на рівні місцевих органів влади та в Мінрегіонбуді	Мінрегіонбуд, місцеві виконавці
Обмежена готовність органів влади співпрацювати з громадянським суспільством та іншими зацікавленими сторонами	3	3	9	Донесення до місцевих органів влади інформації щодо важливості підходу демократичного залучення всіх зацікавлених сторін в рамках проекту ЄІБ на ранньому етапі його реалізації; формування спроможності на місцевому рівні щодо розуміння та залучення зацікавлених сторін серед громадського сектору; організація заходів для громад у рамках субпроектів з метою побудови довіри між різними зацікавленими сторонами	Мінрегіонбуд

Ризики, пов'язані зі скаргами ВПО та конфліктами між приймаючими громадами та ВПО

Відсутність комплексної стратегії щодо ВПО призводить до відсутності цільових і належно забезпечених ресурсами довгострокових державних і регіональних програм відновлення	5	2	10	Комплексна державна стратегія має виходити за рамки НКПВУ; потреби ВПО мають бути належним чином відображені в регіональних планах соціально-економічного розвитку; місцеві зацікавлені сторони/проекти на рівні громад мають залучатися до планування для забезпечення сталості субпроектів	Мінрегіонбуд, місцеві НУО і громади
--	---	---	----	--	-------------------------------------

Напруженість між ВПО та приймаючими громадами зростає через підвищення конкуренції за ресурси та послуги	3	3	9	Чітке й ретельне планування та виконання субпроектів з тим, щоб вони слугували потребам як ВПО, так і приймаючих громад; додаткові зустрічі / консультації / заходи з формування обізнаності за участі приймаючих громад і ВПО	
Ризики, пов'язані з недостатнім залученням зацікавлених сторін					
Місцеві виконавці чинять опір залученню представників НУО та громад на місцевому рівні	3	3	9	Розробка Плану залучення зацікавлених сторін; після проведення навчання місцеві виконавці мають необхідні навички для його використання цей план; місцева громада знайома з процедурою консультацій НУО просувають механізми залучення зацікавлених сторін до консультацій на місцевому рівні; моніторинг і звітування про консультації є складовою циклу субпроекту	Місцеві виконавці
Консультації зводяться до односторонньої комунікації, наприклад, до можливості поставити питання чи послухати презентацію	4	3	12	План залучення зацікавлених сторін розроблено; місцеві виконавці одержали навчання і використовують цей план; місцева громада знайома з процедурою консультацій; НУО просувають механізми залучення зацікавлених сторін до консультацій на місцевому рівні; моніторинг і звітування про консультації є складовою циклу субпроекту	Мінрегіонбуд, місцеві виконавці
Управлінські ризики					
Щільний графік проекту обмежує можливість реагувати на потребу в консультаціях та іншій підтримці з використанням Плану соціального менеджменту та Плану залучення зацікавлених сторін	4	4	16	Належне планування та строки проекту; План соціального менеджменту та План залучення зацікавлених сторін включені до практики проекту на ранніх етапах; відповідне планування дозволяє виділити належний час для консультацій та взаємодії	Мінрегіонбуд, місцеві виконавці
Недоліки в практичному здійсненні комунікації та залученні зацікавлених сторін через відсутність досвіду та спроможності	3	3	9	Вивчення та поширення кращої практики залучення зацікавлених сторін з досвіду інших проектів, які фінансуються ЄІБ та іншими донорами	НУО

Комунікації та залученню зацікавлених сторін бракує ресурсів	3	3	9	Належне планування ресурсів; розбудова спроможності	Мінрегіонбуд, місцеві виконавці, проекти на рівні громад
Дефіцит спроможності у місцевих виконавців проектів потребує більше роботи і ресурсів, ніж планувалося в рамках даного проекту	4	4	16	Коригування навчальної програми з огляду на нові виявлені потреби; проведення додаткового навчання /консультацій за потреби	Мінрегіонбуд, ГВП, консультанти, проекти на рівні громад
Місцеві виконавці не забезпечують належний моніторинг та оцінку субпроектів	2	3	6	Розроблення і презентація програми моніторингу та оцінки; участь ГВП і місцевих виконавців у започаткуванні; забезпечення ефективної комунікації в проекті; формування спроможності на місцевому рівні для здійснення моніторингу та оцінки за участі зацікавлених сторін	Мінрегіонбуд, ГВП
Громадяни не бажають брати участь у проведенні моніторингу та оцінки	4	2	8	Формування обізнаності та спроможності брати участь у проведенні моніторингу та оцінки; комунікація щодо важливості участі для посилення якості виконання проекту	Місцеві виконавці, НУО
Майбутні, але наразі невідомі ризики					
Нові ризики з'являтимуться на місцях у процесі впровадження НКПВУ	4	3	12	Постійний моніторинг ситуації; періодичне проведення оцінки ризиків	Мінрегіонбуд, ГВП

5. ПРОЦЕДУРА ПІДГОТОВКИ, ВІДБОРУ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СУБПРОЕКТІВ: ЗВ'ЯЗОК ІЗ ПЛАНОМ СОЦІАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ І ПЛАНОМ ЗАЛУЧЕННЯ ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН

Проведена оцінка впливу на соціальну сферу (включаючи аналіз ризиків, дослідження соціального становища ВПО та пріоритети розвитку місцевої інфраструктури, зазначені вище) встановлює базові умови для інтеграції планування соціального менеджменту та взаємодії із зацікавленими сторонами у процедури підготовки, відбору і реалізації проектів, які фінансує ЄІБ і впроваджує Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. Нижче представлена схема відповідних процесів і зв'язків (План соціального менеджменту – це верхні поля; План залучення зацікавлених сторін – це нижні поля; програмний цикл НКПВУ позначено темно-блакитним кольором – середні поля).

5.1. Інтеграція планування соціального менеджменту та залучення зацікавлених сторін у НКПВУ

Результати оцінки потреб у відновленні місцевої інфраструктури будуть взяті до уваги під час визначення основної спрямованості конкурсів проектних пропозицій, які проводитимуться у рамках даної Програми. Зокрема, Мінрегіонбуд, органи влади та місцевого самоврядування у цільових областях візьмуть до уваги визначені на рівні районів пріоритети щодо фінансування можливих субпроектів у сферах відбудови та поліпшення інфраструктури закладів охорони здоров'я, освіти та/або житла. Результати аналізу ризиків будуть враховані Мінрегіонбудом при визначенні критеріїв оцінки поданих заявок на впровадження субпроектів.

З метою залучення відповідних зацікавлених сторін, на етапі конкурсу субпроектних пропозицій буде проведено аналіз зацікавлених сторін (див. План залучення зацікавлених сторін нижче) на рівні Мінрегіонбуду, який надасть відповідні рекомендації місцевим органам влади та місцевого самоврядування. Місцеві органи влади та громади, які планують подати субпроектні пропозиції щодо відновлення соціальної інфраструктури на конкурс Мінрегіонбуду, мають інформувати про це місцеві громади відповідно до Плану залучення зацікавлених сторін.

На етапі розробки проектної документації ініціатори субпроектів - органи влади або місцевого самоврядування мають провести консультації з громадськістю та оцінку соціальних впливів відповідно до вимог розділу В.1.6 «Посібника ЄІБ з екологічних та соціальних практик».¹⁰

10 http://www.eib.org/attachments/strategies/environmental_and_social_practices_handbook_en.pdf

Зокрема, мають бути визначені передбачувані несприятливі та/або позитивні соціальні наслідки пропонованих субпроектів. Особлива увага має приділятися деескалації конфлікту, визначенню та зменшенню основних проблем, пов'язаних з неналежним вирішенням проблем ВПО, та оцінці, усуненню або зменшенню ризиків виникнення конфліктів на місцевому рівні.

Зазначена інформація буде взята до відома Мінрегіонбудом/ГВП у ході оцінки та відбору поданих на конкурс субпроектів. Зокрема, під час оцінки поданих субпроектів буде взято до уваги наявність і склад пропонованих механізмів залучення зацікавлених сторін («консультаційних рад субпроектів»). До їх складу можуть увійти представники основних місцевих зацікавлених сторін, які можуть впливати на успішність реалізації субпроекту, забезпечувати участь широкого кола зацікавлених сторін і моніторинг впровадження субпроекту на рівні громади. Очікується, що такі ради забезпечуватимуть підзвітність і будуватимуть довіру до місцевих та державних органів влади у процесі виконання субпроектів.

Мінрегіонбуд надасть виконавцям субпроектів, відібраних для фінансування, відповідні моніторингові стандарти і процедури (включаючи інформацію про соціальні стандарти ЄІБ та процедури, передбачені відповідними Планом соціального менеджменту та Планом залучення зацікавлених сторін).

З метою посилення спроможності виконавців субпроектів (зокрема - місцевих органів влади та місцевого самоврядування) забезпечувати належне дотримання соціальних стандартів ЄІБ у ході виконання субпроектів, Мінрегіоном та консультантами НКПВУ буде надано відповідну методологічну підтримку виконавцям субпроектів.

Важливим аспектом реалізації НКПВУ та субпроектів також буде запровадження прозорого та ефективного механізму врегулювання скарг (див. План залучення зацікавлених сторін).

5.2. Субпроекти першого траншу

У листопаді 2015 року Кабінетом міністрів України були затверджені 72 субпроекти, спрямовані на покращення доступу вимушених переселенців до об'єктів соціальної інфраструктури у нових місцях їх проживання¹¹. Субпроекти були відібрані відповідно до потреб раннього відновлення, визначених за допомогою Оцінки відновлення та розбудови миру, а також згідно з оцінкою потреб за участі зацікавлених сторін, яку було проведено для підготовки Плану соціального менеджменту у вересні – жовтні 2015 року. Зокрема, в рамках першого траншу передбачено відновлення та поліпшення інфраструктури навчальних закладів (37,5% відібраних проектів), закладів охорони здоров'я (41,47%), будинків, у яких надається тимчасове житло (9,72%), адміністративних будівель (8,33%) та субпроектів з енергозбереження (2,78%).

З метою запровадження практик соціального менеджменту та залучення зацікавлених сторін до впровадження цих субпроектів, Мінрегіонбуд, ГВП та консультант з питань соціального менеджменту та залучення зацікавлених сторін, Міжнародний фонд «Відродження» здійснюють пілотне впровадження Плану соціального менеджменту та Плану залучення зацікавлених сторін у Харкові, Запоріжжі, Бахмуті (Донецька область) та Сєвєродонецьку (Луганська область). Пілотування включає впровадження моніторингових процедур, розбудову спроможності місцевих виконавців субпроектів та впровадження механізму врегулювання скарг.

Підготовку та відбір субпроектів у рамках наступних траншів планується здійснювати з врахуванням описаної вище процедури підготовки, відбору та реалізації субпроектів, яка передбачає включення до проектного циклу відповідного Плану соціального менеджменту та Плану залучення зацікавлених сторін).

¹¹ Постанова КМУ від 25.11.2015 р. №1068 «Деякі питання використання коштів для реалізації проектів у рамках Надзвичайної кредитної програми для відновлення України», <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1068-2015-p>

6. УПРАВЛІННЯ ВПЛИВОМ НА СОЦІАЛЬНУ СФЕРУ

Проект НКПВУ спрямований на подолання наслідків конфлікту на Сході України шляхом забезпечення істотних матеріальних вигід для постраждалих громад, сприяння зменшенню конфліктного потенціалу та створення доданої вартості через залучення зацікавлених сторін і розвиток їх спроможності до впровадження субпроектів. Хоча очікуваний позитивний соціальний ефект для цільових громад є значним, а потенційні несприятливі соціальні наслідки є відносно незначними, необхідно взяти до уваги типові можливі наслідки для соціальної сфери, які є характерними для впровадження проектів з раннього відновлення та потребують належного вирішення.

6.1. Забезпечення дотримання соціальних стандартів ЄІБ

У Плані соціального менеджменту використовується визначення соціальних стандартів, закріплене у кредитній угоді НКПВУ, яке включає:

- Всі законодавчі або нормативно-правові акти України, міжнародне законодавство чи регулювання з соціальних питань, які підписала Україна
- Соціальні стандарти ЄІБ
- Стандарти Міжнародної організації праці (МОП)
- Всі конвенції ООН з прав людини, підписані та ратифіковані Україною та/або які є обов'язковими для виконання в Україні.

Соціальні питання, які охоплюються стандартами та маються на увазі в цьому Плані соціального менеджменту, включають:

- Умови праці та зайнятості
- Техніку безпеки праці та професійну гігієну
- Захист прав і розширення можливостей вразливих груп і меншин
- Матеріальні та нематеріальні об'єкти культурної спадщини
- Охорону здоров'я населення, заходи забезпечення громадської безпеки
- Вимушене переселення та/або втрату стабільного економічного статусу і джерел доходів для існування
- Громадянську участь та залучення зацікавлених сторін.

6.2. Підхід і заходи управління впливом на соціальну сферу

План соціального менеджменту передбачає таку ієрархію заходів з управління впливом на соціальну сферу:

- Уникнення впливу взагалі, коли це можливо, не вчиняючи кроки, які можуть призвести до негативного впливу
- Мінімізація впливу шляхом обмеження обсягу заходів, які спричиняють такий вплив
- Відновлення пошкодженої інфраструктури та реабілітація довкілля
- Зменшення, з часом, негативних соціальних наслідків шляхом зміни поведінки та запровадження практик, які знижують соціальні ризики (наприклад, правовий і фізичний захист працівників, збір та утилізація відходів, заходи щодо збереження громадського здоров'я)
- Компенсація несприятливих соціальних наслідків (наприклад, шляхом створення програми управління впливом на довкілля та соціального менеджменту на рівні місцевих виконавців; впровадження та робота механізмів врегулювання скарг)
- Створення доданої цінності шляхом досягнення максимально можливого позитивного соціального впливу.

Отже, управління впливом на соціальну сферу можна представити так:

Заходи з управління впливом на соціальну сферу передбачаються на кожному етапі розроблення, планування та реалізації субпроектів. Постійний моніторинг і документування соціальних впливів та наслідків мають бути складовою звичайних робочих процесів у рамках проекту. В рамках НКПВУ передбачаються заходи для максимального збільшення позитивного впливу на довкілля та соціальну сферу, в тому числі шляхом забезпечення виконання вимог чинного законодавства з охорони довкілля та соціального захисту, а також шляхом постійного залучення відповідних зацікавлених сторін.

6.3. Чутливість до наслідків конфлікту

Беручи до уваги характер НКПВУ та виклики, які стоять перед Україною у зв'язку зі збройним протистоянням на Донбасі та спричиненим бойовими діями руйнуванням інфраструктури та переміщенням населення, чутливість до наслідків конфлікту є ключовим аспектом реалізації НКПВУ. Робота Мінрегіонбуду в рамках НКПВУ ґрунтується на підході, визначеному в Рамковій програмі ЄІБ щодо інвестицій з урахуванням можливих наслідків конфлікту, який передбачає одночасне досягнення трьох цілей:

- Усвідомлення ризиків, пов'язаних з конфліктом, та запобігання їм (урахування ризиків)
- Пом'якшення ризиків, пов'язаних з конфліктом (незавдання шкоди)
- Пошук можливостей, які виникають у контексті конфлікту: Відновлення та відбудова (добрі справи).

Ці принципи впроваджуватимуться у НКПВУ за допомогою таких заходів:

Урахування ризиків: Комплексний аналіз безпекових, політичних, інституційних, соціальних та репутаційних ризиків проведено на ранньому етапі НКПВУ в цільових регіонах та обраних містах з метою одержання реалістичної оцінки потенціалу конфлікту в постраждалих громадах та серед постраждалих зацікавлених сторін.

Незавдання шкоди: В рамках НКПВУ Мінрегіонбуд обрав підхід уникнення чи попередження, наскільки це можливо, будь-яких несприятливих соціальних наслідків і будь-яких ризиків підвищення напруженості, що можуть призвести до загострення конфлікту або виникнення нових точок конфлікту під час роботи на територіях, які постраждали від конфлікту і мають потенційну схильність до конфліктів.

Добрі справи: Коли це є можливим та залежно від ситуації, НКПВУ намагатиметься робити свій внесок у розбудову комунікації, довіри, активного залучення та підзвітності в постраждалих громадах задля примноження позитивного соціального впливу роботи з раннього відновлення, що фінансується ЄІБ.

Підхід з урахуванням чутливості до конфлікту застосовуватиметься для зниження та пом'якшення ризиків, пов'язаних з конфліктом, та максимізації позитивного впливу для зацікавлених сторін на кожному етапі проекту. Індикатори оцінки інтенсивності конфлікту будуть включені до програми моніторингу НКПВУ на національному рівні та до моніторингових планів місцевих субпроектів.

Підхід ЄІБ до пом'якшення соціальних впливів спрямований на те, щоб проекти, які впроваджуються за фінансування ЄІБ, сприяли сталому розвитку шляхом встановлення таких вимог:

- Схвалюються лише проекти, які відповідають соціальним стандартам ЄІБ; Якість документів, які надаються потенційними виконавцями субпроектів, належним чином перевіряється
- Субпроекти, які потребують оцінки впливу на соціальну сферу, не схвалюються, якщо не було проведено належної оцінки такого впливу
- Вплив кожного субпроекту на соціальну сферу та розвиток оцінюється після його завершення.

Цей підхід було прийнято Мінрегіонбудом і місцевими виконавцями в якості умови та належної практики впровадження НКПВУ. План соціального менеджменту та відповідні робочі плани соціального менеджменту на місцях підлягають щорічному оцінюванню та перегляду, що здійснюватиметься під керівництвом ГВП.

6.4. Заходи для пом'якшення негативного впливу

З метою пом'якшення можливих негативних наслідків НКПВУ, яких не можна належним чином уникнути чи попередити, у Плані соціального менеджменту визначено низку заходів, зокрема:

- Оцінка соціальних ризиків, пов'язаних з роботами та іншою діяльністю, що проводиться в рамках субпроектів
- Включення вимог/критеріїв для пом'якшення соціальних ризиків у положення про закупівлі (тендерні оголошення) та включення зобов'язання забезпечувати заходи з пом'якшення соціального впливу в договори з постачальниками
- Включення заходів, спрямованих на пом'якшення негативних соціальних наслідків та максимізацію соціального впливу, що несе «додану цінність», у перелік індикаторів моніторингу загального прогресу
- Поширення інформації про соціальні стандарти ЄІБ упродовж періоду реалізації Проекту раннього відновлення України
- Забезпечення належного контролю за достатнім рівнем спроможності підрядників/виконавців виконувати свої обов'язки в рамках субпроектів, що фінансуються ЄІБ, згідно з умовами відповідних контрактів.

Підходи і заходи, які вживатимуться для забезпечення дотримання соціальних стандартів ЄІБ на всіх етапах процесу реалізації НКПВУ, описані нижче.

6.4.1. Стандарти з охорони праці

Українські стандарти з охорони праці для будівельників загалом відповідають міжнародному законодавству. Натомість їх дотримання на практиці часто ігнорується забудовниками, для яких доволі звичною практикою є недостатні інвестиції в безпеку робітників, зокрема, у навчання з техніки безпеки та інші заходи з охорони праці та безпеки на робочому місці. Використання не оформлених офіційно, тимчасових працівників, неповідомлення про випадки травмування на робочому місці є доволі поширеними явищами. Задля мінімізації витрат забудовники часто наймають осіб на роботи, для виконання яких вони не мають відповідної кваліфікації, або які мають виконувати інші працівники. Правилами безпеки зазвичай нехтують задля уникнення простою в роботах. Інші порушення законодавства про працю можуть включати: примусове понаднормове виконання робіт, порушення прав працівників, погіршення умов праці та проживання, безпідставні звільнення, затримки та скорочення заробітної плати на власний розсуд посадової особи, неофіційну виплату заробітної плати «в конверті», порушення соціальних стандартів.

Відповідно до вимог Міжнародної організації праці (МОП), українського законодавства та Соціальних стандартів ЄІБ №8-9, Мінрегіонбуд забезпечуватиме контроль за дотриманням місцевими виконавцями субпроектів НКПВУ основних стандартів праці МОП щодо забезпечення справедливих, безпечних і нешкідливих для здоров'я умов праці, відсутності дискримінації, рівного

та справедливого ставлення, свободи зібрань та укладання колективного договору, які описані в Декларації про основні принципи і права у сфері праці.

Мінрегіонбуд здійснюватиме моніторинг місцевих виконавців з тим, щоб їх підрядники дотримувалися міжнародних стандартів праці. Місцеві виконавці повинні будуть прослідкувати, щоб усі працівники мали трудові договори, а соціальні стандарти, визначені в цьому Плані соціального менеджменту, відображалися в усіх документах із закупівель, контрактах і системах моніторингу. Місцеві органи влади/виконавці відповідатимуть за перевірку контрактів на предмет їх відповідності соціальним стандартам, описаним у цьому Плані соціального менеджменту, та забезпечення їх виконання у відповідності до вимог стандартів ЄІБ/ЄС та цього Плану соціального менеджменту. Мінрегіонбуд забезпечуватиме загальний нагляд та, за підтримки ГВП, донесення вимог Плану соціального менеджменту до місцевих виконавців субпроектів НКПВУ, відповідних зацікавлених сторін на національному рівні / рівні міністерств та на рівні парламенту, до місцевих органів соціального захисту та охорони навколишнього середовища, окремих міських рад. Мінрегіонбуд / ГВП також відповідатимуть за підготовку та поширення річних звітів про прогрес у соціальній сфері в рамках впровадження Програми раннього відновлення України (НКПВУ).

Стандарти праці, дотримання яких має бути забезпечено впродовж усього терміну впровадження НКПВУ:

- заборона будь-якої примусової праці
- дотримання обмежень щодо мінімального віку для прийняття на роботу
- заборона дискримінації за будь-якою ознакою
- наявність задокументованої політики з управління людськими ресурсами із зазначенням інформації про права працівників, умови праці, виплати і компенсації, дисциплінарні процедури, доступ до підвищення кваліфікації, розгляд і вирішення скарг.

Інформація про стандарти, описані в цьому Плані соціального менеджменту, буде доступною для потенційних учасників тендерів і підрядників з метою забезпечення включення до розрахованої вартості будівельних робіт включені достатні ресурси на пом'якшення соціального впливу та впливу на довкілля. Місцеві виконавці субпроектів повинні підготувати власні робочі плани з соціального менеджменту у відповідності до цього Плану.

З метою забезпечення дотримання стандартів праці ЄІБ, Мінрегіонбуд може ініціювати періодичні або спеціальні аудити дотримання стандартів у сфері охорони праці, які будуть проводитися незалежними інституціями, зокрема, місцевими НУО чи іншими відповідними зацікавленими сторонами. Такий аудит буде обов'язковим, якщо відповідний запит надійде від консультативної ради субпроекту. Аудит дотримання стандартів у сфері охорони праці може зосереджуватися саме на дотриманні вимог мінімальних стандартів праці з метою виявлення аспектів, які потребують вдосконалення та усунення недоліків.

Запровадження більш безпечних умов праці буде важливим внеском НКПВУ в покращення практик охорони праці; це принесе користь зацікавленим сторонам і громадам, а також сприятиме загальному позитивному сприйняттю субпроектів і НКПВУ.

6.4.2. Вимушене переселення

Субпроекти, що впроваджуються за фінансової підтримки ЄІБ в рамках НКПВУ, не передбачають розгортання нових проектів з будівництва, які б вимагали переселення, землевідведення тощо. Субпроекти, які впроваджуються і впроваджуватимуться в майбутньому на територіях, що постраждали внаслідок збройного конфлікту, стосуються відновлення вже існуючої соціальної інфраструктури, тож виникнення питання переселення не передбачається. Переважна більшість субпроектів у районах, які не зазнали безпосереднього ураження від бойових дій, стосується відновлення місцевої соціальної інфраструктури, яка прийшла в занепад до того, як спалахнув конфлікт.

Мінрегіонбуд намагатиметься, наскільки це можливо, уникати вимушеного відселення, яке може бути спричинено потребами землевідведення та/або обмеженням землекористування, пов'язаними з реалізацією НКПВУ. У випадках неможливості уникнути землевідведення та/або обмеження землекористування, що призведуть до тимчасового чи постійного відселення людей з

їхнього постійного місця проживання або провадження економічної діяльності чи натурального господарства, Мінрегіонбуд діятиме відповідно до вимог Соціального стандарту ЄІБ №6 щодо вимушеного переселення. Мірегіонбуд забезпечуватиме повне залучення усіх відповідних зацікавлених сторін, зокрема осіб, яких це стосується, до розроблення та виконання заходів щодо мінімізації та пом'якшення негативних наслідків, починаючи з раннього етапу, з належним забезпеченням прав осіб, яких це стосується, та їх доступу до ефективного правового захисту.

У випадках, коли може виникнути необхідність відселення, виконавці субпроектів у рамках НКПВУ повинні поінформувати про це Мінрегіонбуд ще до початку етапу відбору субпроектів і внести пропозиції щодо забезпечення відповідної компенсації та заходів з відновлення доходів домогосподарств, яких стосується необхідність відселення. Пропозиції щодо таких заходів мають бути розроблені відповідно до вимоги дотримання принципів недискримінації за будь-якою ознакою: статі, раси, етнічної приналежності, релігійних переконань, інвалідності тощо. Буде забезпечено рівність прав та захист законних інтересів жінок у процесах надання компенсацій та відновлення доходів у випадках, які стосуються земельних ділянок, нерухомого майна, активів, компенсацій та допомоги при переселенні, включно з випадками, коли право власності на земельні ділянки та нерухоме майно, яке втрачається при переселенні, не закріплене офіційно. Особи або групи осіб, яких це безпосередньо стосується, будуть визначені на місцях шляхом перепису, їм буде надано належну компенсацію, допомогу при переселенні та безпечний доступ до базових соціальних послуг.

Примусове виселення не дозволятиметься в жодному разі, крім виняткових випадків, коли цього не можна уникнути і коли це є в загальних інтересах громади. Мінрегіонбуд завчасно інформуватиме ЄІБ про такі випадки, а також забезпечуватиме, що будь-яка дія з виселення здійснюється на підставі закону та у відповідності до міжнародних стандартів прав людини, включаючи процесуальний захист проти примусового виселення.

З метою попередження та пом'якшення потенційних конфліктів, Мінрегіонбуд забезпечуватиме проведення ініціаторами відповідних місцевих субпроектів консультацій з зацікавленими сторонами відповідно до Стандарту ЄІБ №10 щодо залучення зацікавлених сторін, співпрацюючи з місцевими НУО та представниками громади. Консультації нададуть усім відповідним зацікавленим сторонам, аби усі мали можливість бути проінформованими та брати участь у плануванні переселення для гарантування належного пом'якшення негативних наслідків проекту та сталості потенційної користі від переселення. Особлива увага приділятиметься створенню можливостей для участі в консультаціях жінок та соціально вразливих груп, включаючи ВПО.

6.4.3. Об'єкти культурної спадщини

Діяльність у рамках НКПВУ буде максимально спрямована на уникнення та/або пом'якшення будь-яких негативних впливів на об'єкти культурної спадщини. Відповідно до стандартів ЄІБ щодо об'єктів культурної спадщини, Мінрегіонбуд зобов'язується поважати як «матеріальну спадщину», включаючи місця і об'єкти археологічного, історичного, культурного чи релігійного значення для місцевих громад, так і «нематеріальну спадщину», включаючи місцеву мову, релігійні обряди та звичаї¹².

Під час аналізу ризиків і оцінки впливу на соціальну сферу, проведених при підготовці цього Плану соціального менеджменту, потенційний вплив субпроектів НКПВУ на об'єкти культурної спадщини був оцінений як дуже низький. У ході базового польового дослідження, що було частиною розробки даного Плану для НКПВУ, не було виявлено об'єктів культурної спадщини, на які могли б негативно вплинути субпроекти НКПВУ.

Вірогідність археологічних знахідок або інших предметів матеріальної культури в районах, на яких поширюється перший транш субпроектів НКПВУ, є дуже низькою. Не очікується, що роботи у відібраних місцях впровадження субпроектів можуть завдати будь-якої шкоди історичним, археологічним чи культурним пам'яткам. Для наступних траншів спеціальна перевірка для вияв-

12 Принципи, які застосовуватимуться при управлінні впливом на культурну спадщину, ґрунтуватимуться на відповідних міжнародних конвенціях та інших правових інструментах, головним чином на документах ЮНЕСКО та Ради Європи, стороною яких є Україна, включаючи Конвенцію ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини 1972 року, Конвенцію Ради Європи про охорону археологічної спадщини Європи 1992 року, Рамкову конвенцію Ради Європи про значення культурної спадщини для суспільства 2005 року, Закони України «Про охорону культурної спадщини» (2000 р.) і «Про охорону археологічної спадщини» (2004 р.).

лення можливого впливу на об'єкти культурної спадщини буде проведена на етапі підготовки та оцінки субпроектів. Органи місцевої влади відповідатимуть за дотримання вимог щодо збереження культурної спадщини.

6.4.4. Права та інтереси соціально вразливих груп

Відповідно до Соціального стандарту ЄІБ №7, Мінрегіонбуд докладатиме зусиль для попередження будь-яких форм дискримінації для уникнення дій, які можуть спричинити обмеження прав та суперечити інтересам жінок, представників меншин, літніх людей, дітей та осіб з обмеженими можливостями.

Жінки становлять найбільшу частину зареєстрованих ВПО. Вони є особливо вразливими до ризиків безробіття, оскільки мають менше можливостей для тимчасового працевлаштування. Вони також зазнають більшого ризику через обмежений доступ до житла та соціальних послуг, у першу чергу щодо охорони здоров'я, догляду за дітьми та освіти.

Місцеві виконавці субпроектів створять можливості для залучення жінок, людей пенсійного віку, представників меншин та людей з обмеженими можливостями в громадах загалом та серед ВПО, до консультацій щодо впровадження субпроектів. Інформація про можливі форми залучення, включаючи консультації та вирішення скарг і звернень, буде доступною в інформаційних службах субпроектів та через інші відповідні канали.

З метою вчасного попередження, уникнення, мінімізації та виправлення можливих несприятливих соціальних наслідків субпроектів їх місцеві виконавці будуть застосовувати гендерно-чутливий підхід до управління соціальним наслідками впровадження субпроектів у громадах. Гендерні індикатори будуть включені до Програми моніторингу субпроектів та НКПВУ в цілому та регулярно збиратимуться місцевими виконавцями у співпраці з НУО в громадах, де впроваджуються субпроекти.

6.4.5. Охорона громадського здоров'я та гігієна праці, безпека працівників та інших осіб, на яких впливає НКПВУ

У відповідності до Соціального стандарту ЄІБ №9, Мінрегіонбуд зобов'язується дотримуватися таких принципів протягом усього життєвого циклу проекту НКПВУ:

- Належним чином передбачати, уникати чи мінімізувати та ефективно пом'якшувати ризики та негативні наслідки для здоров'я та безпеки громад, у яких впроваджуватимуться субпроекти
- Забезпечувати безпечні, нешкідливі для здоров'я, гігієнічні умови праці, що відповідають міжнародним стандартам і принципам забезпечення прав людини¹³
- Розробляти та впроваджувати плани забезпечення охорони здоров'я та безпеки на національному та місцевому рівнях
- Забезпечувати належне інформування, формування обізнаності, навчання правилам безпеки та впровадження безпечних і нешкідливих для здоров'я практик у діяльності в рамках субпроектів
- Проводити консультації з громадськістю для одержання зворотного зв'язку щодо заходів із забезпечення громадського здоров'я та безпеки у рамках субпроектів НКПВУ
- Документувати та повідомляти про всі нещасні випадки, інциденти та/або порушення відповідного законодавства і стандартів
- Забезпечувати ефективний доступ до механізму врегулювання скарг та звернень з метою захисту прав для всіх зацікавлених сторін і ширшої громади.

¹³ Як зазначено у Керівництві з систем забезпечення безпеки та гігієни праці:
http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/@publ/documents/publication/wcms_publ_9221116344_en.pdf

6.4.6. Залучення зацікавлених сторін

У відповідності до Стандарту ЄІБ №10 щодо залучення зацікавлених сторін, Мінрегіонбуд впроваджуватиме План залучення зацікавлених сторін для забезпечення змістовної участі всіх відповідних зацікавлених сторін, з метою ефективної реалізації НКПВУ шляхом належного виявлення, оцінки та управління будь-якими соціальними ризиками, наслідками та можливостями. План залучення зацікавлених сторін, покликаний сформулювати конструктивні відносини між Мінрегіонбудом і відповідними зацікавленими сторонами на всіх рівнях, є частиною інтегрованої Системи соціального менеджменту і більш докладно описується в цьому документі нижче.

6.5. Очікуваний позитивний соціальний вплив

Очікується, що субпроекти, фінансовані ЄІБ, покращать умови життя мешканців громад у цільових регіонах шляхом відновлення занедбаної або зруйнованої соціальної інфраструктури. Попередня інформація про субпроекти НКПВУ, поширена у 2015 році, викликала позитивні очікування як серед мешканців громад, так і серед переселенців. Можливості для місцевого бізнесу, а також ймовірність створення тимчасових або постійних робочих місць також сприяли позитивним очікуванням. Деякі неурядові зацікавлені сторони також очікують покращення у взаємодії з місцевою владою та нові можливості для формування активних згуртованих громад навколо цілей відновлення та розвитку місцевої соціальної інфраструктури. Водночас, ці очікування є обережними з огляду на попередній досвід громад щодо доволі обмежених переваг від інвестиційних проектів і проектів розвитку, де часто переважали особисті корисливі інтереси та було поширене шахрайство. Саме з цією метою процедура підготовки, відбору та реалізації субпроектів пов'язана із заходами Плану соціального менеджменту та Плану залучення зацікавлених сторін та передбачає створення органів, які забезпечуватимуть підзвітність, для кожного субпроекту.

Проект раннього відновлення України привносить додану цінність, створюючи можливості для суттєвого покращення в місцевих громадах шляхом сприяння відновлення об'єктів соціальної інфраструктури, які знаходяться в занепаді. Це принесе користь місцевому населенню, а також допоможе вирішувати питання додаткового навантаження на місцеву соціальну інфраструктуру внаслідок прибуття значної кількості ВПО. Роботи з будівництва, передбачені субпроектами, сприятимуть створенню робочих місць (здебільшого тимчасових та для некваліфікованої робочої сили). Це також опосередковано сприятиме зростанню місцевої економіки та принесе переваги місцевим малим і середнім підприємствам та іншим підрядникам, що також матиме позитивний вплив на місцевий бюджет.

7. ПРОГРАМА РОЗВИТКУ СПРОМОЖНОСТІ

Програма розбудови спроможності розроблена як інструмент впровадження Плану соціального менеджменту на національному та місцевому рівнях. Програма ґрунтується на консультаціях із зацікавленими сторонами, аналізі чинних інституційних структур і прогалин у спроможності, виявлених під час проведення базового дослідження у регіонах, де впроваджується НКПВУ, зокрема у ході інтерв'ю зі службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, недержавними надавачами соціальних послуг та ВПО.

Метою Програми розбудови спроможності (ПРС) є надання практичної, цільової, орієнтованої на конкретні потреби підтримки чинним і майбутнім місцевим виконавцям субпроектів НКПВУ у питаннях впровадження заходів із соціального менеджменту та залучення зацікавлених сторін. Більш докладна інформація про зміст та орієнтовний план-графік ПРС представлено в Додатку В.

Базові навчальні матеріали ПРС призначені для формування на національному та місцевому рівні навичок, які необхідні для впровадження Плану соціального менеджменту та Плану залучення зацікавлених сторін. Матеріали організовано за трьома модулями та спрямовано на різні аудиторії, а саме: (а) Мінрегіонбуд та відповідні обласні органи влади; (б) відповідні місцеві виконавці субпроектів; та (в) зацікавлені сторони на рівні громад, зокрема - громадські організації та об'єднання громадян.

Крім своєї безпосередньої мети - посилення спроможності виконавців та учасників реалізовувати проекти за фінансової підтримки ЄІБ - ПРС буде корисною для подальшого розвитку навичок і співпраці в цільових громадах.

Мета ПРС - сприяти:

- розвитку ефективного соціального менеджменту та формуванню соціальної згуртованості впродовж впровадження НКПВУ, зокрема - в громадах, де впроваджуватимуться субпроекти, шляхом покращення управління, орієнтованого на результати, комунікації, прозорості, попередження та врегулювання конфліктів
- набуття та використання практики проведення консультацій із зацікавленими сторонами, залучення зацікавлених сторін до участі у впровадженні субпроектів, їх моніторингу та сприяння підзвітності шляхом формування відповідних навичок у зацікавлених сторін, які сприятимуть створенню ефективної взаємодії між субпроектами та громадами.

8. ПРОГРАМА МОНІТОРИНГУ ТА ОЦІНКИ

Програма моніторингу та оцінки має на меті оцінювати досягнення цілей НКПВУ у сферах здійснення соціального менеджменту та взаємодії із зацікавленими сторонами. Моніторинг та оцінка рівня доступу цільових груп населення, на які впливають НКПВУ та її субпроекти здійснюватиметься за визначеними індикаторами, описаними у Додатку Г. До індикаторів, за якими здійснюватимуться моніторинг та оцінка впровадження принципів та підходів соціального менеджменту та залучення зацікавлених сторін, включено, зокрема, кількість ВПО, які одержать користь від впровадження НКПВУ та її субпроектів, дотримання виконавцями НКПВУ та її субпроектів принципів недискримінації, прозорості, та участі зацікавлених сторін.

Методологія моніторингу та оцінки реалізації Плану соціального менеджменту та Плану залучення зацікавлених сторін розроблена для вимірювання та оцінки (а) соціальних впливів і результатів індивідуальних субпроектів або груп субпроектів, які впроваджуються на території однієї адміністративної одиниці; (б) соціального впливу на регіони, на теренах яких розгортаються субпроекти НКПВУ, що фінансуються за рахунок кредитних коштів ЄІБ; (в) міри сприяння НКПВУ запровадженню практик соціального менеджменту та взаємодії із зацікавленими сторонами в роботу з раннього відновлення в Україні загалом.

8.1. Предмет моніторингу та оцінки соціального впливу

На рівні субпроектів конкретний соціальний вплив, щодо якого здійснюватиметься моніторинг та оцінка, включає зміни в таких аспектах, як:

- соціальна інфраструктура громади
- рівень конкуренції в громаді за доступ до соціальних послуг
- спроможність місцевих виконавців управляти соціальним впливом і залучати зацікавлені сторони
- доступ до інформації про субпроект і його вплив для зацікавлених сторін і ширшої громади
- можливості для участі зацікавлених сторін
- наявність доступного і справедливого механізму вирішення скарг
- конкретна користь для вразливих груп, включаючи ВПО
- наявність механізмів прозорості та підзвітності.

На рівні груп субпроектів, що впроваджуються в одній громаді чи регіоні, передбачається здійснення моніторингу і оцінки соціального впливу за такими показниками:

- кількість місцевих мешканців, що отримують вигоду від реалізації субпроектів (кількість чоловіків, кількість жінок)
- кількість ВПО, що отримують вигоду від реалізації субпроектів (кількість чоловіків, кількість жінок)
- кількість відновлених об'єктів соціальної інфраструктури
- зміни у рівні задоволеності споживачів наданими соціальними послугами
- докази взаємодії між субпроектами, групами зацікавлених сторін та ширшими громадами
- розроблення та застосування нових практик залучення зацікавлених сторін.

На національному рівні моніторинг та оцінка соціального впливу зосереджуватиметься на таких аспектах:

- загальний рівень впровадження підходів, визначених у Плані соціального менеджменту і Плані залучення зацікавлених сторін в рамках НКПВУ
- дотримання виконавцями НКПВУ соціальних стандартів ЄІБ
- відповідність результатів субпроектів потребам раннього відновлення

- зміни у спроможності до розробки, впровадження субпроектів та звітування про їх виконання на місцевому рівні
- розгляд скарг та документування інформації про хід та результати їх врегулювання.

Цикл моніторингу та оцінки включатиме такі етапи:

- Поточний моніторинг, який здійснюватимуть виконавці субпроектів за участі відповідних зацікавлених сторін на рівні громади
- Періодичний моніторинг відповідними обласними органами влади та Мінрегіонбудом (постійний моніторинг та оцінка під час впровадження субпроектів для одержання безпосереднього зворотного зв'язку з метою покращення якості впровадження субпроектів та коригування за необхідності, відповідно до результатів моніторингу та оцінки)
- Середньострокова оцінка, яка проводитиметься відповідними муніципальними, районними чи обласними органами влади за участі відповідних зацікавлених сторін на рівні громади (моніторинг третьою стороною, незалежна оцінка)
- Заключна оцінка, яку проводитиме Мінрегіонбуд, можливо за участі відповідних зацікавлених сторін.

Терміни проведення моніторингу та оцінки в рамках субпроектів у громадах визначаються умовами конкурсу на виділення кредитних коштів ЄІБ. Очікується, що відновлення об'єктів соціальної інфраструктури триватиме 24-36 місяців.

Рекомендації за результатами оцінки субпроектів, які фінансуються за кошти попереднього траншу, використовуватимуться для внесення коригувань в умови конкурсу на надання фінансової підтримки субпроектів у рамках наступного траншу.

Оцінка впливу субпроекту може проводитися не раніше, ніж через шість місяців після його завершення.

8.2. Моніторинг за участі зацікавлених сторін

Моніторинг за участі зацікавлених сторін є ключовою складовою цієї програми моніторингу та оцінки. Моніторинг виходитиме з загальних цілей і завдань соціального менеджменту та залучення зацікавлених сторін, передбачених НКПВУ, та здійснюватиметься у відповідності до соціальних та етичних стандартів, вимог законодавства та із забезпеченням збалансованого представництва всіх зацікавлених сторін та відповідних вразливих груп населення. Спроможність брати участь у проведенні моніторингу та оцінки формуватиметься шляхом навчання та методичної підтримки впродовж усього циклу реалізації НКПВУ. Для посилення спроможності ключових зацікавлених сторін до їх ефективної участі в моніторингу та оцінці субпроектів, місцевим зацікавленим сторонам буде надано відповідні методичні матеріали. Незалежна оцінка (третьою стороною) буде організована на обласному та національному рівнях, а також для кластерів основних субпроектів. Зразок плану моніторингу та оцінки і зразок технічного завдання для незалежного моніторингу та оцінки представлено в Додатку Г.

З метою забезпечення постійного моніторингу та оцінки та винесення належних уроків з субпроектів, уповноважені представники Мінрегіонбуду та відповідних обласних державних адміністрацій сформують робочу групу з питань моніторингу та оцінки НКПВУ. Її роботу забезпечуватиме ГВП, а її завданням буде організація регулярних моніторингових візитів до субпроектів і забезпечення постійного обміну інформацією між Мінрегіонбудом і цільовими областями, де впроваджується НКПВУ. Моніторингові візити здійснюватимуться щокварталу на ранніх етапах проекту та двічі на рік після перших шести місяців реалізації субпроектів.

9. ПЛАН СОЦІАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Захід	Ризик, який потрібно нівелювати / переваги, які мають бути одержані	Необхідні ресурси / Відповідальність	Індикатори виконання	Терміни виконання
Розроблення системи соціального менеджменту (як частини Системи екологічного і соціального менеджменту НКПВУ)				
Розробити і впровадити внутрішню систему соціального менеджменту	Існує чіткий механізм впровадження заходів соціального менеджменту	Мінрегіонбуд	Звіти про результати оцінки та рекомендації щодо покращення системи	На початку реалізації субпроектів
Організувати процес виявлення та управління соціальним впливом впродовж циклу НКПВУ	Визначення соціального впливу на національному, регіональному та місцевому рівнях і визначення обов'язків щодо управління соціальним впливом	Мінрегіонбуд / ГВП	Процес управління соціальним впливом запроваджено і використовується на всіх етапах проекту	Ранній етап реалізації субпроектів у рамках першого траншу; підготовчий етап для пропозицій субпроектів у рамках другого траншу
Призначити особу, відповідальну за координацію виконання Плану соціального менеджменту	Чіткі обов'язки щодо виконання Плану соціального менеджменту визначені та закріплені за відповідальною особою	Мінрегіонбуд	Призначена особа, якій доручено здійснювати нагляд за виконанням Плану соціального менеджменту впродовж всього ходу впровадження НКПВУ	Ранній етап реалізації НКПВУ
Спланувати і провести аналіз заходів, здійснених для управління впливом на соціальну сферу	Існує система раннього попередження в рамках пом'якшення ризиків; періодична оцінка прогресу за соціальними індикаторами	ГВП / Мінрегіонбуд / місцеві виконавці/ НУО	Запроваджено моніторинг за участі зацікавлених сторін щодо дотримання ключових соціальних стандартів	Двічі на рік

Провести повторне соціально-економічне дослідження в цільових областях	Одержання даних щодо змін у рівні доступу до охорони здоров'я, громадського транспорту, інших релевантних публічних послуг та об'єктів, та безпеки громади	Консультанти / Мінрегіонбуд	Результати дослідження та рекомендації надають інформацію для перегляду Плану соціального менеджменту	Другий рік впровадження проекту
Запровадити процедуру перегляду Плану соціального менеджменту	Узагальнення найкращих практик	Мінрегіонбуд / ГВП / субпроекти	Документи з перегляду Плану соціального менеджменту	Щороку

Практики соціального менеджменту в субпроектах

Визначити соціальні цілі, які мають бути досягнуті підрядниками; посилення обізнаності підрядників про соціальні стандарти ЄІБ	Покращене розуміння та дотримання соціальних стандартів ЄІБ у впровадженні НКПВУ	Мінрегіонбуд, місцеві виконавці	Кількість і документування заходів з посилення обізнаності; підтвердження спроможності дотримуватися соціальних стандартів ЄІБ	На початку реалізації субпроекту
Надати інформаційні матеріали та провести навчання місцевих виконавців щодо соціального менеджменту	Спроможність місцевих виконавців розуміти та управляти соціальними впливами	ГВП / підрядники	Кількість проведених тренінгів і консультацій; кількість залучених працівників місцевих виконавців і відповідних зацікавлених сторін; покращення навичок місцевого персоналу щодо соціального менеджменту	За потреби
Розробити та включити індикатори соціального впливу в плани моніторингу та оцінки субпроектів	Індикатори соціального впливу відстежуються протягом реалізації субпроектів і враховуються в загальній реалізації НКПВУ	ГВП, місцеві виконавці	Наявність індикаторів; визначені вихідні дані; моніторинг зосереджується на індикаторах	На початку реалізації субпроекту

Дотримання соціальних стандартів ЄІБ

Інформувати виконавців субпроектів та інші зацікавлені сторони про соціальні стандарти ЄІБ	Посилення обізнаності про соціальні стандарти ЄІБ серед зацікавлених сторін	Мінрегіонбуд, підрядник	Матеріали про соціальні стандарти ЄІБ виготовлені та доступні місцевим виконавцям, підрядникам та іншим зацікавленим сторонам	На ранніх етапах реалізації субпроектів
Включити вимоги щодо представлення опису належних заходів з оцінки та управління соціальним впливом у заявках субпроектів	Відповідність кращим практикам; посилена увага місцевих претендентів до соціальних наслідків пропонуванних субпроектів	Мінрегіонбуд / ГВП	Очікувані соціальні наслідки включені в заявки на підтримку субпроектів та враховуються в процесі оцінювання	У рамках кожного конкурсу проектних пропозицій
Включити очікувані результати, що мають додатковий соціальний ефект (покращений доступ до соціальних послуг для вразливих груп, включаючи ВПО; покращене інформування та прозорість тощо) як критерій для визначення переможців у процесі закупівель	Створення стимулів для учасників тендерів і підрядників щодо виділення ресурсів і впровадження заходів соціального менеджменту	Мінрегіонбуд, місцеві органи влади	Учасники тендерів обізнані та планують заходи соціального менеджменту та заходи, що мають додаткову соціальну цінність	При підготовці конкурсних процедур закупівлі робіт і послуг
Вимагати від учасників конкурсів мати політику, яка відповідає стандартам ЄІБ/МОП у сфері праці	Покращення обізнаності та захист трудових прав	Мінрегіонбуд, місцеві органи влади	Претенденти та виконавці субпроектів обізнані щодо стандартів ЄІБ/МОП у сфері праці. Усі субпроекти перевіряються на відповідність даним стандартам	Ранній етап реалізації проекту; при проведенні закупівель

Забезпечити обізнаність та дотримання стандарту ЄІБ щодо примусового переселення

Рання оцінка пропозицій субпроектів для уникнення примусового переселення або, коли це не є можливим, забезпечення наявності ресурсів для дотримання відповідного стандарту ЄІБ

Мінрегіонбуд, місцеві органи влади

Претенденти та виконавці субпроектів обізнані щодо стандарту. Усі субпроекти перевіряються на відповідність стандарту

На етапі розроблення субпроекту, потім на етапі оцінювання проектних пропозицій

<p>Забезпечити обізнаність та дотримання стандарту ЄІБ щодо прав та інтересів вразливих груп</p>	<p>Обізнаність щодо гендерної рівності та недискримінації для досягнення відповідності вимогам законодавства; надання інформації для дотримання стандарту</p>	<p>Мінрегіонбуд, місцеві органи влади у співпраці з НУО</p>	<p>Претенденти та виконавці субпроектів обізнані щодо стандарту. Усі субпроекти перевіряються на відповідність стандарту під час моніторингу за участі зацікавлених сторін</p>	<p>Постійно</p>
<p>Забезпечити обізнаність та дотримання стандарту ЄІБ щодо культурної спадщини</p>	<p>Рання оцінка пропозицій субпроектів для уникнення шкоди об'єктам культурної спадщини; звернення до археологів і спеціалістів із збереження культурних пам'яток у разі неочікуваних культурних знахідок</p>	<p>Мінрегіонбуд, місцеві органи влади</p>	<p>Претенденти та виконавці субпроектів обізнані щодо стандарту. Усі субпроекти перевіряються на відповідність стандарту.</p>	<p>На етапі розроблення субпроекту, потім на етапі оцінювання проектних пропозицій</p>
<p>Забезпечити обізнаність про громадське здоров'я, гігієну праці та безпеку працівників та інших осіб, на яких впливають субпроекти</p>	<p>Виявлення та мінімізація загроз для здоров'я та безпеки</p>	<p>Місцеві виконавці, НУО та інші зацікавлені сторони здійснюють моніторинг</p>	<p>Інформування, попереджувальні знаки, відповідний захисний одяг і обладнання на об'єктах</p>	<p>Постійно</p>

Залучення зацікавлених сторін: участь, прозорість і підзвітність

Ухвалити і виконувати План залучення зацікавлених сторін	Ефективна взаємодія із зацікавленими сторонами; виконання законодавчих вимог щодо консультацій та інформування	ГВП / Мінрегіонбуд / місцеві виконавці	Документація щодо впровадження; заходи із залучення зацікавлених сторін; вирішення скарг	До початку реалізації; потім постійно
Поширювати на національному рівні інформацію про вплив НКПВУ на соціальну сферу серед інших українських та міжнародних організацій, що працюють у сфері раннього відновлення	Покращено обмін інформацією, координацію та співпрацю між органами, залученими до допомоги ВПО і територіям, постраждалим внаслідок конфлікту	Мінрегіонбуд	Актуальна інформація про НКПВУ розміщена на веб-сайті Мінрегіонбуду; відбувається регулярна комунікація з відповідними суб'єктами	Постійно
Організувати процес консультацій із зацікавленими сторонами	Одержання зворотного зв'язку від зацікавлених сторін; впроваджені кращі практики залучення зацікавлених сторін	ГВП / Мінрегіонбуд / місцеві виконавці	Наявний план консультацій із зацікавленими сторонами; співробітники, відповідальні за зв'язки з громадськістю, призначені та пройшли навчання; організовано документування консультацій	Перший етап реалізації субпроекту; потім за потреби
Розробити та впроваджувати комунікаційну стратегію та план	Інформування зацікавлених сторін та широкої громадськості; ризик опору через брак обізнаності нівельовано	ГВП / консультанти / місцеві виконавці	Інструменти поширення інформації запроваджені та використовуються	Ранній етап реалізації проекту
Визначити додатковий соціальний ефект від впровадження проекту і поширювати відповідну інформацію	Покращено участь зацікавлених сторін; репутаційні переваги	Місцеві виконавці, НУО	Відсоток зацікавлених сторін і кінцевих бенефіціарів, обізнаних про проект	Постійно

За доцільності, сприяти доступу до інформації та соціальних послуг, професійному навчанню, участі у консультаціях і моніторингу, доступу до працевлаштування та іншій підтримці ВПО	Формування навичок; максимізація позитивного соціального впливу; допомога в доступі до інформації та послуг; інтеграція ВПО	Місцеві виконавці, НУО	Інформація про допомогу та можливості для ВПО наявна в інформаційних пунктах; місцеві виконавці активно взаємодіють з ВПО; покращена співпраця з агентствами, які надають допомогу, та відповідними українськими органами влади	Постійно
---	---	------------------------	---	----------

Розробити і впровадити ефективний і доступний механізм вирішення скарг	Запобігання або вчасне вирішення конфліктів, які виникають або можуть виникнути у зв'язку з реалізацією проекту; дотримання вимог законодавства	ГВП / консультанти / Мінрегіонбуд, місцеві органи влади		
--	---	---	--	--

Розробити, ухвалити і оприлюднити політики і процедури для попередження конфлікту інтересів	Покращено прозорість і підзвітність; знижено корупційні ризики; дотримання кращих практик	Мінрегіонбуд, місцеві органи влади	Затверджена політика щодо запобігання конфлікту інтересів; персонал, підрядники та зацікавлені сторони ознайомлені з процедурами щодо конфлікту інтересів	Ранній етап реалізації проекту
---	---	------------------------------------	---	--------------------------------

Гендерні права і захист вразливих груп

Запровадити збір та аналіз даних з розбивкою за статтю у практиці органів влади	Наявність наразі відсутніх даних з розбивкою за статтю щодо потреб раннього відновлення та допомоги ВПО	Мінрегіон, місцеві виконавці	Аналіз даних за статтю передбачений у показниках, що використовуються для моніторингу та оцінки НКПВУ та субпроектів	Ранній етап реалізації проекту, далі – згідно з планом моніторингу та оцінки
---	---	------------------------------	--	--

Включити питання гендерної рівності та недискримінації до модулів з розвитку спроможності	Формування обізнаності та навичок моніторингу та відстоювання прав у сфері гендерної рівності та недискримінації	ГВП / підрядник	Модулі з розбудови спроможності, навчальні матеріали	Під час розгортання заходів з розбудови спроможності
---	--	-----------------	--	--

Включити гендерно-чутливі критерії до плану моніторингу та оцінки	Моніторинг соціального впливу НКПВУ забезпечення на гендерної рівності	Мінрегіонбуд / місцеві виконавці	Контактний центр, який працює на національному рівні та на рівні субпроектів	Ранній етап реалізації проекту
Включити сприяти дотриманню гендерних прав і недискримінації до завдань спеціалістів із зв'язків з громадами	Покращено комунікацію та моніторинг щодо дотримання гендерних прав і недискримінації; попередження домагань та інших протиправних дій на об'єктах	Місцеві виконавці, місцеві спеціалісти із зв'язків з громадами	Спеціалісти із зв'язків з громадами займаються питаннями дотримання гендерних прав і недискримінації	Ранній етап реалізації субпроекту; потім постійно
Управління соціальним впливом на конкретних об'єктах субпроектів				
Забезпечити нагляд та зовнішній контроль	Призначення зовнішнього нетехнічного нагляду з увагою до можливих соціальних проблем; сприяння дотриманню соціальних стандартів і належних практик	Місцеві виконавці	Запроваджено спеціаліста з нагляду та процесу нагляду; моніторингові звіти	Ранній етап реалізації субпроекту; потім постійно
Забезпечити моніторинг і мінімізацію негативних наслідків будівельних робіт	Збір та утилізація відходів; вчасне та ефективно вивезення будівельних відходів; контроль за рівнем шуму; години тиші; контроль за рівнем пилу та забруднення; організовано охорону об'єктів	Місцеві виконавці; НУО	Здійснюється регулярний моніторинг; існує інформація для зацікавлених сторін і населення; використовується процедура вирішення скарг	Постійно
Забезпечити раннє й чітке сповіщення про можливі впливи	Публічні оголошення про зміни в транспортних маршрутах або можливі затримки; знаки попередження про безпеку	Місцеві виконавці; підрядники	Спеціаліст із зв'язків з громадою забезпечує вчасну комунікацію	Постійно під час будівельних робіт

Охорона та гігієна праці

Переконатися в тому, що підрядники виділяють ресурси на необхідні засоби безпеки	Навчання з техніки безпеки, інформування про небезпеку, особисті засоби захисту, туалети, заборона вживання алкоголю та хімічних речовин на об'єктах	Місцеві виконавці, підрядники	Розроблення і використання контрольних списків, моніторинг наявності засобів захисту, документування результатів моніторингу	Під час оцінки конкурсних пропозицій, під час будівельних робіт
Забезпечити контроль доступу та безпеки на об'єктах	Обмежений доступ/пропускний режим на об'єктах; засоби безпеки руху; обмеження швидкості за потреби; попередження про великовагові будівельні транспортні засоби; освітлення об'єктів	Місцеві органи влади, виконавці, підрядники	Відповідальні за контроль доступу та безпеку здійснюють моніторинг	Під час будівельних робіт
Розробити і поширити план реагування на екстрені випадки	Забезпечення ознайомлення з планом реагування на екстрені випадки та здатності діяти відповідно до плану	Підрядники	Відповідальні особи здійснюють моніторинг	Під час будівельних робіт

Моніторинг та оцінка заходів в рамках Системи соціального менеджменту

Затвердити програму моніторингу та оцінки та ознайомити з нею місцевих виконавців і підрядників	Забезпечення включення моніторингу та оцінки до операційних документів і практик проекту	Мінрегіонбуд / ГВП	План моніторингу та оцінки; документування презентації плану моніторингу та оцінки зацікавленим сторонам	на початку впровадження субпроектів
Провести навчання для виконавців субпроектів і зацікавлених сторін щодо застосування програми моніторингу та оцінки	Покращено навички щодо моніторингу та оцінки; створено можливості для моніторингу за участі зацікавлених сторін	ГВП / консультанти	Кількість тренінгів; кількість учасників; навчальні модулі; відгуки учасників	на початку впровадження субпроектів

Сприяти проведенню моніторингу третьою стороною та незалежної оцінки субпроектів	Об'єктивна оцінка та рекомендації	Мінрегіонбуд / місцеві виконавці	Наявність звітів; виконання рекомендацій	Відповідно до плану моніторингу та оцінки
---	-----------------------------------	----------------------------------	--	---

Оцінка ризиків та чутливість до конфліктів

Проводити моніторинг рівня безпеки в цільових областях	Раннє виявлення ризиків; можливість приймати інформовані рішення щодо безпеки реалізації субпроектів у 30-км зоні від лінії розмежування	Мінрегіонбуд, на основі звітів ВЦА; НУО; звітів ОБСЕ	Ситуаційні аналітичні звіти	Щокварталу
---	--	--	-----------------------------	------------

Запланувати і проводити регулярну оцінку ризиків, пов'язаних чутливістю до конфліктів	Усвідомлення наявних проблем, можливих конфліктів та впливу на/з боку інших заходів у регіоні	Консультанти / ГВП / Мінрегіонбуд	Наявність і постійне оновлення звітів про оцінку ризиків і рекомендацій; здійснення моніторингу ключових соціальних стандартів за участі зацікавлених сторін	До початку реалізації; потім постійний моніторинг і перегляд за потреби, або щопівроку
--	---	-----------------------------------	--	--

Збирати та аналізувати інформацію про рівень суспільної згуртованості, соціальної та економічної вразливості	Раннє виявлення та аналіз вразливості; прийняття інформованих рішень	Консультанти / ГВП / Мінрегіонбуд	Оцінка суспільної згуртованості та економічної вразливості (з розбивкою даних за статтю)	Щокварталу
---	--	-----------------------------------	--	------------

Забезпечити координацію з іншими надавачами допомоги в рамках раннього відновлення	Прийняття інформованих і скоординованих рішень та взаємодоповнюваність у реалізації проектів допомоги	Мінрегіонбуд / ГВП	Регулярні наради; обмін інформаційними матеріалами	Щокварталу
---	---	--------------------	--	------------

Поширювати результати та рекомендації Оцінки відновлення і розбудови миру; сприяти їх оновленню за потребою	Виконавці субпроектів та інші учасники на регіональному та місцевому рівнях обізнані про Оцінку відновлення і розбудови миру та здатні брати участь у наданні даних для підтримки її актуальності	Мінрегіонбуд		Постійно
Навчити місцеві НУО та інші зацікавлені сторони проводити моніторинг стану безпеки та суспільної згуртованості, збирати та аналізувати дані	Підтвердження звітів ключовими зацікавленими сторонами, включаючи НУО та ВПО	Консультанти	Кількість проведених тренінгів; кількість учасників; наявність навчальних матеріалів для подальшої передачі навичок	Перші 6 місяців субпроектів
Стимулювати участь громади в плануванні та реалізації робіт з відновлення як способу побудови суспільної згуртованості, довіри і миру	Сприяння згуртованості в громадах; розвиток довіри	Місцеві виконавці; НУО	Кількість заходів на рівні громад; кількість нових спільних ініціатив на рівні громад	Постійно
Сприяти поширенню інформації та обміну належними практиками залучення громади через субпроекти	Покращення обізнаності про внесок Мінрегіонбуду та ЄІБ у розбудову миру та пом'якшення конфлікту; поширення ідей щодо подальшої роботи з відновлення в громадах	Місцеві виконавці; НУО; ЗМІ	Кількість та обсяг публікацій, телерадіопрограм, повідомлень у соціальних медіа, охоплення аудиторій	Постійно

10. ПЛАН ЗАЛУЧЕННЯ ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН

План залучення зацікавлених сторін (ПЗЗС) є частиною Системи соціального менеджменту Надзвичайної кредитної програми для відновлення України (НКПВУ). Його метою є розширення внеску НКПВУ у посилення соціальної згуртованості та участі в Україні, а також активне залучення громад, сприяння прозорості і підзвітності шляхом залучення зацікавлених сторін і розробки комунікаційних моделей, розбудова спроможності місцевих представників громадянського суспільства і органів державної влади, що уможливить їх спільну роботу над проектами відновлення соціальної інфраструктури. До цілей НКПВУ також можна віднести пом'якшення соціальних ризиків у громадах, що приймають субпроект на своїх теренах.

10.1. План залучення зацікавлених сторін: Принципи

ПЗЗС бере за основу принципи і підходи, що базуються на Стандарті ЄІБ 7 щодо прав та інтересів вразливих груп і Стандарті 10 щодо залучення зацікавлених сторін, а також законодавчі та нормативні вимоги України до проведення публічних консультацій та розкриття інформації.

Вимоги Європейського інвестиційного банку щодо проведення консультацій, активного залучення та розкриття інформації, що відображені у Політиці інформування громадськості ЄІБ, включають дотримання положень Орхуської конвенції щодо доступу до інформації, активного залучення громадськості до прийняття рішень та доступу до правосуддя з питань, що стосуються довкілля. Консультації з громадськістю визначаються як загальноприйнятий спосіб протистояти екологічним і соціальним викликам.

Усі політики, практики, програми і заходи, які розробляються та впроваджуються виконавцем проекту, повинні звертати особливу увагу на права найбільш вразливих груп. До таких груп належать меншини, жінки, мігранти, діти та особи похилого віку. Засоби для існування найбільш вразливих груп є особливо чутливими до змін в соціально-економічному контексті і залежать від доступу до необхідних послуг і залучення до процесу прийняття рішень.

Для реалізації Плану залучення зацікавлених сторін на основі вищезазначених принципів було обрано наступний підхід:

- Ініціювання залучення якомога раніше, не чекаючи виникнення чи загострення проблеми
- Розуміння позиції зацікавлених сторін і контексту, у якому вони існують
- Розробка цільових методів залучення зацікавлених сторін, які враховують різні обсяги проекту та профілі зацікавлених сторін
- Підтримання проактивного зв'язку із зацікавленими сторонами та побудова відносин
- Планування довгострокової стратегії залучення зацікавлених сторін
- Підготовка системи управління і ресурсів для залучення зацікавлених сторін заздалегідь на ранньому етапі субпроекту
- Серйозне ставлення до скарг зацікавлених сторін і розробка чітких і практичних механізмів їх врегулювання.

10.2. План залучення зацікавлених сторін: Методологія розробки

Методологія процесу розробки ПЗЗС складалася з таких елементів:

- Огляд попередніх досліджень, проведених протягом 2014-2015 років, спрямованих на розуміння поточної ситуації ВПО в Україні (Додаток Д)
- Аналіз зведених статистичних показників, отриманих з цільових регіонів/міст, про стан місцевої інфраструктури, реєстрації НУО, зайнятості, відвідування шкіл, надання медичних послуг (Додаток Б)

- Проведення напівструктурованих персональних інтерв'ю з 425 ВПО в п'яти цільових містах (в одному місті в кожній з цільових областей) (Цей і наступні два пункти ґрунтуються на Аналітичному огляді соціологічних досліджень щодо внутрішньо переміщених осіб (ВПО), здійсненими Київським міжнародним інститутом соціології у жовтні-листопаді 2015 р.)
- Репрезентативне опитування населення малих міст (з населенням менше 165 тисяч) в п'яти цільових областях – 2000 респондентів
- Фокус-групи з місцевими активістами НУО, представниками місцевих органів влади та ВПО, а також глибинні інтерв'ю з високопосадовцями місцевих органів влади в п'яти цільових містах (в одному місті в кожній з цільових областей).

10.3. План залучення зацікавлених сторін: Обсяг завдань

Безперервний процес залучення зацікавлених сторін інтегровано у кожен етап впровадження НКПВУ: у спільну оцінку ризиків, планування, оцінку поданих заявок на впровадження субпроектів, управління проектною діяльністю, моніторинг і оцінка (як видно із діаграми Плану соціального менеджменту і Плану залучення зацікавлених сторін та їх поєднання з циклом НКПВУ).

Процес залучення зацікавлених сторін: постійно

При підготовці законопроекту «Про ратифікацію фінансової угоди між Україною та ЄІБ (Надзвичайна кредитна програма для відновлення України)» для ухвалення українським парламентом, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ отримало схвалення від Міністерства економічного розвитку і торгівлі, Міністерства фінансів, Міністерства закордонних справ і Міністерства юстиції України. Також проводилися консультації з іншими зацікавленими сторонами, а саме з Міністерством соціальної політики, обласними та районними державними адміністраціями і місцевими радами в цільових регіонах Програми НКПВУ. У ході польових досліджень, що передували створенню цього Плану залучення зацікавлених сторін, проводилися чисельні індивідуальні і групові зустрічі, фокус-групи та напівструктуровані інтерв'ю з метою визначення основних груп зацікавлених сторін, узагальнення їхніх поглядів, тривог і очікувань, та перевірки їх за допомогою аналізу зацікавлених сторін.

Залучення зацікавлених сторін, як видно із пропонованого Плану залучення зацікавлених сторін, не є одноразовою дією на етапі оцінки чи розробки проекту. Мова йде про інтерактивний процес, який передбачає обізнаність зацікавлених сторін щодо змін у контексті і безперервну взаємодію, що допоможе спланувати, розробити і реалізувати відповідні процеси в рамках субпроектів з урахуванням позицій ключових зацікавлених сторін.

Перелік зацікавлених сторін буде переглядатися і розширюватися в процесі реалізації НКПВУ. Зацікавлені сторони і громадськість матимуть можливість брати участь в консультаціях та інших процесах, як описано нижче.

Цей План розглядає залучення зацікавлених сторін як циклічний процес, передбачаючи наступне:

- Публічне розкриття інформації задля поширення обізнаності щодо цілей, завдань та прогресу субпроектів і НКПВУ в цілому
- Визначення зацікавлених сторін та їх залучення до структурованих консультацій і діалогу
- Розробка механізмів підзвітності через комунікацію та розкриття інформації
- Створення ефективного, доступного і недискримінаційного механізму подання та розгляду скарг.

ПЗЗС містить висновки з дослідження і консультацій, проведених в рамках даного проекту, а також описи і рекомендації з таких питань:

- Аналіз зацікавлених сторін, визначення їх ролі та механізмів залучення
- Опис процедур розкриття інформації
- Опис процесу консультацій із зацікавленими сторонами
- Терміни залучення зацікавлених сторін
- Опис механізму вирішення скарг.

10.4. Визначення зацікавлених сторін

План залучення зацікавлених сторін визначає зацікавлені сторони як особи чи групи осіб, які зазнають (чи можуть зазнавати) – прямого або непрямого – впливу проекту, які можуть мати свої інтереси в реалізації проекту та мають змогу впливати на хід проекту та / або його результати позитивним або негативним чином. Зацікавлені сторони визначаються на національному, регіональному та місцевому рівнях. Основний акцент ПЗЗС зроблено саме на зацікавлені сторони, які мають відношення до окремих субпроектів у цільових громадах. Однак, дані підходи і техніки можуть коригуватися і застосовуватися до залучення зацікавлених сторін на будь-якому рівні.

10.4.1. Роль і активне залучення зацікавлених сторін

Для підтримки діяльності у сфері раннього відновлення із залученням максимально широкого кола учасників, Мінрегіонбуд / Група з впровадження проекту та місцеві виконавці проекту повинні діяти на різних рівнях, опираючись на основні підходи (розкриття інформації, консультації, отримання зворотного зв'язку і врегулювання скарг), та вести діалог із різними зацікавленими сторонами. Зацікавлені сторони можна умовно розділити на Групу А, Групу В і Групу С в залежності від ролі, яку вони відіграють у НКПВУ, рівнів і джерел їх впливу, їхньої зацікавленості й актуальності для НКПВУ, а також моделей їх залучення. Необхідно розробити належний і достатній рівень залучення для кожної групи зацікавлених сторін.

Група А – зацікавлені сторони, безпосередньо залучені до реалізації НКПВУ: зокрема, Представництво ЄС в Україні, ЄБ, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України (Мінрегіонбуд); Група з впровадження проекту (ГВП), обласні державні адміністрації і військово-цивільні адміністрації; місцеві ради на території впровадження НКПВУ.

Група В – зацікавлені сторони на рівні громад, на яких НКПВУ справляє той чи інший вплив і які є важливим елементом інклюзивного і ефективного раннього відновлення: місцевий приватний сектор, організації громадянського суспільства, НУО та ініціативні ВПО, громадські лідери.

Група С – зацікавлені сторони урядового рівня, що мають вплив на прогрес України у досягненні цілей раннього відновлення: Міністерство фінансів; Міністерство соціальної політики; Міністерство охорони здоров'я; Міністерство освіти; Міністерство економічного розвитку і торгівлі; Парламентський Комітет з питань прав людини, національних меншин та міжнародних відносин; Комітет з питань соціальної політики, зайнятості та пенсійного забезпечення, Бюджетний комітет; Комітет з питань державного будівництва, регіональної політики та місцевого самоврядування тощо.

Група А**Зацікавлені сторони, безпосередньо залучені до реалізації НКПВУ**

#	Організація	Функція або роль в Проекті
1	Міністерство регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України (Мінрегіонбуд)/ Департамент міжнародного співробітництва та взаємодії з міжнародними фінансовими організаціями/ відділ взаємодії з міжнародними фінансовими організаціями/відділ міжнародних проектів/Відділ взаємодії із засобами масової інформації та громадськістю	Відбір проектів Головний виконавець проектів Комунікації в рамках проектів Нагляд за виконанням проектів Звітування за проектами Моніторинг виконання проектів
2	Кабінет Міністрів України	Затверджує проекти, попередньо відібрані Мінрегіонбудом
3	Європейський інвестиційний банк / Офіс ЄІБ в Україні	Надавач позики за Надзвичайною кредитною програмою для відновлення України Сторона Угоди про реалізацію НКПВУ Затвердження і нагляд за проектами
4	Європейський Союз / Представництво ЄС в Україні	Експертна підтримка раннього відновлення - Донор Нагляд за проектом і консультації з виконавцями НКПВУ
5	Група з впровадження проекту (ГВП)	Консультації / експертиза Нагляд за проектом Закупівлі Екологічний менеджмент
6	Міжнародний фонд «Відродження»	Експертна підтримка впровадження НКПВУ Розробка Плану залучення зацікавлених сторін і Плану соціального менеджменту (ПЗЗС/ПСМ) Пілотне впровадження ПЗЗС і ПСМ в 4-х субпроектах Посилення спроможності виконавців НКПВУ на різних рівнях
7	Луганська обласна військово-цивільна адміністрація	Координує подання субпроектів в Луганській області Здійснює нагляд за субпроектами в Луганській області Політична і організаційна підтримка
8	Донецька обласна військово-цивільна адміністрація	Координує подання субпроектів в Донецькій області Здійснює нагляд за субпроектами в Донецькій області Політична і організаційна підтримка
9	Запорізька обласна адміністрація / Департамент капітального будівництва Запорізької обласної адміністрації	Координує подання субпроектів в Запорізькій області Здійснює нагляд за субпроектами в Запорізькій області Політична і організаційна підтримка
10	Дніпропетровська обласна адміністрація	Координує подання субпроектів в Дніпропетровській області Здійснює нагляд за субпроектами в Дніпропетровській області Політична і організаційна підтримка

11	Харківська обласна адміністрація / Департамент охорони здоров'я Харківської обласної адміністрації	Координує подання субпроектів в Харківській області Здійснює нагляд за субпроектами в Харківській області Політична і організаційна підтримка
12	Міська рада м. Бахмут, Управління муніципального розвитку (Донецька область)	Відповідає за субпроект з реконструкції комунального гуртожитку в м. Бахмут
	Бахмутська керуюча компанія житлово-комунальних послуг	Виконавець субпроекту / підрядник
13	Запорізька обласна рада / Департамент охорони здоров'я Запорізької районної адміністрації	Відповідає за проект демонтажу старого і будівництва нового хірургічного блоку КУ «Запорізька обласна клінічна дитяча лікарня» ЗОР з метою забезпечення реабілітаційних медичних послуг в категорії «Діти і молодь»
	КУ «СТМО "Дитинство"» ЗОР	Ремонт обласної дитячої лікарні
14	Приморська районна рада Запорізької області	Відповідає за Проект розширення КУ «Центральна районна лікарня» в місті Приморськ. Лікарня на 300 місць
15	Харківська обласна рада	Назва проекту: Капітальний ремонт офтальмологічного відділення (Н-3), навчально-діагностичного блоку (М'-9), і приміщень медичного блоку (Сн-9) КЗОЗ «Обласна клінічна лікарня - центр екстреної медичної допомоги та медицина катастроф»
16	Дергачівська районна рада (Харківська область)	Виконавець проектів в сфері охорони здоров'я, освіти і надання притулку в місті Дергачі
17	Севєродонецька міська рада (Луганська область) / Відділ містобудування та архітектури / Відділ освіти / Департамент економічного розвитку	Виконавець субпроектів в місті Севєродонецьк (в тому числі в сфері охорони здоров'я, освіти і надання притулку)

Група В

Зацікавлені сторони на рівні громад, на яких НКПВУ справляє той чи інший вплив і які є важливим елементом інклюзивного і ефективного раннього відновлення

#	Організація	Функція / Фокус
1	Програма розвитку ООН в Україні	Раннє відновлення / посилення спроможності Гуманітарні питання Робота на постраждалих територіях
2	Представництво МОМ в Україні	Міграція / моніторинг становища ВПО Забезпечення доступу до працевлаштування для ВПО Гуманітарна допомога на постраждалих територіях
3	Представництво Агентства ООН у справах біженців в Україні	Моніторинг становища ВПО Надання допомоги ВПО Гуманітарна допомога на постраждалих територіях
4	Представництво Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН в Україні	Продовольча і гуманітарна допомога
5	Організація «People in Need» (Люди в біді), Чеська Республіка	Гуманітарна допомога на постраждалих територіях

6	USAID/OTI OTI / Українська ініціатива зміцнення громадської довіри USAID/OFDA	Надання допомоги ВПО Моніторинг ситуації Надання допомоги місцевим органам влади для вирішення гуманітарних проблем в своїх регіонах Проекти зміцнення громадської довіри на рівні місцевих громад
8	Восток-SOS	Допомога ВПО з Криму та постраждалих від конфлікту районів Східної України Консультації з Урядом Громадський моніторинг та контроль
9	Донбас SOS	Допомога ВПО з Криму та постраждалих від конфлікту районів Східної України Консультації з Урядом Громадський моніторинг та контроль
11	Волонтерський рух «Новий Донбас»	Ініціативи відновлення на рівні місцевих громад Надання допомоги ВПО

Група С
Зацікавлені сторони урядового рівня, що мають вплив на прогрес України у досягненні цілей раннього відновлення

#	Організація	Функції
1	Міністерство фінансів	Управління кредитними коштами
2	Міністерство соціальної політики	Формальний нагляд над питаннями, пов'язаними з ВПО Державна допомога постраждалому населенню
3	Міністерство охорони здоров'я	Експертиза в рамках проектної діяльності у сфері охорони здоров'я
4	Міністерство освіти	Експертиза в рамках проектної діяльності у сфері освіти Доступ до освіти для ВПО
5	Міністерство економічного розвитку і торгівлі	Експертиза в рамках проектної діяльності у сфері економічного розвитку
6	Парламентський комітет з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин	Законодавство стосовно питань, пов'язаних з ВПО
7	Комітет з питань соціальної політики, зайнятості та пенсійного забезпечення	Соціальний захист ВПО і мешканців постраждалих від конфлікту територій Захист вразливих груп
8	Комітет з питань державного будівництва, регіональної політики та місцевого самоврядування	Питання відновлення інфраструктури

10.4.2. Визначення та аналіз зацікавлених сторін

В процесі підготовки цього Плану залучення зацікавлених сторін і пов'язаного з ним Плану соціального менеджменту було проведено аналіз зацікавлених сторін на основі досліджень і консультацій на національному, регіональному та місцевому рівнях. Аналіз зацікавлених сторін здійснювався за такими параметрами:

- Рівень залучення (низький, середній, високий)
- Спроможність до залучення (низька, середня, висока)
- Інтерес бути залученим (низький, середній, високий)
- Рівень впливу (низький, середній, високий)
- Механізм(и) впливу
- Ставлення до діяльності НКПВУ з раннього відновлення (позитивне, негативне, нейтральне)
- Актуальність / важливість (низька, середня, висока)
- Сильні та слабкі сторони
- Пов'язані ризики.

Кожна група зацікавлених сторін залучалася до НКПВУ на всіх рівнях та етапах проекту із застосуванням інструментів, що забезпечують її найбільш ефективно залучення і створюють додану цінність для НКПВУ.

Відбір і аналіз ключових зацікавлених сторін було проведено за допомогою цього Списку контрольних питань для планування залучення зацікавлених сторін:

На кого матимуть позитивний вплив екологічні і соціальні наслідки проекту?

На кого матимуть негативний вплив екологічні і соціальні наслідки проекту?

Хто є найбільш вразливим до впливу проекту?

Хто є найсильнішими прихильниками?

Хто є найсильнішими опонентами?

Хто має важливе значення для взаємодії успіху проекту?

Які потенційні проблеми можливі на етапі планування?

Які потенційні проблеми можливі на етапі будівництва?

Які потенційні проблеми можливі на етапі експлуатації об'єктів, відбудованих в рамках проекту?

Аналіз зацікавлених сторін у цільових регіонах і муніципалітетах проекту узагальнено за наступними параметрами:

I. Зацікавленість у впровадженні проекту та важливість для його впровадження (низька, середня, висока)

II. Рівень впливу на якість впровадження проекту (низький, середній, високий).

10.5. Механізм залучення зацікавлених сторін

В українському публічному контексті поняття «зацікавлені сторони» і «залучення зацікавлених сторін» є досить новими. Органи влади та місцевого самоврядування на всіх рівнях мають відділи або підрозділи взаємодії із засобами масової інформації і громадськістю (тобто членами громади), які часто виконують функцію поширення інформації і взаємодії з членами громади.

План залучення зацікавлених сторін, спільно із Планом соціального менеджменту, має на меті стати інструментом в інтегрованій Системі соціального менеджменту, що включає:

- Визначення уповноважених представників та їх функцій, виділення ресурсів, необхідних для діяльності із залучення зацікавлених сторін
- Планування та спрямування діяльності із залучення зацікавлених сторін
- Забезпечення доступу до інформації
- Консультації із зацікавленими сторонами
- Створення функціонального партнерства із зацікавленими сторонами
- Врегулювання скарг і претензій
- Участь зацікавлених сторін у процесі моніторингу та оцінки
- Звітування виконавців проектів перед зацікавленими сторонами і використання незалежних механізмів підзвітності.

Ці компоненти Плану залучення зацікавлених сторін більш детально розглянуто нижче.

10.5.1. Визначення уповноважених представників та їх функцій, виділення ресурсів, необхідних для діяльності із залучення зацікавлених сторін

Задля сприяння реалізації субпроектів шляхом залучення відповідних зацікавлених сторін і ширшої громадськості, під час фази розгортання Плану соціального менеджменту / Плану залучення зацікавлених сторін, буде створено неформальний спільний партнерський орган з робочою назвою «Група з координації субпроекту» (ГКС) в кожній з 3-4 пілотних громад. До складу ГКС входитимуть представники таких підрозділів:

- Миська рада: призначений представник Ради
- Виконавчий комітет (апарат) миської Ради
- Місцева державна адміністрація
- Департамент освіти, департамент охорони здоров'я чи інші відповідні підрозділи (місцевих виконавців)
- Підрядник(и)
- Спеціаліст із зв'язків з громадою, спільно призначений місцевими виконавцями і ключовими неурядовими зацікавленими сторонами
- За згодою: НУО і громадські ініціативи, члени місцевих рад та представники бізнес середовища.

Група з координації субпроекту працюватиме над вирішенням таких завдань: визначення масштабів субпроекту на місцевому рівні, оцінка потреб за участю зацікавлених сторін оцінка ризиків, зовнішні комунікації, консультації та інші заходи із залучення зацікавлених сторін, врегулювання скарг і претензій, а також спільний моніторинг впровадження субпроекту та звітування перед громадою, обласними органами влади і Мінрегіонбудом. ГКС призначить спеціаліста із зв'язків з громадою, який виконуватиме функцію забезпечення постійної взаємодії із відповідними зацікавленими сторонами, раннього виявлення, попередження та пом'якшення потенційних конфліктів і врегулювання претензій.

Для впровадження ПЗЗС Мінрегіонбуд вимагатиме, щоб виконавці субпроектів призначили співробітників з відповідними навичками для роботи із зацікавленими сторонами (спеціалістів із зв'язків з громадами). Ці спеціалісти офіційно отримують завдання здійснювати заходи для залучення зацікавлених сторін.

Група з координації субпроекту

10.5.2. Планування і спрямування діяльності із залучення зацікавлених сторін

Зацікавлені сторони	Метод залучення	Мета залучення	Опис дій	Терміни
Група В Група С	Надання інформації	Надання доступу до інформації; поширення інформації про рішення, ухвалені в рамках НКПВУ та відповідних субпроектів	Рішення, ухвалені органами влади / виконавцями, мають бути поширені серед зацікавлених сторін перед тим, як почнуть виконуватися дії. Взаємодія з зацікавленими сторонами обмежується отриманням інформації. Зворотній зв'язок або подальша участь не очікуються.	Після офіційного затвердження субпроектів і початку їх реалізації
Група А Група В	Зустрічі з метою визначення обсягу, змісту, масштабів проекту; конференції, презентації	Аналіз та прогнозування впливу можливих рішень перед їх остаточним прийняттям	Презентовано запропоновані рішення, отримано зворотний зв'язок	На етапі планування проекту

Група А Група В	Громадські слухання	Заслуховування проекту рішення або плану перед його затвердженням	Органи влади ухвалюють попереднє рішення та інформують про це рішення зацікавлені сторони з метою отримання зворотного зв'язку. Громадські слухання є відкритими, про їх проведення має бути оголошено заздалегідь. Формалізований порядок проведення громадських слухань може бути описаний в місцевому Статуті або окремому положенні. Остаточні рішення приймаються з урахуванням зворотного зв'язку від громадських слухань.	На початку субпроекту і потім в кінці проекту для представлення результатів моніторингу та оцінки
Група А Група В	Консультації в робочих групах	Здійснення впливу на прийняття рішень	Покращення якості прийнятих рішень за рахунок залучення додаткових точок зору (в тому числі – жінок, молоді, літніх людей, ВПО)	На етапі визначення масштабів проекту; моніторинг після 6-12 місяців реалізації субпроекту
Група А Група В	Співпраця в рамках консультативних груп	Надання інформації і здійснення впливу на прийняття рішень	Покращення взаємодії з особами, які приймають рішення, на етапі розробки рішень; безпосереднє інформування ключових зацікавлених сторін про зміст проектів і планів; можливість надавати \ одержати консультації та рекомендації з конкретних питань, що стосуються проекту; завчасні попередження про потенційні ризики та можливість долучатися до дій з мінімізації цих ризиків.	На етапі визначення масштабів проекту / оцінки потреб; під час оцінки ефективності субпроектів
Група А	Делегування (через місцеві ради, громадські партнерства, членські асоціації)	Спільне прийняття рішень уповноваженими представниками	Представлено і обговорено питання, проблеми та варіанти їх вирішення; отримано пропозиції альтернативних варіантів.	Консультації на етапі визначення масштабів проекту і на початку реалізації субпроекту; наради з метою проведення оцінки

Група В	Самоорганізація / самоврядування	Приймати й виконувати свої рішення і брати / розподіляти відповідальність за їх виконання	Розширення прав і можливостей зацікавлених сторін; їх залучають як «співвласників» проекту; залучено їхні ресурси у процесі реалізації проекту	На етапі реалізації субпроекту; моніторинг за участі всіх зацікавлених сторін (щокварталу)
Група В	Моніторинг третіх сторін	Забезпечення структурованої і об'єктивної оцінки процесу і результатів	Посилення спроможності і довіри, визначено прогалини і можливості для покращення	Щоквартально, і в кінці субпроекту
Група А	Механізм(и) врегулювання скарг	Забезпечення ефективного, не-дискримінаційного і доступного процесу врегулювання скарг	Розроблено і запроваджено механізм врегулювання скарг для субпроектів; Призначено спеціаліста із зв'язків з громадою, якому надано необхідне навчання і підтримку; поширено інформацію про механізм розгляду скарг; забезпечено ведення комунікацій і документації стосовно скарг і претензій	Протягом перших 6 місяців реалізації субпроектів

10.5.3. Розкриття інформації

Заходи із розкриття інформації, передбачені у Плані залучення зацікавлених сторін, базуються на законодавстві України в сфері доступу до публічної інформації та Політиці інформування громадськості ЄІБ. Розкриття інформації в рамках НКПВУ і відповідних субпроектів здійснюється у згідно з принципами належної практики:

- Завчасне надання інформації, спрямоване на забезпечення зацікавлених сторін необхідними даними до завершення процесу прийняття рішень
- Надання об'єктивної інформації, включаючи фактичні дані, наскільки це можливо
- Розкриття інформації до проведення консультацій, що дозволить учасникам консультацій зробити поінформований внесок у консультації та допоможе охопити більше зацікавлених сторін, які бажали б взяти участь у консультаціях
- Інформування зацікавлених сторін про основні зміни у проекті
- Надання інформації у форматі та мовою, що є зрозумілими для груп зацікавлених сторін.

10.5.4. Нормативно-правова база для розкриття інформації

Закон України «Про доступ до публічної інформації» надає відкритий доступ за запитом до інформації, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень. До такої інформації належить, наприклад, генеральний план міста, умови здійснення державних закупівель, розрахунок тарифів на комунальні послуги, бюджетне фінансування для будь-яких конкретних програм і проектів, тощо.

Запит на інформацію може бути відхилено, зокрема, з таких причин: дана інформація становить державну таємницю, або є конфіденційною (наприклад, персональні дані), є робочою документацією (внутрішнє листування, проекти документів тощо і т.п.), або ж якщо розпорядник інформації не володіє і не зобов'язаний відповідно до його компетенції, передбаченої законодав-

ством, володіти інформацією, щодо якої зроблено запит. Відхилення запиту на інформацію має супроводжуватися обґрунтуванням (посиланням на відповідне законодавство).

У відповідь на запит потрібна інформація надається протягом 5 робочих днів. У разі, якщо запитувана інформація стосується життя або здоров'я людей, вона має бути надана протягом 48 годин. Якщо запит стосується великих обсягів інформації, закон дозволяє надати відповідь протягом 20 днів. Повідомлення про затримку, з обґрунтуванням її причини, надається запитувачій стороні протягом перших 5 днів.

Всі державні органи влади зобов'язані публікувати свої рішення протягом 5 днів. Рішення також має бути опубліковано на веб-сайті органу. Це стосується рішень місцевих рад про виділення або продаж землі, інвестиції, будівельні роботи, що фінансуються державними коштами, і т.п. Декларації про доходи обраних посадовців і державних службовців знаходяться у відкритому доступі і з 2016 року є доступними в Інтернет-мережі.

Запит на інформацію може бути поданий будь-якою фізичною або юридичною особою в усній або в письмовій формі, особисто або поштою, електронною поштою, телефоном або факсом. Немає встановленої форми запиту на інформацію, проте, запитувач повинен надати такі обов'язкові дані: повне ім'я, назва організації, поштова і електронна адреса або контактний телефон (за наявності); загальний опис і зміст інформації, яка запитується. Запит у письмовій формі має бути підписаний і датований. Зразок форми запиту на інформацію має бути доступний на веб-сайті або у співробітників власника інформації.

Державний орган зобов'язаний надати простір у своїх приміщеннях, де запитувач інформації може прочитати або скопіювати документ(и). Будь-яка інформація має надаватися безкоштовно державними органами влади, державними підприємствами і корпораціями, які отримують державні кошти. Відхилення запиту на інформацію може бути оскаржене шляхом подачі скарги до органу вищого рівня або поданням до суду.

10.5.5. Комунікаційний план НКПВУ

З метою підвищення обізнаності про НКПВУ Мінрегіонбуд розробляє Комунікаційний план.

Комунікаційний план НКПВУ спрямований на п'ять цільових груп:

- (A) Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, відповідні міністерства, Адміністрація Президента України
- (B) Європейський інвестиційний банк і інші міжнародні фінансові організації, міжнародні та двосторонні донори і організації, які підтримують діяльність щодо відновлення України
- (C) Регіональні та місцеві органи законодавчої і виконавчої влади - виконавці проекту
- (D) Зацікавлені сторони в корпоративному і неприбутковому секторах
- (E) Кінцеві бенефіціари у місцевих громадах - населення в цілому, включаючи ВПО.

Водночас з роботою з цими зовнішніми зацікавленими сторонами, комунікаційний план передбачає налагодження надійних внутрішніх каналів комунікації та обміну інформацією всередині Мінрегіонбуду та між Мінрегіонбудом і місцевими виконавцями субпроектів, а також між Мінрегіонбудом, місцевими виконавцями субпроектів і Європейським інвестиційним банком.

З метою посилення спроможності Мінрегіонбуду щодо розробки і здійснення стратегічних комунікацій стосовно НКПВУ в Групу з впровадження проекту включено Радника з питань комунікацій. Завдання Радника з питань комунікацій передбачають:

- розробку комунікаційної стратегії та комунікаційного плану
- розробку комунікаційних повідомлень для кожної з основних цільових груп
- розробку інформаційних матеріалів для поширення серед зовнішніх зацікавлених сторін

- розробку концепції та технічного завдання для веб-сайту НКПВУ або окремого розділу на офіційному веб-сайті Мінрегіонбуду для забезпечення офіційного і всеохоплюючого джерела інформації про хід впровадження НКПВУ на національному та субпроектному рівнях.

Комунікаційний план буде регулярно переглядатися й коригуватися у відповідності з потребами Мінрегіонбуду / ГВП і місцевих виконавців субпроектів. Виконання комунікаційного плану передбачає залучення додаткових ресурсів, зокрема, з бюджету НКПВУ.

10.5.6. Інструменти комунікації НКПВУ

Інструменти	Опис	Цільові зацікавлені сторони	Терміни (прогноз)
Веб-сайт	Розміщення інформації щодо проекту на сайті Мінрегіонбуду	Уряд, міжнародні фінансові організації, населення	Квартал 1-2
Інформаційні пункти	Інформаційні пункти / дошки для публічної інформації в приміщеннях Мінрегіонбуду, органів влади в областях, де виконується Проект, і місцевих виконавців субпроектів	Широка громадськість, зацікавлені сторони на рівні громад	Квартал 2
Листівка Проекту	Ключові факти та цифри про Проект	Широка громадськість; субпроекти; партнерські НУО; отримувачі грантів;	Квартал 1
Прес-релізи	Оголошення про початок конкурсу субпроектів	Мінрегіонбуд та інші урядові зацікавлені сторони	Згідно з планом впровадження НКПВУ
	Оголошення проміжних результатів Проекту		Згідно з планом впровадження НКПВУ
	Поширення інформації на робочих і публічних заходах		За потребою
Брошура проекту	Дизайн і публікація брошури НКПВУ українською та англійською мовами	Широка громадськість; субпроекти; партнерські НУО; Мінрегіонбуд та інші урядові зацікавлені сторони	Квартал 1-2
	Поширення інформаційних матеріалів НКПВУ на робочих і публічних заходах		Постійно
Новини Проекту для основних зацікавлених сторін	Презентації від Мінрегіонбуду/ ГВП для відповідних урядових / парламентських зацікавлених сторін	Міністерство Економічного розвитку і торгівлі, Міністерство інфраструктури, Міністерство соціальної політики, Міністерство охорони здоров'я, Міністерство освіти, Парламент	Квартал 1-2
	Презентації для місцевих зацікавлених сторін – потенційних заявників на впровадження субпроектів	Місцеві органи влади, партнерські НУО; бізнес; місцеві ЗМІ; інші зацікавлені сторони в регіонах	Згідно з планом впровадження НКПВУ
Брифінги для преси	Новини про хід реалізації Проекту	ЗМІ / журналісти	Раз на півроку

Консультації із зацікавленими сторонами	5 консультацій в цільових регіонах проекту	Місцеві органи влади, партнерські НУО; бізнес; місцеві ЗМІ; інші зацікавлені сторони в регіонах	Раз на півроку або за потребою
Дні «відкритих дверей» в громадах	1 захід в кожній області, де здійснюється Проект	Місцеві органи влади, партнерські НУО, бізнес; інші відповідні зацікавлені сторони	Раз на півроку
Підсумкова конференція	Презентація результатів Проекту; обговорення основних висновків, засвоєних уроків і шляхів для подальшої співпраці	ЄС, ЄІБ, урядові зацікавлені сторони; субпроекти; бізнес, партнерські НУО	Передостанній квартал впровадження Проекту
Фінальний звіт	Дизайн і підготовка українською мовою Переклад на англійську мову; публікація Презентація та поширення	Широка громадськість; субпроекти; партнерські НУО; бізнес, Мінрегіонбуд і інші урядові зацікавлені сторони	По завершенню Проекту

10.6. Консультації із зацікавленими сторонами

10.6.1. Правові норми, що регулюють консультації з зацікавленими сторонами

Цей План залучення зацікавлених сторін базується на визначенні консультацій з громадськістю, яким оперує ЄІБ: «Консультації - це культурно прийнятний інструмент для управління двосторонніми комунікаціями між виконавцями проекту та громадськістю. Метою консультацій є покращення якості процесу прийняття рішень і посилення взаєморозуміння шляхом активного залучення осіб, груп осіб та організацій, які є зацікавленою стороною даного проекту. Така взаємодія підсилює довгострокову життєздатність проекту і зміцнює його переваги для місцевих мешканців та інших зацікавлених сторін, які зазнають впливу проекту».¹⁴ Консультації з громадськістю завжди є частиною Оцінки впливу на довкілля.¹⁵

Взаємодія із зацікавленими сторонами, в першу чергу розкриття інформації та проведення консультацій, передбачені законодавством України: Законом «Про місцеве самоврядування в Україні», Статутами міст і положеннями Європейської Хартії місцевого самоврядування, яка була ратифікована Україною в 1997 році. Статути міст, особливо ті, які були затверджені після березня 2014 року, надають громадам можливості використовувати місцеві інструменти участі.

Серед численних можливих форматів взаємодії - громадські обговорення, громадська експертиза (згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади» (2008 рік)¹⁶, місцеві ініціативи, загальні збори громади, громадські слухання, місцеві вибори, індивідуальні та колективні скарги та претензії, що надсилаються до органів влади.

Загальні збори жителів за місцем проживання

Правові положення, які надають право членам громади проводити загальні збори для вирішення будь-яких питань, що мають значення для їх району місця проживання, задекларовані у чин-

14 Посібник ЄІБ з екологічних і соціальних практик (2007), Керівництво з соціальної оцінки – інструкція 5

15 Посібник ЄІБ з екологічних і соціальних практик, 2013.

16 <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%D0%BF>

ному Законі «Про місцеве самоврядування» (Стаття 8). Ця норма також присутня в «Положенні про загальні збори громадян за місцем проживання в Україні»¹⁷, в тій частині, яка не суперечить Закону «Про місцеве самоврядування». Статут місцевої громади визначає місцевий практичний механізм проведення зборів.

Громадські слухання

Громадські слухання - це офіційні зустрічі місцевих жителів з мером, посадовими особами місцевого самоврядування, членами місцевої ради з метою заслуховування та ухвалення їхніх звітів, надання пропозицій і затвердження проектів рішень. Існує правова норма про скликання громадських слухань щонайменше один раз на рік і про обов'язкове врахування рішень, прийнятих на цих слуханнях. Статут місцевої громади визначає конкретний механізм організації громадських слухань і включення їх результатів у прийняття рішень на місцевому рівні.

Проведення громадських слухань є обов'язковим елементом врахування інтересів громади та зацікавлених сторін під час розробки проектів територіального планування міста, в тому числі генерального плану населеного пункту, планів зонування, детальних планів благоустрою територій. Пропозиції громадян мають надаватися в письмовій формі і мають містити обґрунтування у відповідності до вимог законодавства, будівельних норм, державних стандартів і правил. За результатами розгляду, заявнику має надатися відповідь про схвалення або відхилення його пропозиції. У разі виникнення спору має бути організована погоджувальна комісія з представників державного органу, громадськості та експертів.

Закон про регулювання містобудівної діяльності передбачає процедуру проведення громадських слухань для розгляду громадських інтересів під час розробки проектів містобудівних документів на місцевому рівні. Ця процедура була затверджена постановою Кабінету Міністрів № 555 від 25.05.2011.

Місцеві ініціативи

Закон «Про місцеве самоврядування» надає громадянам право ініціювати розгляд конкретного питання або проекту рішення на засіданні місцевої ради. Порядок ініціювання заходів у рамках місцевих ініціатив викладено в Статуті місцевої громади.

Громадська експертиза діяльності органів державної влади

Експертиза діяльності державного органу з боку громадськості (зацікавлених сторін) є обов'язковою для органів державної влади і необов'язковою для органів місцевого самоврядування. Право на проведення громадської експертизи мають НУО, профспілки, творчі об'єднання, благодійні та релігійні організації, органи самоорганізації населення, неурядові засоби масової інформації та інші об'єднання громадян. Протягом тижня після подачі заявки, орган державної влади видає наказ про проведення експертизи і призначає відповідальних співробітників (і в разі необхідності створює робочу групу). Орган державної влади зобов'язаний сприяти проведенню громадської експертизи і надавати всі запитовані документи. Ініціатор громадської експертизи зобов'язаний представити свої експертні висновки протягом трьох місяців. Висновки повинні бути опубліковані на веб-сайті відповідного органу державної влади і розглянуті на засіданні правління відповідного органу врядування, яке має затвердити план заходів для виконання прийнятих рекомендацій.

Громадські консультації

Громадські консультації є обов'язковими для органів державної влади і необов'язковими для органів місцевого самоврядування (як правило, не застосовуються). Щорічно державні органи складають попередній план проведення громадських консультацій і відкривають його для пропозицій громадськості. Якщо три громадські організації підтримують певну пропозицію, то проведення консультації щодо даної пропозиції стає обов'язковим. Консультації проводяться в трьох формах: 1) громадські обговорення: конференції, форуми, громадські слухання, круглі столи, збори, наради; 2) електронні консультації; 3) дослідження громадської думки: соціоло-

17 Затверджено Постановою Верховної Ради України № 3748-12 від 17.12.1993

гічні дослідження і спостереження, гарячі лінії, моніторинг. Результати консультацій мають бути опубліковані на веб-сайті органу влади, який ініціював їх проведення і враховані при прийнятті рішень. Цей процес викладено у Порядку проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, який був затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 996 від 03.11.2010 року.

Дорадчі органи

Дорадчими органами можуть бути громадські ради при органах влади. Їх діяльність регулюється, прийнятим на основ положень Постанови Кабінету Міністрів України № 996 від 3.11.2010 р. «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики. Створення громадської ради є обов'язковими для органів державної влади і необов'язковими для органів місцевого самоврядування (як правило, не застосовуються). Крім громадських рад, можуть створюватися інші консультативні органи.

Звернення громадян до органів влади

Звернення громадян можуть бути трьох типів: пропозиції (коментарі), заяви (клопотання) і скарги. Вони можуть бути подані: 1) в усній формі: під час особистого прийому громадян державними посадовцями або через гарячу лінію; 2) в письмовій формі: поштою або особисто; 3) в електронному вигляді: без електронного цифрового підпису. Звернення має містити прізвище, ім'я, по батькові, зворотню адресу, підпис і дату. Відповідь або обґрунтована відмова з підписом керівника державного органу має бути надана протягом одного місяця.

Електронні петиції

Стаття 23 Закону «Про звернення громадян» вимагає надання лише повного імені та адреси електронної пошти особи, що ініціює петицію. Протягом двох днів петиція перевіряється і публікується. Коли необхідну кількість підписів зібрано, розгляд петиції починається протягом наступних трьох днів. Протягом 10 днів, орган влади має розглянути петицію і опублікувати рішення про її схвалення або відхилення на сайті. Місцеві петиції регулюються Статутом місцевої громади, яка визначає конкретний механізм організації процесу подання петиції, кількість підписів і період, протягом якого вони повинні бути зібрані для того, щоб петиція була розглянута органом місцевого самоврядування.

10.6.2. Створення функціональних партнерських відносин із зацікавленими сторонами

План залучення зацікавлених сторін включає в себе дії з посилення спроможності місцевих виконавців і зацікавлених сторін для створення тривалих стійких партнерських відносин, які будуть корисними для реалізації субпроектів і для громад в цілому.

Можливі ролі та внески у справу впровадження НКПВУ з боку різних зацікавлених сторін на різних рівнях наведені в таблиці нижче.

Структура партнерства зацікавлених сторін (зразок)

ЄС, ЄІБ	Мінрегіонбуд, інші державні органи	Регіональні та місцеві виконавці субпроектів	Приватний сектор	Громадянське суспільство
Великомасштабне фінансування відновлення України	Нормативно-правова база	Інституційна спроможність, створення та впровадження субпроектів	Участь у реалізації місцевих субпроектів	Зв'язки з громадою, представництво інтересів цільових груп та інших зацікавлених сторін
Стимулювання розвитку політики	Політичні та адміністративні рішення	Інфраструктура	Виконання робіт і надання послуг	Доступ до вразливих верств населення
Міжнародні стандарти врядування і підзвітності	Інституційна спроможність	Місцеві знання і вплив	Створення робочих місць	Роль представника і посередника
Екологічні та соціальні стандарти	Подальше зустрічне фінансування	Досягнення результатів субпроектів	Подальше спільне фінансування	Комунікації з іншими зацікавленими сторонами
Фінансування пілотних проектів	Механізм вирішення скарг	Належне врегулювання скарг	Інновації	Участь в консультаціях і інших заходах для підтримки реалізації проекту
Можливість повторення та масштабування ефективних пілотних проектів	Політичні та адміністративні рішення, фінансування	Фінансові ресурси та важелі	Корпоративна соціальна відповідальність	Значний соціальний капітал
Стандарти моніторингу та оцінки	Процедури і методи моніторингу та оцінки	Забезпечення доступу до інформації; уможливлення моніторингу за участю зацікавлених сторін	Моніторинг за участю зацікавлених сторін	Участь у моніторингу та оцінці
База знань, кращих практик і досвіду	Використання і поширення досвіду впровадження субпроектів	Механізми залучення громади, кращі практики впровадження субпроектів	Кращі практики роботи з громадою	Поширення кращих практик, історій успіху
Розбудова і посилення спроможності	Розбудова і посилення спроможності	Розбудова і посилення спроможності	Розбудова і посилення спроможності	Розбудова і посилення спроможності

10.6.3. Незалежні механізми забезпечення підзвітності

Консультації з неурядовими зацікавленими сторонами на етапі проведення базового дослідження соціально-економічної ситуації у цільових регіонах виявили недостатню поінформованість щодо НКПВУ. Забезпечення прозорості і підзвітності місцевих органів влади і потенційних виконавців субпроектів було визначено як зона ризику, яка потребує уваги. Консультації також виявили попит на ширше залучення зацікавлених сторін до моніторингу реалізації субпроектів.

Водночас, людські ресурси для здійснення ефективного, об'єктивного і конструктивного зовнішнього моніторингу на місцевому і регіональному рівнях є обмеженими. Посилення спроможності до здійснення такого моніторингу буде ефективним внеском у формування незалежних механізмів підзвітності на рівні пілотних субпроектів з можливістю подальшого їх поширення на інші субпроекти.

Зовнішній моніторинг і принципи формування незалежних механізмів підзвітності будуть обговорюватись на семінарах для місцевих НУО та інших зацікавлених сторін на етапі впровадження Програми посилення спроможності і Програми моніторингу в рамках виконання Плану соціального менеджменту та Плану залучення зацікавлених сторін.

10.7. Механізм вирішення скарг

10.7.1. Робота зі скаргами громадян

На національному і на місцевому рівнях на сьогодні не існує стандартизованої практики розгляду скарг чи механізму вирішення претензій, що виникають у зв'язку з впровадженням проектів. Скарги та претензії розглядаються та вирішуються у спеціальному порядку, визначеному відповідним органом, підприємством або установою, або не вирішуються взагалі.

У рамках 3-4 обраних субпроектів на рівні громад, які фінансуються за кошти першого траншу, наданого ЄІБ в рамках виконання НКПВУ, Мінрегіонбуд разом з консультантами забезпечить пілотне впровадження механізму вирішення скарг. Даний механізм ґрунтується на критеріях, визначених у Керівних принципах ООН у сфері бізнесу та прав людини, Законі України «Про звернення громадян» та Рекомендаціях Міжнародної організації праці (МОП).

10.7.2. Міжнародні зобов'язання України згідно з Керівними принципами ООН у сфері бізнесу та прав людини

Керівні принципи ООН у сфері бізнесу та прав людини надають критерії ефективності позасудових механізмів вирішення скарг, а саме:

- Легітимність: забезпечення довіри з боку груп зацікавлених сторін, для яких вони призначені, а також відповідальність за справедливе провадження процесів вирішення скарг
- Доступність: механізми мають бути відомими для всіх груп зацікавлених сторін, для яких вони призначені, та забезпечувати належну допомогу тим, хто може стикатися з певними перешкодами щодо доступу
- Передбачуваність: забезпечення чітких і відомих процедур з орієнтовним терміном для кожного етапу та ясності щодо типів процесу та можливих результатів і засобів моніторингу виконання
- Рівність: намагання забезпечити для потерпілих сторін достатній доступ до джерел інформації, консультацій та фахової допомоги, які є необхідними для участі в процесі вирішення скарги на основі справедливості, поінформованості та поваги
- Прозорість: інформування сторін процесу розгляду скарг про хід розгляду та надання достатньої інформації про функціонування механізму для формування впевненості в його ефективності та задоволення суспільного інтересу, який може бути питанням у цьому процесі
- Дотримання прав: забезпечення відповідності результатів та засобів захисту скаргників, що визнані на міжнародному рівні правами людини

- Джерело постійного одержання нових знань: засвоєння уроків з відповідних заходів для вдосконалення механізму та попередження скарг і шкоди в майбутньому.

10.7.3. Положення українського законодавства щодо подання звернень, скарг і претензій

Закон України «Про звернення громадян»¹⁸ регулює процес, у рамках якого особи можуть подавати коментарі та пропозиції в державні органи, органи місцевого самоврядування та об'єднання громадян, оспорювати дії органів влади та вимагати поновлення прав та захист законних інтересів. Закон визначає скаргу як звернення з вимогою про поновлення прав і захист законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, посадових осіб. Усі звернення, які подаються в усній чи письмовій формі, повинні містити прізвище, ім'я, по батькові, адресу скаржника, та викладення суті порушеного питання. Анонімні звернення не розглядаються. Звернення, які відповідають зазначеним вимогам і подані до відповідних органів, є обов'язковими для прийняття та розгляду. Законом прямо забороняється відмова у прийнятті та розгляді звернення з посиланням на політичні погляди, партійну належність, стать, вік, віросповідання, національність громадянина, незнання мови звернення.

Якщо предмет звернення не входить до сфери повноважень органу, до якого воно надіслане, одержувач має переслати його до відповідного органу або посадової особи протягом 5 днів, а особа, яка подала звернення, має бути повідомлена про одержання і направлення скарги в інший орган.

У разі якщо звернення не містить даних, необхідних для прийняття обґрунтованого рішення органом чи посадовою особою, воно повертається скаржнику протягом 5 днів з докладними роз'ясненнями причини повернення звернення.

Закон забороняє направляти звернення громадян для розгляду тим органам або посадовим особам, дії чи рішення яких оскаржуються. Конфіденційність скаржника охороняється законом.

Звернення розглядаються і вирішуються протягом 30 днів від дня їх надходження. Звернення, які не потребують додаткового вивчення вирішуються невідкладно, але не пізніше 15 днів від дня їх отримання. Якщо в місячний термін вирішити порушені у зверненні питання неможливо, керівник відповідного органу, підприємства, установи, організації встановлює необхідний термін для його розгляду. При цьому загальний термін вирішення питань, порушених у зверненні, не може перевищувати 45 днів.

10.7.4. Механізм судового вирішення скарг в Україні

Судові практики вирішення матеріальних і моральних претензій ґрунтуються на положеннях Конституції України, Цивільного кодексу України та законів (у тому числі про захист прав споживачів, майнові права, доступ до публічної інформації тощо), які надають фізичним і юридичним особам право одержувати компенсацію за матеріальну та моральну шкоду, завдану незаконними діями або бездіяльністю, що призвели до порушення їхніх прав, свобод та законних інтересів.

Українські суди в першу чергу керуються українським законодавством і рідко застосовують чинні міжнародні угоди, підписантом яких є Україна (в тому числі Міжнародний пакт ООН про економічні, соціальні та культурні права¹⁹, Європейську конвенцію з прав людини²⁰), як ключове керівництво при вирішенні скарг.

При прийнятті рішення про обсяг відшкодування за скаргою суд бере до уваги характер і тяжкість порушення, статус заявника (в тому числі стан його здоров'я, життєві обставини, завдану шкоду, час і ресурси, необхідні для відшкодування шкоди). Обсяг відшкодування моральної шкоди може ґрунтуватися на ступені провини особи, яка завдала шкоди, та матеріального/фінансового становища відповідача.

18 <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>

19 <http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cescr.aspx>

20 http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf

Якщо шкода заподіяна незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю державного органу, органу місцевого самоврядування чи посадовими особами, відшкодування здійснюється за рахунок держави або відповідного органу самоврядування.

10.7.5. Механізм несудового вирішення скарг у рамках впровадження НКПВУ

Метою Плану залучення зацікавлених сторін є надання ефективного, реалістичного, передбачуваного, демократичного та прозорого **механізму вирішення скарг**, що дозволяє усім зацікавленим сторонам, зокрема особам і громадам, які зазнали певного впливу від впровадження субпроектів, надавати свої зауваження та пропозиції, озвучувати занепокоєння і, таким чином, отримувати інформацію та, за необхідністю, вирішення проблеми і захист своїх прав. Механізм подання, розгляду та вирішення скарг матиме критичне значення для посилення доступу осіб до позасудового врегулювання проблем і скарг, що можуть виникнути на рівні субпроектів, і сприятиме закріпленню належної практики на рівні НКПВУ в цілому.

З метою запровадження механізму вирішення скарг Мінрегіонбуд і субпроекти здійснюватимуть такі кроки:

- визначення контактної особи, до якої будуть направлятися питання, скарги та претензії
- надання належної інформації і комунікація з особами і групами осіб, які зазнали певних наслідків у зв'язку з виконанням субпроекту, перш ніж проблема чи скарга переросте у претензію
- надання всім зацікавленим сторонам публічної інформації про процес подання запитань, скарг чи претензій і про терміни надання відповіді або здійснення відповідних дій
- забезпечення належного документування запитів, скарг, проблем і будь-яких дій, вчинених з метою їх вирішення на рівні, на якому вони були одержані (як правило, на рівні субпроекту)
- швидке та ефективно вирішення проблем у рамках зрозумілого та прозорого процесу, який відповідає місцевим культурним практикам та є доступним для всіх зацікавлених сторін, не потребує оплати та не вимагає винагороди.

Врегулювання скарг чи претензій може здійснюватися на рівні субпроекту такими уповноваженими особами:

- визначеним представником місцевого виконавця (спеціалістом із зв'язків з громадою), або
- членом місцевого виборного органу або виконавчого органу, який є добре обізнаним про проект, але не є безпосередньо залученим до його реалізації, або
- поважним членом місцевої громади (наприклад, членом місцевої громадської ради, освітянином чи працівником сфери охорони здоров'я на високій посаді, очільником НУО), який може виступати посередником між громадою та субпроектом, або
- членом неформальної "громадської наглядової ради" субпроекту, або
- представником місцевого громадського інформаційно-правового і консультаційного центру.

Вибір конкретного формату та представника для розгляду та вирішення скарг і претензій здійснюватиметься за допомогою консультацій між місцевими виконавцями та ключовими зацікавленими сторонами під час початкового етапу впровадження Плану соціального менеджменту та Плану залучення зацікавлених сторін у громадах. Цей підхід допоможе здобути довіру до неупередженого функціонування механізму вирішення скарг.

Посібник з визначення потенційних скарг і роботи з ними буде запропоновано субпроектам на початковому етапі впровадження Плану соціального менеджменту та Плану залучення зацікавлених сторін у громадах в рамках Програми розбудови спроможності.

10.7.6. Механізм вирішення скарг: управління процесом

Механізм вирішення скарг включає кілька рівнів розгляду/вирішення скарг і претензій:

Подання скарги

Місцевий виконавець вказує поштову або електронну адресу та/або номер факсу, на які надсилаються скарги. Також зазначається конкретна адреса та/або номер телефону (гаряча лінія), за якими можна подати скаргу в усній формі. Інформація про години прийому та, за необхідністю, ім'я та посаду представника, який працює зі скаргами, надається разом із контактною інформацією. У скарзі має бути чітко зазначено суть питання та сформульована дія, яка є бажаною для скаржника. Місцевим виконавцям буде запропоновано зразок скарги громадянина або форми претензії, яким вони можуть користуватися. Ця форма також буде доступною для громадян в інформаційних пунктах, а також на веб-сайтах або веб-сторінках місцевих виконавців субпроектів. Процедура подання та розгляду скарг буде затверджена Мінрегіонбудом і запроваджена місцевими виконавцями субпроектів. Ця процедура гарантуватиме конфіденційність скарги чи претензії, недискримінацію та недоторканість приватного життя скаржника.

Ведення обліку скарг

Кожний субпроект створює та веде реєстр/базу даних скарг і претензій (в електронній формі та в паперовій формі у вигляді журналу) для обліку таких даних:

- дата подання скарги/претензії
- ім'я та організація скаржника
- контактна інформація скаржника (поштова адреса, електронна адреса, телефон/факс)
- форма і мова спілкування, якій надається перевага
- питання, порушене в скарзі/претензії
- дія (дії), вчинена для вирішення скарги
- ім'я та посада представника виконавця, відповідального за вирішення скарги/претензії
- інформація про те, чи був скаржник задоволений вирішенням скарги/претензії, чи скаргу/претензію було передано в орган вищого рівня для вирішення.

Реєстр скарг і претензій ведеться в електронній та паперовій формі спеціалістом по роботі зі скаргами/зв'язків з громадою в рамках субпроекту.

Відповідь на скаргу, розгляд і вирішення претензії

Наявність місцевих механізмів вирішення скарг і претензій шляхом медіації сприятиме спроможності місцевої влади та громади управляти власним розвитком. Це буде особливо актуальним у контексті реформи децентралізації та набуття повноважень місцевими громадами і виконавцями.

Спеціаліст із зв'язків з громадою місцевого виконавця або інший визначений менеджер по роботі зі скаргами забезпечуватиме інформування скаржника про одержання скарги, дотримання процесу розгляду скарги та підготовку відшкодування шкоди або іншої належної відповіді.

У відповідь на скаргу передбачені такі дії:

- керівник місцевого органу, який є виконавцем, видає офіційний наказ спеціалісту із зв'язків з громадою щодо розгляду та вивчення питання, порушеного у скарзі
- розпочинається процес вивчення скарги, за результатами якого видається рекомендація задовольнити скаргу повністю, частково або відхилити
- на вимогу скаржника, йому надається доступ до процесу розгляду скарги та право одержувати всі матеріали по скарзі
- невідкладні заходи здійснюються для припинення будь-яких незаконних дій, які стали підставою для скарги

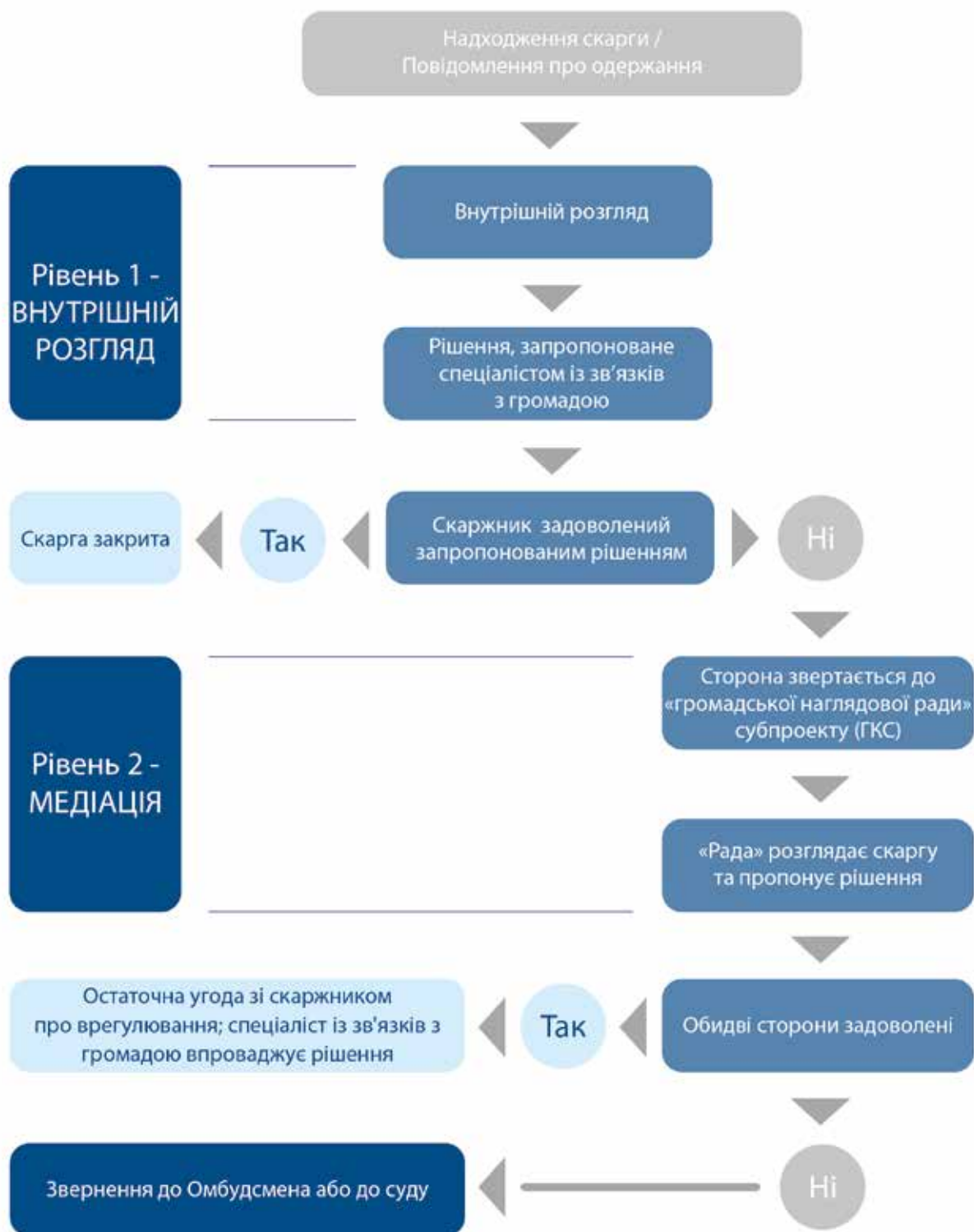
- виявляються та усуваються причини та умови, що призвели до порушення права, результатом чого стало подання скарги
- забезпечується виконання рішення про відшкодування шкоди, погодженого між місцевим виконавцем і скаржником.

Для розгляду та вирішення скарг у рамках механізму вирішення скарг, застосовуються такі терміни:

- повідомлення про одержання скарги – протягом 5 робочих днів
- відповідь на скаргу – протягом 15 робочих днів
- вирішення скарги – протягом 30 робочих днів (крім випадків, коли може застосовуватися передбачений законом подовжений термін у 45 днів).

У випадках, коли питання не можна вирішити, попри зусилля місцевих органів влади та інших відповідних залучених сторін, або коли задоволення конкретної претензії виходить за межі повноважень місцевих виконавців, менеджер по роботі зі скаргами (спеціаліст із зв'язків з громадою) надає первинну консультацію щодо звернення про надання правової допомоги для подальшого направлення справи до суду, відповідного адміністративного органу або до Офісу Уповноваженого з прав людини.

Процес вирішення скарг і відшкодування шкоди

Мінрегіонбуд здійснює контроль за загальним впровадженням механізму розгляду скарг у рамках НКПВУ. Мінрегіонбуд визначає спеціаліста із зв'язків з громадськістю для вирішення скарг, які виходять за рамки окремого субпроєкту та/або стосуються реалізації НКПВУ загалом цілому. Спеціальна електронна адрес буде визначена та розміщена на офіційному веб-сайті Мінрегіонбуду для заповнення відповідної форми та подання скарги. За необхідності, для врегулювання скарг Мінрегіонбуд залучатиме свій департамент правового забезпечення або звертатиметься до відповідних уповноважених органів.

10.8. План залучення зацікавлених сторін

Завдання	Зацікавлені сторони	Необхідні дії	Ресурси / управління	Терміни
Визначення та аналіз зацікавлених сторін				
Оновлення інформації про зацікавлені сторони та їхні інтереси	Мінрегіонбуд, ГВП, місцеві виконавці субпроектів, зацікавлені сторони на рівні громад	Аналіз зацікавлених сторін для траншу 2 і наступних траншів субпроектів; Визначення кола зацікавлених сторін	ГВП	Раз на півроку
Розкриття інформації				
Підготувати інформацію для проведення консультацій із зацікавленими сторонами		Листівки та роз'яснювальні матеріали з ключовими даними, цілями і результатами Проекту.	Мінрегіонбуд / ГВП	Квартал 1-2
Створення і підтримка постійних інформаційних пунктів	Зацікавлені сторони на рівні громад	Визначення контактної особи, відповідальної за надання додаткової інформації та зворотного зв'язку в Мінрегіонбуді та на рівні виконавців субпроектів; наявність контактних телефонів та адрес електронної пошти протягом всього процесу реалізації субпроектів	Мінрегіонбуд / ГВП; місцеві виконавці	Квартал 1-2
Інформування ключових зацікавлених сторін	Зацікавлені сторони на рівні громад; Міністерства; Комітети Верховної ради та народні депутати; офіс Омбудсмена	Публічні заходи для поширення новин НКПВУ та субпроектів	Мінрегіонбуд / ГВП; місцеві виконавці	Постійно
Консультації із зацікавленими сторонами				
Узгодження ролі і сфер відповідальності кожної із ключових зацікавлених сторін, що беруть участь в реалізації Проекту	Мінрегіонбуд, ГВП, регіональні та місцеві органи влади, виконавці субпроектів	Проведення не менше 4 зустрічей ГВП та місцевих зацікавлених сторін для обговорення ходу впровадження НКПВУ, Плану соціального менеджменту і Плану залучення зацікавлених сторін - презентації, групові обговорення, зворотній зв'язок	МФВ, ГРП	Квартал 1-2

Відбір і навчання місцевого персоналу, який відповідатиме за організацію консультацій з зацікавленими сторонами	Місцеві органи влади – виконавці субпроектів	Кожний виконавець субпроекту призначить Спеціаліста із зв'язків з громадою, чиї обов'язки включатимуть ведення і оновлення переліку зацікавлених сторін, організацію та проведення консультацій із зацікавленими сторонами, документування консультацій та підтримку зв'язку із зацікавленими сторонами	Місцеві виконавці	Квартал 1
Підготовка і проведення консультацій із зацікавленими сторонами	Мінрегіонбуд (на рівні центральних органів влади); обласні та районні адміністрації; міські ради / місцеві виконавці	Про проведення консультацій публічно оголошено принаймні за 10 робочих днів до їх початку. Оголошення розміщені на інформаційних дошках, в газеті, на веб-сайті місцевої ради / адміністрації, у ЗМІ та сторінках місцевої влади та виконавців субпроектів у соціальних мережах, через канали комунікацій громадських організацій	ГВП	Квартал 1, далі – за потребою
Забезпечення консультацій перед впровадженням субпроектів за траншем 2 та наступними траншами	Обласні і місцеві ради та адміністрації; місцеві виконавці; НУО	Скликання консультацій в регіонах / містах, де планується розробка субпроектів за наступними траншами НКПВУ	Мінрегіонбуд / ГВП, місцеві виконавці	Квартал 1-2
Спроможність взаємодіяти із зацікавленими сторонами				
Покращення комунікацій між зацікавленими сторонами	Мінрегіонбуд, ГВП, обласні та місцеві органи влади, місцеві виконавці	Використання механізмів комунікації щодо реалізації ПСМ і ПЗЗС між ГВП, відповідними центральними і місцевими органами влади, а також іншими ключовими зацікавленими сторонами	ГВП	Постійно

Посилення спроможності виконавців планувати і здійснювати залучення зацікавлених сторін	Мінрегіонбуд, регіональні та місцеві органи влади, місцеві виконавці	Надання підтримки виконавцям субпроектів у формуванні їх власних каналів комунікації, надання інформації і отримання зворотного зв'язку від зацікавлених сторін. Проведення не менше 2 семінарів із залученням представників Мінрегіонбуду / ГВП/ обласних адміністрацій; 2 навчальних семінарів для виконавців субпроектів; 2 тренінги для НУО і громадських активістів	ГВП \ МФВ	Квартал 1-2
Механізм вирішення скарг				
Сприяння створенню та впровадженню механізму позасудового вирішення скарг на рівні субпроектів	Мінрегіонбуд / ГВП, місцеві виконавці	Розробка і впровадження у тестовому режимі механізму вирішення скарг у громаді; отримання зворотного зв'язку від зацікавлених сторін і користувачів; доопрацювання механізму вирішення скарг	МФВ	Квартал 2-4
Інформування зацікавлених сторін, осіб і громад, про можливості доступу до механізму вирішення скарг	Місцеві громади, ВПО	Підготовка рекомендацій стосовно виявлення і врегулювання потенційних скарг; представлення проекту механізму вирішення скарг на фокус-групі / консультативній нараді для отримання зворотного зв'язку від зацікавлених сторін	МФВ	Квартал 2, далі - постійно
Розвиток навичок використання механізму вирішення скарг на місцевому рівні	Місцеві виконавці, НУО, ВПО, громади	Проведення навчання на тему "Механізм вирішення скарг" як окремого модулю 4 семінарів у цільових громадах	МФВ	–Квартал 2-3

Забезпечення доступу до механізму вирішення скарг / претензій для зацікавлених сторін і широкої громадськості		Поширення інформації щодо процедури вирішення скарг / претензій за допомогою публічних інформаційних стендів, інформаційних пунктів проекту і веб-сайтів місцевих виконавців	Місцеві виконавці	Квартал 2, далі - постійно
		Створення і ведення Реєстру скарг / претензій	Місцеві виконавці	Квартал 2, далі - постійно
Моніторинг та оцінка за участі зацікавлених сторін, незалежні механізми підзвітності				
Сприяння моніторингу за участі зацікавлених сторін	Субпроекти	Створення прозорого механізму моніторингу та підзвітності за участі зацікавлених сторін на місцевому рівні; створення моніторингових робочих груп в 3-4 вибраних муніципалітетах субпроектів	Місцеві виконавці, НУО	Квартал 1-2
Посилення спроможності до використання інструментів моніторингу та оцінки на місцевому рівні	Місцеві виконавці, НУО	Проведення тренінгів з моніторингу та оцінки для 3-4 субпроектів і зацікавлених сторін	МФВ	Квартал 1
Підтримка здійснення моніторингу та оцінки за участі зацікавлених сторін	Місцеві виконавці, НУО	Підтримка проектів моніторингу та оцінки за участі зацікавлених сторін на рівні громад	МФВ	Згідно з планом моніторингу та оцінки
Розвиток позитивних довгострокових відносин із зацікавленими сторонами				
Залучення громад до використання і поширення результатів проекту на місцевому рівні	Зацікавлені сторони на рівні громад	Відкриті події, відвідування громад, фото і презентації досягнутих результатів в громадах, де реалізуються субпроекти	Місцеві виконавці	Щорічно
Забезпечення обміну досвідом, мережування, навчання, презентація результатів субпроектів	Виконавці субпроектів у 3-4 цільових громадах, ГВП, інші зацікавлені сторони (можливо, представники інших (майбутніх) субпроектів)	Обмін досвідом виконання проектів; Завершальна конференція	Місцеві виконавці, НУО	Квартал 3-4

Правова основа

Уряд України створив нормативно-правову базу для вирішення проблем, спричинених збройним конфліктом на сході України, та пов'язаних з ним масовими руйнуваннями та переміщенням. Законодавство включає в себе Закон «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», що забезпечує основу для розробки політики щодо ВПО¹. Функцію розробки політики було покладено на Кабінет Міністрів України. Офіційна Програма Уряду визначає соціальне забезпечення, зайнятість та інтеграцію ВПО в якості пріоритетів². У той же час, політика, законодавство та підходи до вирішення проблем ВПО розробляються цілою низкою державних органів, міжнародних організацій та волонтерських ініціатив, часто без належної координації між різними підрозділами та темами. На Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства покладено функцію координації зусиль, спрямованих на надання допомоги ВПО з боку Міністерства соціальної політики, Міністерства охорони здоров'я, Міністерства освіти, а також відповідних парламентських комітетів, з метою забезпечення застосування послідовного та комплексного підходу. Існує потреба у додаткових ресурсах для зміцнення потенціалу Міністерства щодо розробки політики та людських ресурсів, які можуть керувати виконанням цих функцій.

Першою спробою Уряду України зі створення інституційних механізмів для задоволення потреб ВПО було прийняття Постанови Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 року «Про затвердження плану додаткових заходів з тимчасового розміщення громадян України, які переселяються з Автономної Республіки Крим та м. Севастополя в інші регіони України»³. Планом передбачалося створення регіональних штабів для забезпечення розміщення, реєстрації та надання юридичної допомоги ВПО. Були також затверджені Плани надання освітніх і соціальних послуг, і відкрита «гаряча лінія» для ВПО. Згідно Постанови Кабінету Міністрів № 588-р від 11 червня 2014 року, ці установи були перетворені у «Міжвідомчий координаційний штаб»⁴. Відповідно до «Плану заходів», Штаб несе відповідальність за операціоналізацію та підтримку взаємодії між державними органами, які надають підтримку ВПО.

Створення Міжвідомчого координаційного штабу є відповідним кроком для першої стадії кризи, пов'язаної з ВПО. Завдяки йому стало можливо зібрати первинні дані про кількість ВПО та рухатися вперед в оцінці потреб ВПО. Проте, оскільки процес початкового відновлення триває, існує потреба в оновленні механізмів комунікації та координації з питань надання допомоги ВПО та початкового відновлення.

Установою, яка була призначена для забезпечення відновлення інфраструктури в Донецькій та Луганській областях, які найбільше постраждали в результаті збройного конфлікту, є Державне агентство з відновлення Донбасу (ДАВД)⁵. Його функція полягає в сприянні реалізації законодавства щодо соціального забезпечення ВПО. ДАВД, як очікується, відіграватиме ключову роль у розробці політики, спрямованої на відновлення соціальної інфраструктури, збір та аналіз інформації про потреби ВПО, пов'язані з житлом, охороною здоров'я, доступом до послуг та соціальним захистом. Після того, як ДАВД розпочне повноцінну діяльність, воно, як очікується, виступатиме в якості координатора діяльності державних установ та органів місцевого самоврядування, спрямованої на відновлення Донецької та Луганської областей, забезпечуватиме збір та аналіз інформації про потреби, пов'язані з відновленням інфраструктури та попит ВПО

1 Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> ; Закон України «Про внесення змін до деяких Законів України щодо посилення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб», <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/245-19>

2 Програма Кабінету Міністрів України, <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/26-19>

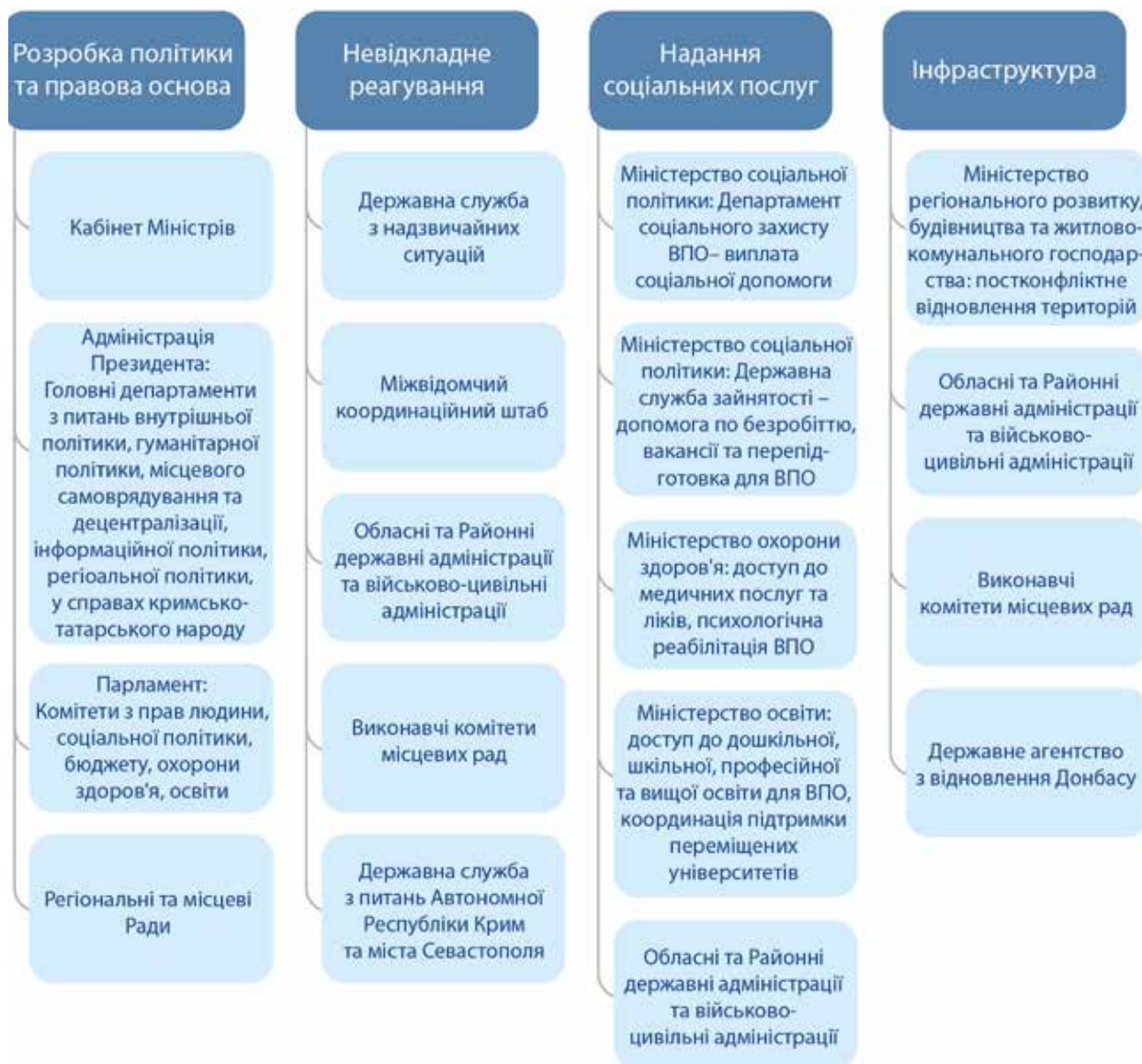
3 Постанова КМУ № 298-р від 1 квітня 2014 року «Про затвердження плану додаткових заходів з тимчасового розміщення громадян України, які переселяються з Автономної Республіки Крим та м. Севастополя в інші регіони України» // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/298-2014-%D1%80>.

4 Постанова КМУ № 588-р від 11 червня 2014 року «Питання соціального забезпечення громадян України, які переміщуються з тимчасово окупованої території та районів проведення антитерористичної операції»// <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/588-2014-%D1%80/paran10#n32>.

5 Постанова КМУ від 26 листопада 2014 року № 655 «Деякі питання Державного агентства з питань відновлення Донбасу», <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/655-2014-%D0%BF>

щодо доступу до житла, охорони здоров'я та інших соціальних послуг, готуватиме пропозиції щодо відновлення окремих об'єктів та пропозиції для цільової державної програми, спрямованої на забезпечення комплексного та збалансованого розвитку Донбасу, готуватиме інвестиційні пропозиції для залучення фінансування міжнародних донорів. У той же час, діяльність Програми раннього відновлення України охоплює більше регіонів та орієнтована на потреби початкового відновлення. ***

Велика кількість державних органів несуть відповідальність за різні галузі проблем і потреб, викликаних масовим внутрішнім переміщенням населення. Їхня координація є безсистемною, комунікація недостатньою, також не вистачає відповідних ресурсів та компетенцій.

Основна матеріальна підтримка надається ВПО відповідно до Постанов Кабінету Міністрів №505 від 1 жовтня 2014 року⁶ та № 535 від 1 жовтня 2014 року⁷. Сума щомісячної адресної допомоги

6 Постанова КМУ № 505 від 1 жовтня 2014 року «Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг»// <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/505-2014-%D0%BF>.

7 Постанова КМУ № 535 від 1 жовтня 2014 року «Про затвердження Порядку використання коштів, що надійшли від фізичних та юридичних осіб для надання одноразової грошової допомоги постраждалим особам та внутрішньо переміщеним особам»// <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/535-2014-%D0%BF>.

ВПО становить 442 грн. для працездатних осіб та 884 грн. для непрацездатних осіб, і призначена на покриття витрат на житло та комунальні послуги. Загальна сума допомоги для однієї сім'ї не може перевищувати 2 400 грн. на термін до 6 місяців (з можливістю продовження терміну виплати ще на 6 місяців).

Постанова КМУ № 535 регулює використання коштів, отриманих від міжнародних донорів. Ключовим елементом цієї схеми є подальше використання цих коштів для забезпечення одноразової допомоги для ВПО спеціальними комітетами. Довгострокові рішення для ВПО не враховуються. Для ВПО, які були зареєстровані до 1 лютого 2015 року та тих, які мають посвідчення ВПО, Постанови КМУ № 509 та № 637 «Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам»⁸ гарантують виплату пенсій (щомісячна допомога протягом життя), державних стипендій протягом життя, усіх видів соціальної допомоги та компенсацій, матеріального забезпечення, надання соціальних послуг, які фінансуються з державного бюджету та за рахунок коштів, залучених у рамках обов'язкового соціального страхування для підтримки ВПО.

Опитування, проведені з метою оцінки потреб свідчать про те, що доступ ВПО до соціальних послуг, включаючи освіту та охорону здоров'я, в цілому задовільний. При потраплянні у важке становище ВПО, зазвичай, звертаються до місцевих органів влади за допомогою. У досліджуваній вибірці 94% ВПО повідомили, що зверталися до місцевих органів соціального захисту населення, а 97% до Державної міграційної служби, 76% повідомили, що зверталися за медичною допомогою з моменту переміщення, 40% зверталися до місцевих управлінь Пенсійного фонду України, 24% до Державного агентства зайнятості, 36% оформляли дітей у школи, 17% - у дитсадки. На законодавчому рівні доступ до соціальних послуг регулюється Законом «Про права і свободи внутрішньо переміщених осіб». Доступ до освіти також регулюється у поправках до Закону⁹. Міністерство освіти і науки повідомило законодавчі вимоги станом на 1 вересня 2014 року у своєму офіційному Листі до навчальних закладів з метою забезпечення доступу до дошкільної та шкільної освіти.¹⁰

Законодавство не передбачає перерозподілу коштів для задоволення потреб ВПО на користь регіонів, де проживає велика кількість ВПО. Питання було піднято органами місцевої влади, проте досі жодні поправки не були прийняті для забезпечення достатніх фінансових та організаційних ресурсів для реальної кількості та потреб ВПО. Виняток становлять Донецька та Луганська області: відповідно до Постанови Кабінету Міністрів № 68 «Про затвердження Порядку перерахування міжбюджетних трансфертів за місцевими бюджетами у населених пунктах Донецької та Луганської областей, що розташовані на території проведення антитерористичної операції, та населених пунктах, що розташовані на лінії зіткнення», ці регіони отримують додаткові кошти, які можуть бути використані для задоволення потреб ВПО.

Міністерство соціальної політики України (Мінсоцполітики) розробило проект Комплексної державної програми щодо інтеграції, соціальної адаптації, захисту та реінтеграції ВПО на 2015-2016 рр. та План заходів до неї. Основний акцент у Програмі зроблений на «зняття соціальної напруженості» завдяки реалізації низки рішень щодо надання соціальної, фізичної, медичної, психофізичної та матеріальної підтримки ВПО. Були визначені механізми взаємодії з громадянським суспільством, а також організовані програми мікро-грантів для підтримки ВПО. Крім того, Мінсоцполітики розробило Програму щодо працевлаштування та професійного навчання ВПО на 2015-2016 рр. Метою Програми є підвищення рівня зайнятості та конкурентоспроможності ВПО на ринку праці за рахунок організації професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації. Програма також передбачає реформування Державної служби зайнятості, яка наразі не в змозі вирішити проблеми ВПО, пов'язані з пошуком роботи. Реалізація Програми на державному та регіональному рівні знаходиться під загрозою через брак ресурсів, необхідних для виконання запропонованих планів роботи. Зв'язок з вирішенням проблем, пов'язаних з нестачею об'єктів соціальної інфраструктури та відповідних державних послуг виходить за рамки Програми.

8 Постанова КМУ № 637 від 5 листопада 2014 року «Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам»// <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/637-2014-%D0%BF>

9 Закон України «Про внесення змін до статті 7 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правового режиму на тимчасово окупованій території України» з урахуванням права на освіту»// <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1237-18>

10 Лист Міністерства освіти № 1/9-441 від 1 вересня 2014 року «Про Положення про права дітей у системі позашкільної освіти»// http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/42679/

Соціально-економічна ситуація в постраждалому від конфлікту регіоні

Економічну роль постраждалих від конфлікту регіонів не можна недооцінювати. Донецька та Луганська області (спільно іменовані Донбас) становили 14,5% валового регіонального продукту в докризовому 2013 році. Загальна чисельність населення регіону склала 6,6 мільйона чоловік, еквівалентні 14,6% населення країни. За оцінками Державної служби статистики України валовий регіональний продукт знизився на 29,8% в Донецькій області та на 50,4% у Луганській області в 2014 році. Виробничий сектор, в якому було зайнято 24% населення Донецької області та 20% Луганської області, скоротився на 31,5% та 42% відповідно.

У результаті конфлікту велика кількість осіб виїхала з регіону через проблеми в галузі забезпечення безпеки. За оцінками Міністерства соціальної політики до кінця серпня 2015 року в Україні було зареєстровано 1,46 мільйона внутрішньо переміщених осіб (ВПО), з яких 857 600 (58,7%) пенсіонерів, 346 800 (23,8%) осіб працездатного віку, 184 900 (12,7%) дітей, 60 700 (4,2%) осіб з обмеженими можливостями. Більшість ВПО були переселені в райони Донбасу, які контролюються Урядом України, а саме в Донецьку (543 300) і Луганську (216 000) області та прилеглі Харківську (187700), Запорізьку (100 500) та Дніпропетровську (72 900) області. Однак велика частка пенсіонерів та концентрація ВПО у районах, що межують із зоною конфлікту, ставлять під сумнів надійність цих даних (див. Додаток С до структури потоків ВПО по районах). Крім того офіційна статистика не відображає систематичного збільшення обсягів торгівлі хлібом та молочними продуктами в регіонах з високою концентрацією ВПО (Додаток В).

Тому розміри тиску на ринок праці у зв'язку з припливом ВПО та їхнім впливом на соціальну інфраструктуру, розрахованого на основі офіційних статистичних даних, особливо в регіонах з високою часткою зареєстрованих ВПО - пенсіонерів, можуть бути перебільшеними.

Абсорбційні можливості ринку праці

До конфлікту економічна активність на Донбасі відповідала ситуації на ринку праці в середньому по Україні (таблиця 1). Проте регіони, що межують із зоною конфлікту були більш економічно активними та мали дещо вищі показники ступеня участі робочої сили та рівня зайнятості, ніж в середньому по країні. Протягом 2014 року (рік початку конфлікту) ситуація на ринку праці у постраждалих від конфлікту регіонах значно погіршилася. Невелике поліпшення показників у першому півріччі 2015 року може ввести в оману, оскільки вони розраховані лише по контрольованих урядом районах. Слід зазначити, що, незважаючи на кризу, у регіонах, що межують із зоною конфлікту, як і раніше показники ринку праці кращі, ніж в середньому по країні. Це може вказувати на значні абсорбційні можливості цих трьох областей, що межують із зоною конфлікту. Однак можливість ефективно інтегрувати ВПО на місцевих ринках праці в значній мірі залежить від їхньої кількості та навичок.

Таблиця 1. Профіль робочої сили

Показник	Період	Регіони, які постраждали від конфлікту	Регіони, що межують із зоною конфлікту	Україна
Участь робочої сили	2013	65%	66%	65%
	2014	60%	65%	62%
	січень - червень 2015 р.	66%	64%	62%
Відсутність участі робочої сили	2013	35%	34%	35%
	2014	40%	35%	38%
	січень - червень 2015 р.	34%	36%	38%
Зайнятість	2013	60%	62%	60%
	2014	53%	59%	57%
	січень - червень 2015 р.	57%	60%	57%
Безробіття	2013	7%	6%	7%
	2014	11%	8%	9%
	січень - червень 2015 р.	14%	7%	9%

Джерело: Державна служба статистики України; розрахунки авторів

Примітка: дані за 2015 рік не включають тимчасово окуповані території

Як і очікувалося, найбільше співвідношення ВПО, зареєстрованих з початку конфлікту до кінця серпня 2015 року та активного населення в приймаючих громадах у першому півріччі 2015 року, спостерігається в Донецькій (12%) та Луганській (6%) областях. Відповідні коефіцієнти у Харківській, Запорізькій та Дніпропетровській областях значно нижчі. Однак це не означає автоматично, що Донбас відчуває більший тиск на ринку праці.

Таблиця 2. Частка зареєстрованих ВПО працездатного віку серед всього активного населення приймаючих областей

	Економічно активне населення січень - червень 2015 р.	ВПО працездатного віку (зареєстровані до серпня 2015 р.)	Частка ВПО працездатного віку серед всього економічно активного населення
Донецька область	883,600	103,268	12%
Луганська область	366,900	23,743	6%
Харківська область	1,312,600	41,162	3%
Запорізька область	825,100	20,575	2%
Дніпропетровська область	1,608,400	23,862	1%

Джерело: Державна служба статистики України; обласні управління соціального захисту; розрахунки авторів

Примітка: дані за 2015 рік не включають тимчасово окуповані території

Як представлено в таблиці 3, лише невелика частка зареєстрованих ВПО працездатного віку у Донецькій та Луганській областях відзначили, що їм потрібна робота. Це може означати, що ВПО в цих регіонах можуть зберігати певні відносини з попередніми роботодавцями, які знаходяться в зоні конфлікту та отримувати статус ВПО, щоб мати право на соціальний захист.

Таблиця 3. Зайнятість ВПО працездатного віку

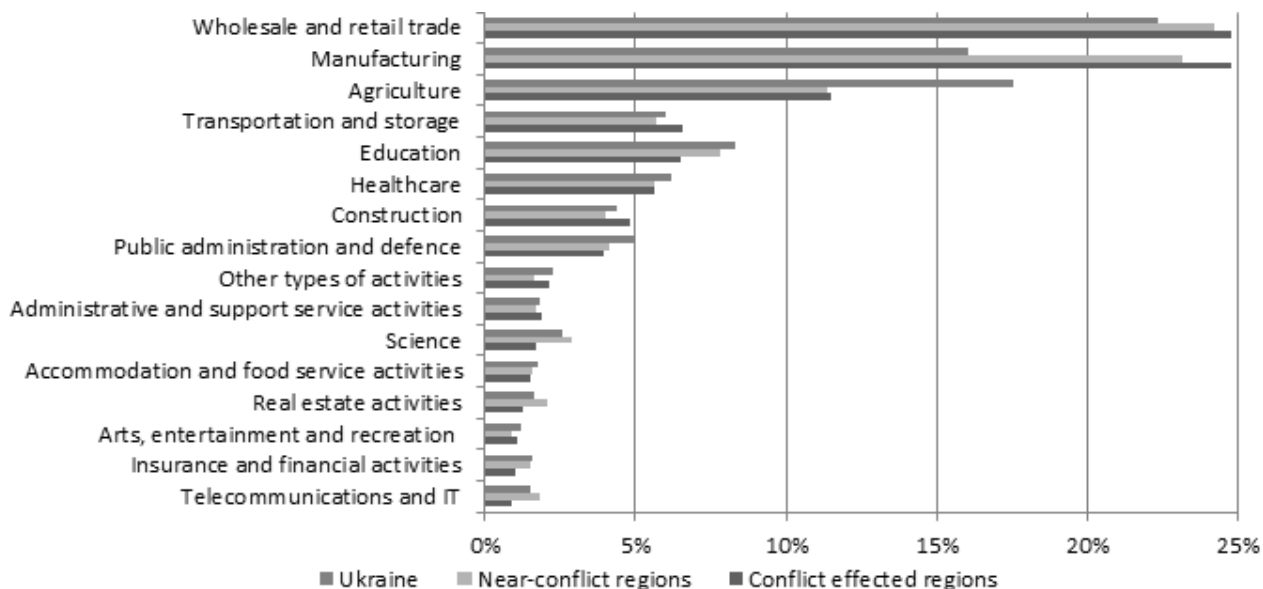
	ВПО працездатного віку у пошуку роботи	Частка ВПО працездатного віку у пошуку роботи	ВПО працездатного віку, які звернулися до Державної служби зайнятості	Частка ВПО працездатного віку, які звернулися до Державної служби зайнятості
Донецька область	16,536	16%	7,209	7%
Луганська область	2,671	11%	2,978	13%
Харківська область	17,312	42%	5,182	13%
Запорізька область	10,355	50%	3,166	15%
Дніпропетровська область	16,124	68%	4,175	17%

Джерело: обласні управління соціального захисту; обласні центри служби зайнятості; розрахунки автора

Ще менша частка ВПО працездатного віку зареєструвалася у Державній службі зайнятості. Це означає, що ВПО працездатного віку віддають перевагу більш неформальним способам пошуку роботи.

Незважаючи на більш низький тиск та поліпшення умов на місцевих ринках праці у регіонах, що межують із зоною конфлікту, ВПО в середньому можуть стикатися з труднощами у пошуку роботи через низький рівень відповідності їхніх навичок потребам роботодавців. Слід зазначити, що структура зайнятості за галузями економіки до конфлікту була досить схожою при порівнянні з структурою в середньому по країні (Рисунок 1), що означає, що можливість абсорбції додаткової кількості населення працездатного віку є порівняно високою.

Рисунок 1. Структура зайнятості за галузями економіки до початку конфлікту (2013 рік)

Джерело: обстеження робочої сили, розрахунки авторів

Тим не менше, для того, щоб зрозуміти які перешкоди заважають ефективній інтеграції ВПО на місцевих ринках праці також необхідно провести польові дослідження.

Можливості соціальної інфраструктури

До кінця серпня 2015 року 184,9 тисячі дітей були зареєстровані як ВПО, що еквівалентно 12,7% від усіх зареєстрованих ВПО. Проте якщо розглядати кожну область окремо, можна побачити істотні міжрегіональні відмінності. В областях, які знаходяться ближче до зони активних бойових дій, частка дітей серед ВПО нижче середнього. Діти складають у середньому 12% ВПО у Харківській та Запорізькій областях і 18% у Дніпропетровській області. Це пояснюється наміром батьків забрати своїх дітей до більш безпечних та віддалених місць. Дуже часто жінки з дітьми першими залишають зону конфлікту, тому для кращої інтеграції жінок на місцевих ринках праці важливо забезпечити відповідну освітню інфраструктуру.

Таблиця. Структура когорт ВПО

	Діти	Частка дітей у загальній кількості ВПО	Пенсіонери	Частка пенсіонерів у загальній кількості ВПО
Донецька область	50,150	9%	390,645	69%
Луганська область	16,689	8%	158,551	74%
Харківська область	21,798	12%	115,969	62%
Запорізька область	11,877	12%	66,809	66%
Дніпропетровська область	13,441	18%	32,830	45%

Джерело: обласні управління соціального захисту; розрахунки авторів

Школи

Кількість шкіл у Донецькій та Луганській областях зменшилася вдвічі, а кількість учнів та учителів у школах знизилася навіть більше. Саме тому коефіцієнт учнів у розрахунку на кількість шкіл та учителів зменшився. Це означає, що в цих областях немає додаткового тиску на освітню інфраструктуру.

Таблиця. Інфраструктура середньої освіти

	Кількість шкіл		Кількість учнів		Кількість учителів		Учні у школі		Учителів у школі		Учні на одного вчителя	
	2013/2014	2014/2015	2013/2014	2014/2015	2013/2014	2014/2015	2013/2014	2014/2015	2013/2014	2014/2015	2013/2014	2014/2015
Дніпропетровськ	1023	1016	294,398	302,963	27,942	28,100	288	298	27.3	27.7	10.5	10.8
Донецьк	1115	558	338,226	158,891	32,399	15,433	303	285	29.1	27.7	10.4	10.3
Запоріжжя	611	609	155,305	159,685	17,884	17,613	254	262	29.3	28.9	8.7	9.1
Луганськ	690	315	170,920	58,593	18,158	6,512	248	186	26.3	20.7	9.4	9.0
Харків	847	837	220,011	228,060	23,538	23,345	260	272	27.8	27.9	9.3	9.8

Джерело: Державна служба статистики України; розрахунки авторів

Незважаючи на зменшення кількості шкіл в усіх областях, що межують із зоною конфлікту у 2014/2015 р. порівняно до 2013/2014 навчального року, кількість дітей, які відвідують школу збільшилася на 2-4%. Це автоматично призвело до збільшення коефіцієнта учнів у розрахунку на школу. В залежності від області, в середньому, кількість учнів у школах збільшилася на 8-13 осіб, що може бути сигналом підвищення тиску на шкільну інфраструктуру. У Дніпропетровській області кількість вчителів у школах збільшилася, тому коефіцієнт учнів у розрахунку на одного вчителя лише незначно збільшився. У Харківській області кількість вчителів знизилася майже так само, як і кількість шкіл, що призвело до збільшення коефіцієнту учнів у розрахунку до кількості вчителів. Незважаючи на те, що кількість вчителів зменшилася у Харківській та Запорізькій областях, в середньому на кожного вчителя в цих областях припадає на одного учня менше, ніж у Дніпропетровській області. Можна зробити висновок, що абсорбційні можливості щодо впливу ВПО - учнів у Харківській та Запорізькій областях більші, ніж у Дніпропетровській області..

Дитсадки

Починаючи з 2005 року в Україні кількість дітей у дитсадках більша, ніж кількість наявних місць, і тиск на інфраструктуру був високим ще до конфлікту.

Таким чином, у Донецькій та Луганській областях дефіцит місць у дитсадках становив 18% у 2013 році. У 2014 році кількість дитсадків зменшилася більш ніж у два рази, при цьому дефіцит майже зник за рахунок більш різкого зниження кількості дітей, які їх відвідують. Лише 28% і 13% дітей відповідного віку відвідували дитсадок у 2014 році.

Таблиця. Інфраструктура дошкільної освіти

	Кількість наявних місць		Кількість дітей, що відвідують дитсадок		Дефіцит місць у дитсадках		Охоплення	
	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Дніпропетровськ	98,694	99,056	113,912	115,670	-15%	-17%	69%	70%
Донецьк	118,819	54,548	139,736	55,323	-18%	-1%	75%	28%
Запоріжжя	47,408	47,881	57,660	57,477	-22%	-20%	73%	73%
Луганськ	49,064	14,900	58,137	15,655	-18%	-5%	62%	13%
Харківська область	71,152	71,979	76,014	78,792	-7%	-9%	67%	70%

Джерело: Державна служба статистики України

Найбільший дефіцит місць у дитсадках у областях, що межують із зоною конфлікту, спостерігається у Запорізькій області. Він зменшився до 20% у 2014 році через збільшення наявних місць та зменшення кількості дітей. У Дніпропетровській та Харківській областях збільшення кількості дітей, що відвідують дитсадок було вищим за збільшення кількості місць, тому дефіцит місць у дитсадках у цих двох областях у 2014 році став більш помітним. Незважаючи на це, Харківська область залишається регіоном з найнижчим дефіцитом місць у дитсадках (9%) і, таким чином, з найвищими, проте як і раніше обмеженими абсорбційними можливостями щодо притоку ВПО - дітей.

Проте ці висновки можуть вводити в оману необхідно здійснити додатковий аналіз на районно-му рівні (див. Додаток D)

Охорона здоров'я

Уразливі групи ВПО можуть стикатися з труднощами в отриманні доступу до послуг з охорони здоров'я у приймаючих громадах. По-перше, вони можуть просто не знати, що мають право на медичні послуги. По-друге, групи, які мають право на безкоштовні лікарські препарати можуть конкурувати за них з місцевим населенням, оскільки закупівлі здійснюються на основі кількості зареєстрованих постійних мешканців. Деякі медичні установи використовують свої резервні фонди для задоволення зрослих потреб у медичних послугах, які інакше могли б бути витрачені на премії для лікарів та медперсоналу. З іншого боку, ВПО не вистачає стимулів для реєстрації в якості постійних мешканців, тому що вони автоматично втрачають свій статус і відповідні державні виплати.

Крім того, інфраструктура охорони здоров'я також фінансуються за чисельністю постійного населення та структурою захворюваності місцевого населення. Крім того така система фінансування призвела до надмірної кількості ліжок у лікарнях та можливостей поліклінік і амбулаторій, тому додаткового тиску на охорону здоров'я, пов'язаного з припливом ВПО, не повинно бути. Проте якість безкоштовних медичних послуг може бути низькою та вимагати додаткових особистих витрат.

Офіційні статистичні дані про інфраструктуру охорони здоров'я на Донбасі вводять в оману. Кількість місць у лікарнях, можливості поліклінік та лабораторій значно знизилася через той факт, що медичні заклади розташовані у зоні конфлікту, не були включені. Коефіцієнти кількості ліжок на 10 000 осіб, відвідувань за зміну на 10 000 осіб та осіб на одного лікаря та медичного працівника занижені, оскільки вони розраховані на основі загальної чисельності населення в областях, у тому числі населення районів, що постраждали від конфлікту.

Таблиця. Інфраструктура охорони здоров'я

	Кількість лікарень		Кількість ліжок		Кількість поліклінік та амбулаторій		Можливості поліклінік та амбулаторій		Кількість ліжок на 10 000 осіб		Кількість відвідувань за зміну на 10 000 осіб	
	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Дніпропетровськ	143	144	29892	29885	836	846	94752	94355	90.9	91.3	288.1	288.3
Донецьк	186	75	35892	12597	844	402	86420	35953	82.9	29.4	199.5	83.9
Запоріжжя	84	83	15843	15754	373	443	38095	39458	89.3	89.3	214.6	223.5
Луганськ	126	27	21155	4895	558	198	49328	17365	94.7	22.1	220.7	78.4
Харківська область	129	128	24687	24054	681	698	66863	66019	90.7	88.6	245.7	243.1

Джерело: Державна служба статистики України

При коригуванні на основі кількості населення в зоні конфлікту, тиск на інфраструктуру зменшується в два рази в середньому. Проте, обидва обласних центри і, таким чином, установи, що надають третинну медичну допомогу розташовані на територіях, непідконтрольних Уряду України, що ускладнює доступ до медичної допомоги в дуже гострих і найважчих випадках навіть у контрольованих Урядом районах Донбасу.

Таблиця. Забезпечення медичним персоналом

	Осіб на одного лікаря		Осіб на одного медичного працівника	
	2013	2014	2013	2014
Дніпропетровськ	217	216	110	111
Донецьк	234	784	113	295
Запоріжжя	212	211	106	107
Луганськ	239	1091	108	416
Харківська область	174	174	110	111

Джерело: Державна служба статистики України

Крім того, слід мати на увазі, що, хоча пенсіонери частіше користуються медичними послугами, їх кількість, ймовірно, завищена в районах, що межують з Донецькою та Луганською областями (див. Додаток Е).

Тимчасове житло

Доступ до житла є однією з основних проблем для ВПО оскільки витрати на оренду, як правило, складають значну частину доходів домашніх господарств. Притік населення до районів, що межують із зоною конфлікту не впливає на житловий фонд відразу ж, оскільки потрібен деякий час для реагування та зведення нових будинків. Крім того, велика частка ВПО планують повернутися додому в майбутньому, а тим, хто хотів би оселитися, не вистачає ресурсів для купівлі нового житла. Саме тому збільшення загального обсягу житлового фонду у Дніпропетровській та Харківській областях є, швидше, реакцією на економічний розвиток в цих регіонах. Саме тому,

проживання в гуртожитках здається можливим вирішенням проблеми, хоча гуртожитки складають лише невелику частку житла (2%), таким чином, їхні можливості є дуже обмеженими.

Таблиця. Наявність житла

	Житло		Проживання у гуртожитках		Частка проживання у гуртожитках	
	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Дніпропетровськ	78842037	78891876	1661683	1643403	2%	2%
Донецьк	99773709	50591284	1720716	630169	2%	1%
Запоріжжя	41023718	40981945	1016996	959875	2%	2%
Луганськ	54928916	17655950	845517	269109	2%	2%
Харківська область	64699676	65284752	1361968	1357928	2%	2%

Джерело: Державна служба статистики України

В абсолютних цифрах, житловий фонд у Донецькій та Луганській областях скоротився на 50% і 32% відповідно. Тим не менш, після приблизного коригування показників житлового фонду з урахуванням зміни кількості населення, доступність житла, що вимірюється як кількість квадратних метрів на одну особу, скоротилася не так різко.

Ще однією проблемою є якість будинків та доступ до основних комунальних послуг. Слід зазначити, що агреговані дані про доступ до комунальних послуг, доступні для всіх типів житла, крім гуртожитків. Порівняно з 2013 роком доступ до комунальних послуг покращився майже в усіх регіонах та по усіх типах комунальних послуг. Найбільше зростання спостерігалось щодо доступу до опалення, але це пов'язано зі зміною методології. Починаючи з 2014 року підраховувався доступ не лише до централізованого опалення, а й до індивідуального та пічного опалення. Незважаючи на це, в Луганській області спостерігається досить низький рівень доступу до водопостачання, гарячого водопостачання, а в Луганській та Донецькій областях разом - до опалення та газу. Пошкодження комунальної мережі внаслідок бойових дій може ще більше обмежити доступ до основних комунальних послуг.

Таблиця. Якість житла

	Кількість квартир		водопостачання		гаряче водопостачання		водовідведення		опалення		газ	
	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Дніпропетровськ	1502553	1501968	69%	69%	47%	48%	66%	67%	73%	81%	90%	89%
Донецьк	1986925	1009282	71%	70%	44%	49%	69%	68%	64%	73%	65%	66%
Запоріжжя	762115	760557	65%	65%	59%	59%	63%	64%	65%	81%	88%	88%
Луганськ	1063897	342151	59%	56%	33%	39%	58%	55%	55%	62%	60%	71%
Харківська область	1233868	1232658	68%	68%	61%	61%	67%	67%	82%	93%	90%	89%

Джерело: Державна служба статистики України, розрахунки авторів

Доступ до комунальних послуг варіюється в залежності від району, однак сільські мешканці, як правило, мають менший доступ до таких основних комунальних послуг, як водопостачання та водовідведення (див. Додаток F).

Таблиця. Структура зайнятості за галузями економіки до початку конфлікту (2013 рік)

	Україна	Дніпропетровська область	Донецька область	Запорізька область	Луганська область	Харківська область
Оптова та роздрібна торгівля	22.3%	25.6%	23.7%	22.4%	26.8%	23.6%
Сільське господарство	17.5%	6.9%	10.7%	16.4%	12.9%	13.5%
Виробництво	16.0%	26.3%	25.2%	22.9%	23.8%	19.4%
Освіта	8.3%	7.6%	6.3%	7.3%	6.8%	8.3%
Охорона здоров'я	6.2%	5.5%	5.6%	6.0%	5.6%	5.6%
Транспортування та зберігання	6.0%	6.1%	6.8%	4.8%	6.1%	5.7%
Державне управління та оборона	5.0%	4.1%	3.8%	4.0%	4.3%	4.3%
Будівництво	4.4%	3.8%	5.2%	4.0%	4.1%	4.3%
Наука	2.6%	2.5%	1.8%	2.5%	1.6%	3.5%
Інші види діяльності	2.2%	2.0%	2.4%	1.4%	1.7%	1.5%
Адміністративна діяльність та сервісне обслуговування	1.8%	2.1%	2.2%	1.4%	1.3%	1.5%
Проживання та громадське харчування	1.8%	1.5%	1.4%	1.9%	1.6%	1.4%
Операції з нерухомістю	1.6%	1.5%	1.5%	1.5%	0.8%	3.0%
Страховання та фінансова діяльність	1.6%	1.9%	1.1%	1.1%	0.8%	1.3%
Телекомунікації та ІТ	1.5%	1.8%	0.9%	1.2%	0.9%	2.2%
Мистецтво, розваги та відпочинок	1.2%	0.8%	1.2%	1.1%	0.9%	0.9%

Таблиця. Номінальна середня заробітна плата та сукупний індекс реальної заробітної плати по областях

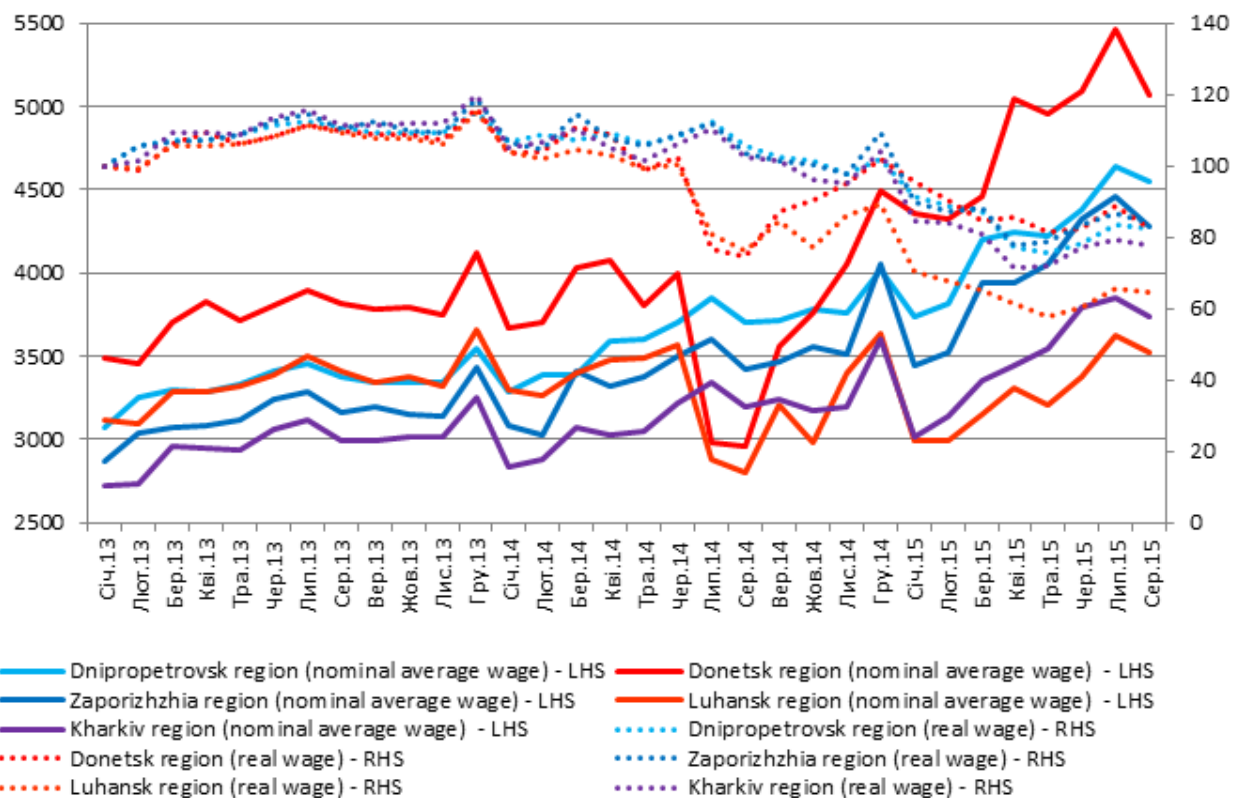
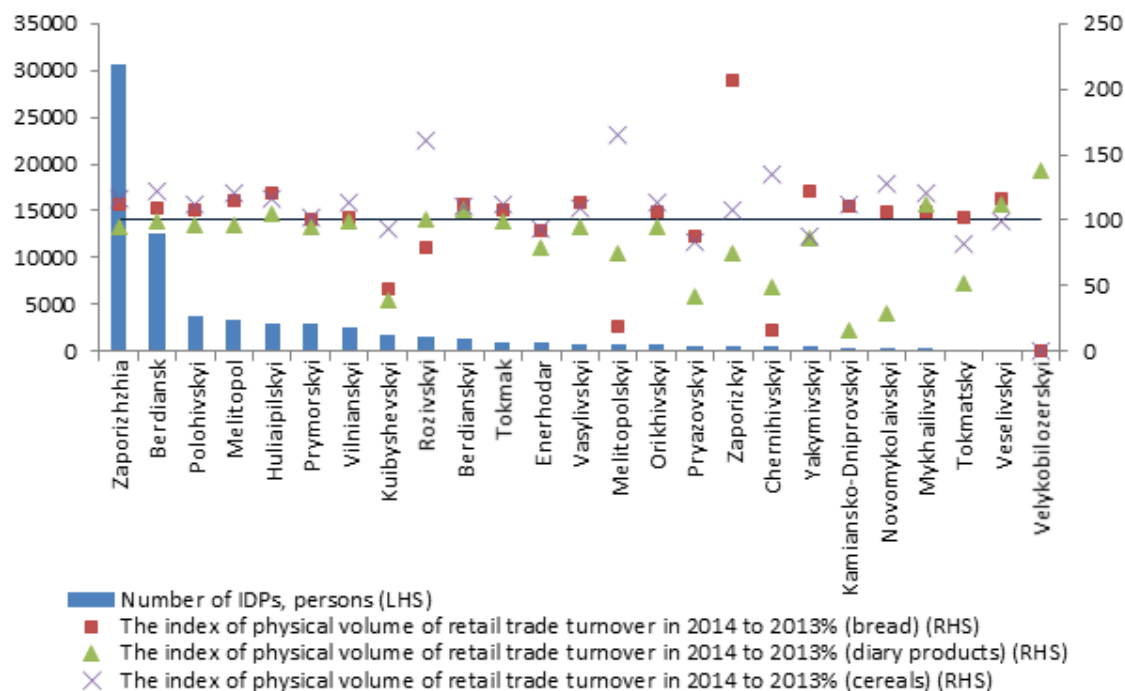
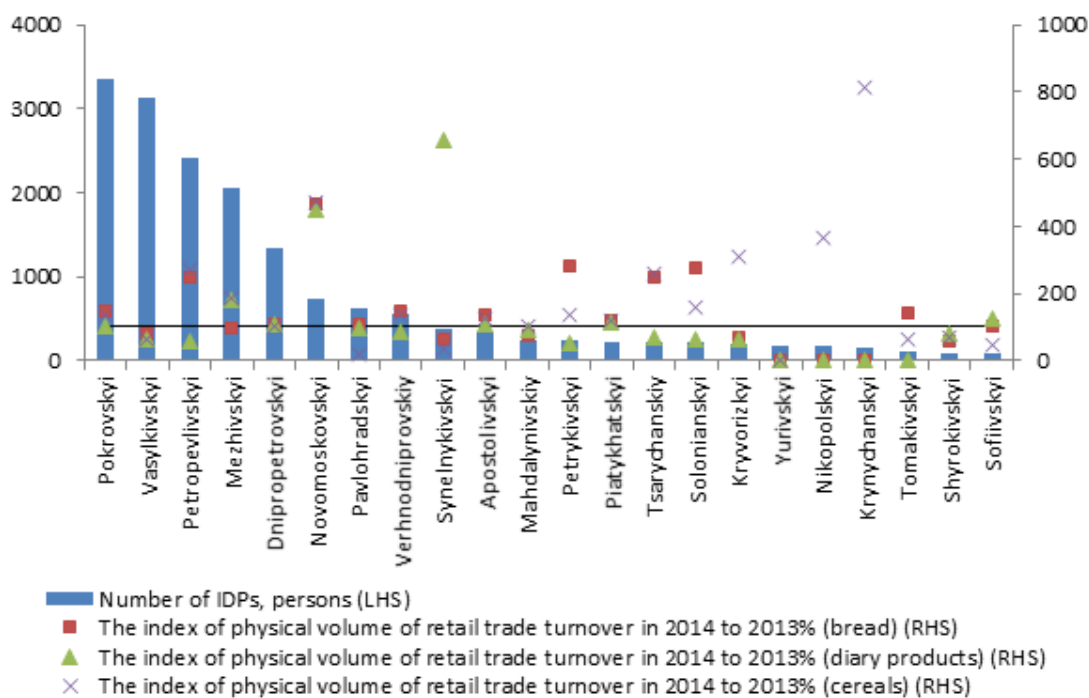

Рисунок. Кількість ВПО на початку 2015 року та зміни в товарообігу для окремих товарів (Запорізька область)

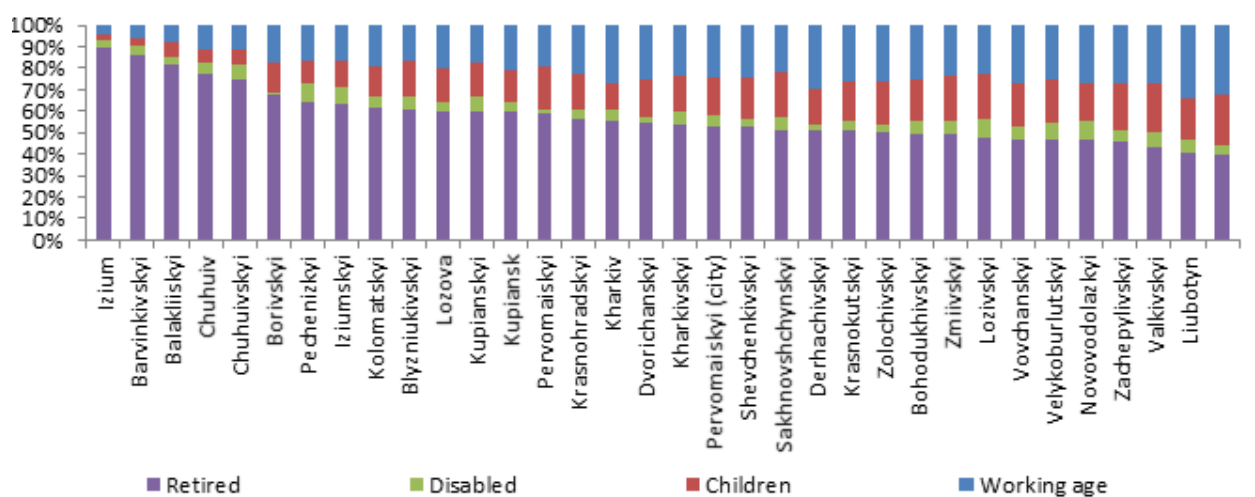
Джерело: обласне управління соціального захисту, обласний відділ статистики, розрахунки авторів

Рисунок. Кількість ВПО на початку 2015 року та зміни в товарообігу для окремих товарів (Дніпропетровська область)

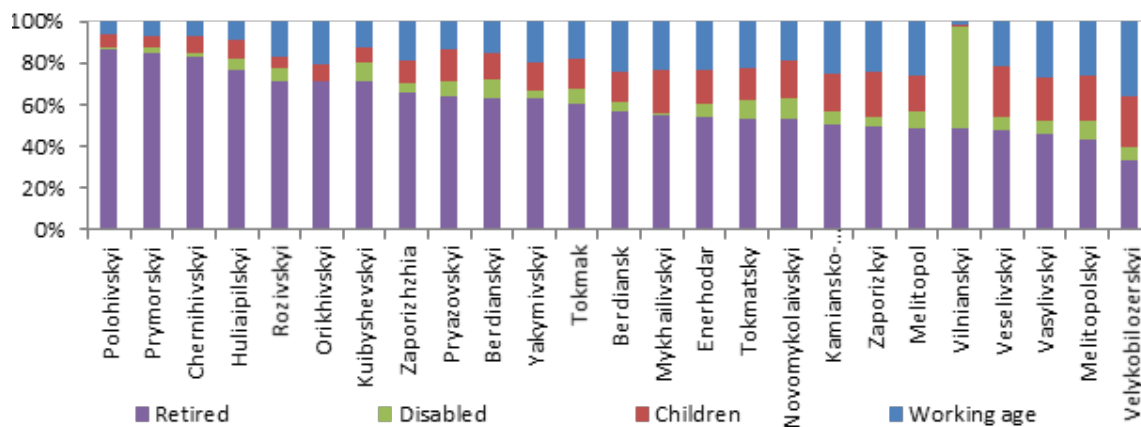
Джерело: обласне управління соціального захисту, обласний відділ статистики, розрахунки авторів

Рисунок. Структура ВПО на початку 2015 року по районах (Харківська область)

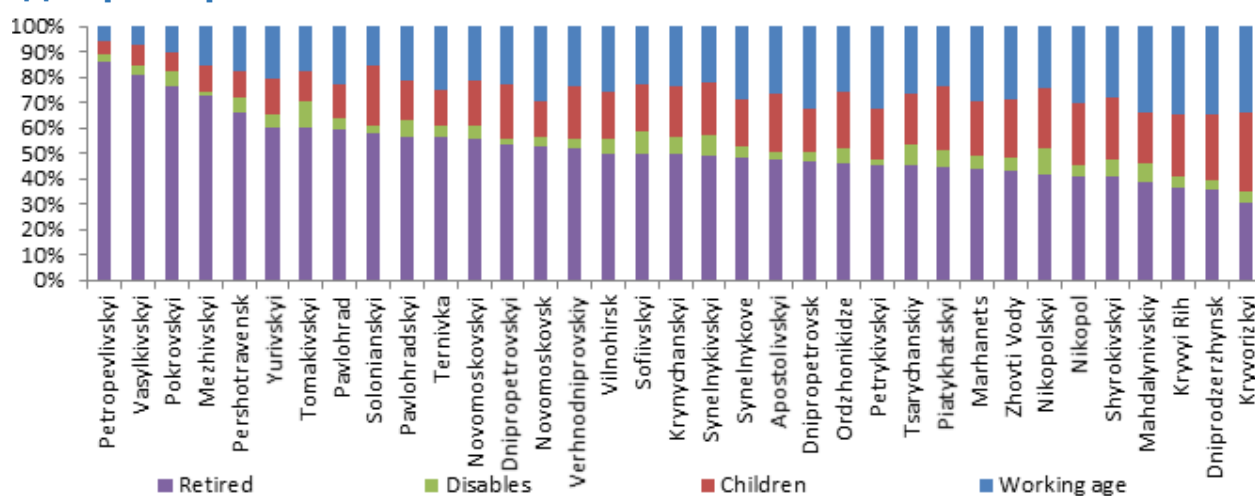
Джерело: обласне управління соціального захисту, розрахунки авторів

Рисунок. Структура ВПО на початку 2015 року по районах (Запорізька область)

Джерело: обласне управління соціального захисту, розрахунки авторів

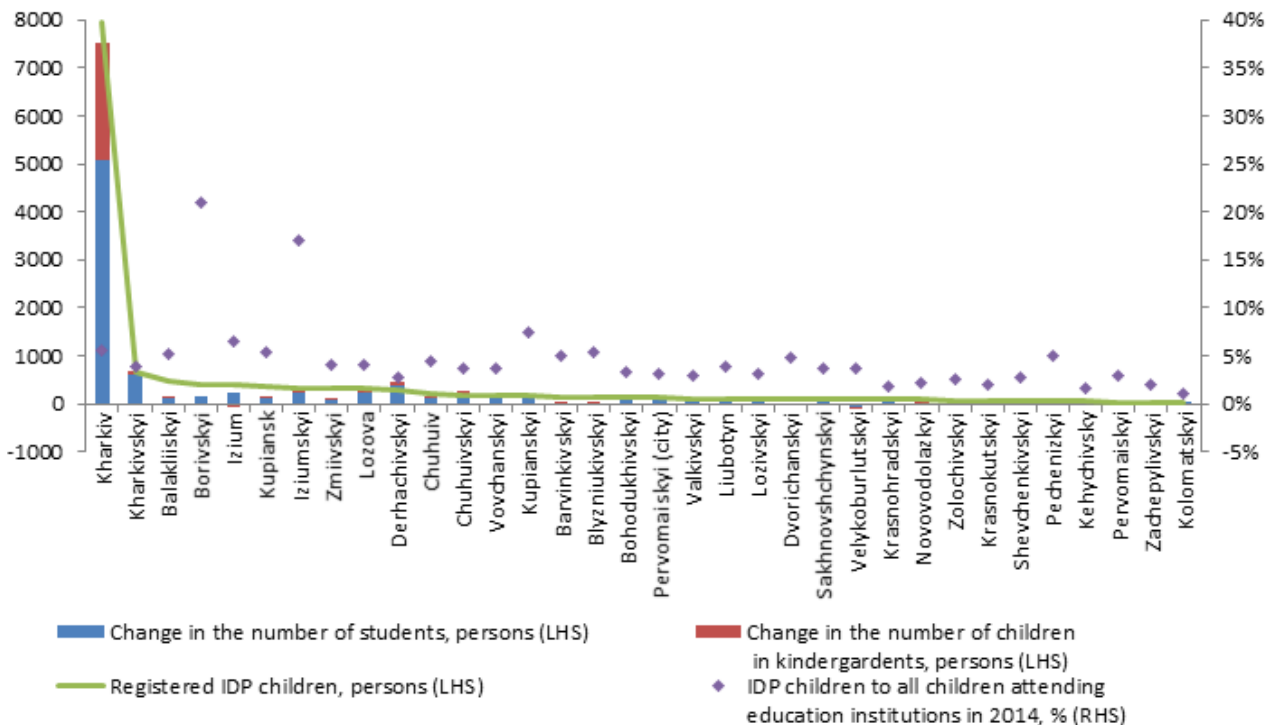
Структура ВПО на початку 2015 року по районах (Дніпропетровська область)

Джерело: обласне управління соціального захисту, розрахунки авторів

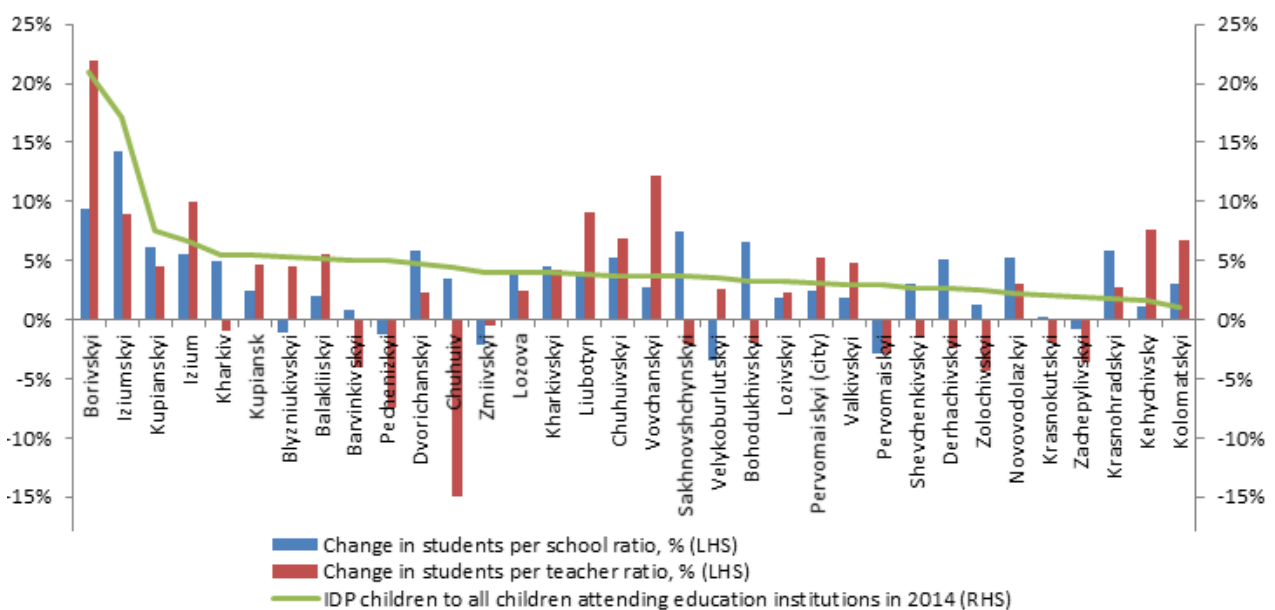
Освітня інфраструктура

Рисунок. Приплив ВПО - дітей на початку 2014 року (Харківська область)

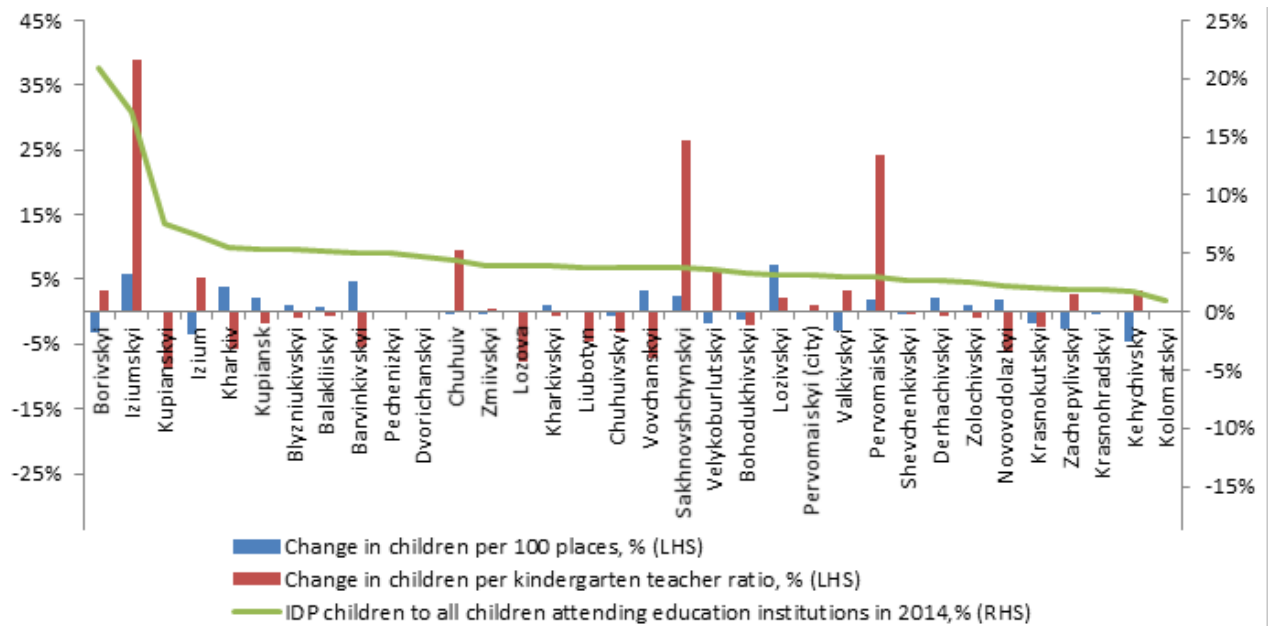
Джерело: обласні управління освіти та соціального захисту, розрахунки авторів

Рисунок. Зміна навантаження на інфраструктуру середніх шкіл (Харківська область)

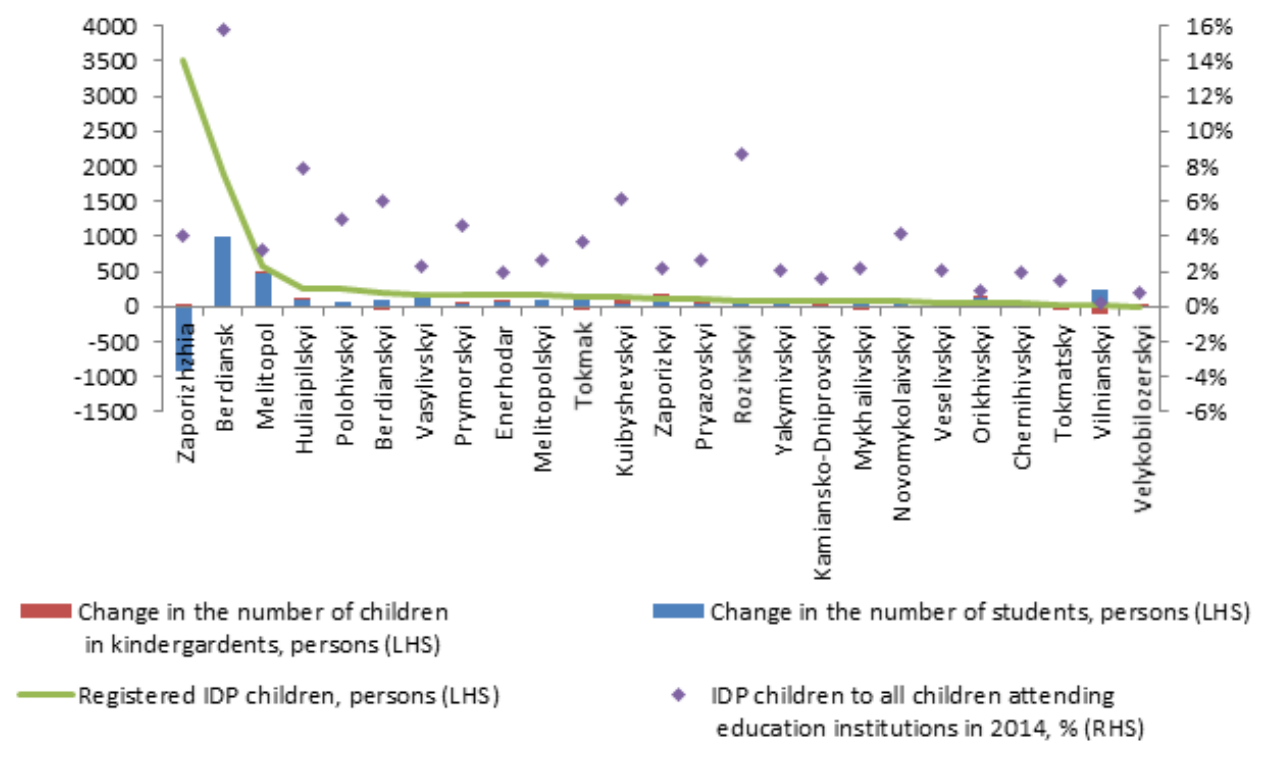
Джерело: обласні управління освіти та соціального захисту, розрахунки авторів

Рисунок. Зміна навантаження на інфраструктуру дитсадків (Харківська область)

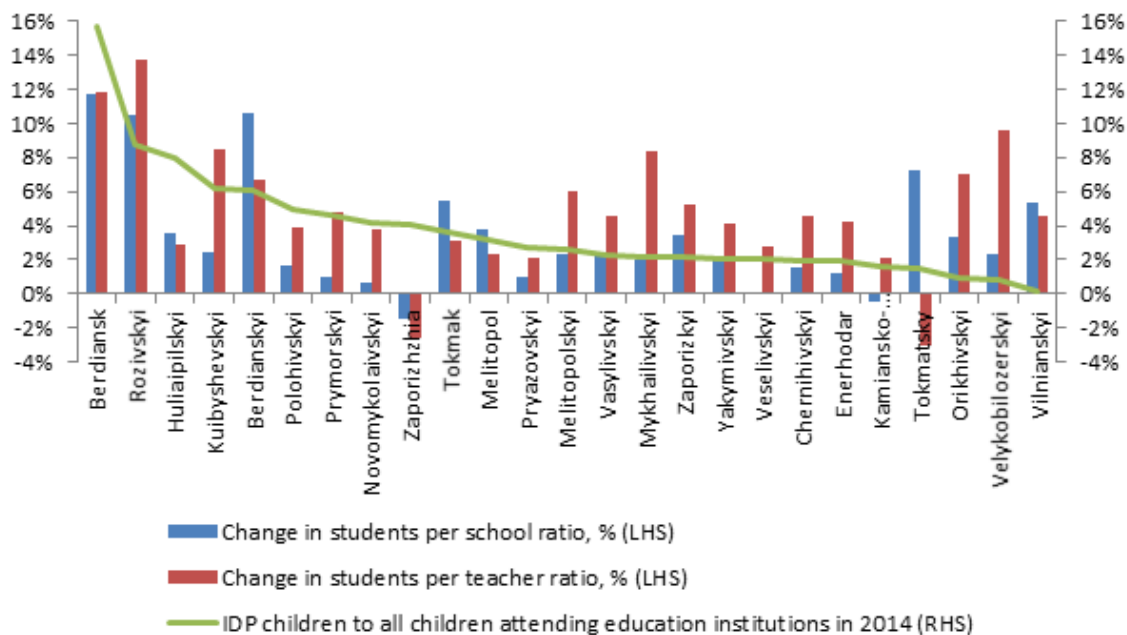
Джерело: обласні управління освіти та соціального захисту, розрахунки авторів

Рисунок. Приплив ВПО - дітей на початку 2014 року (Запорізька область)

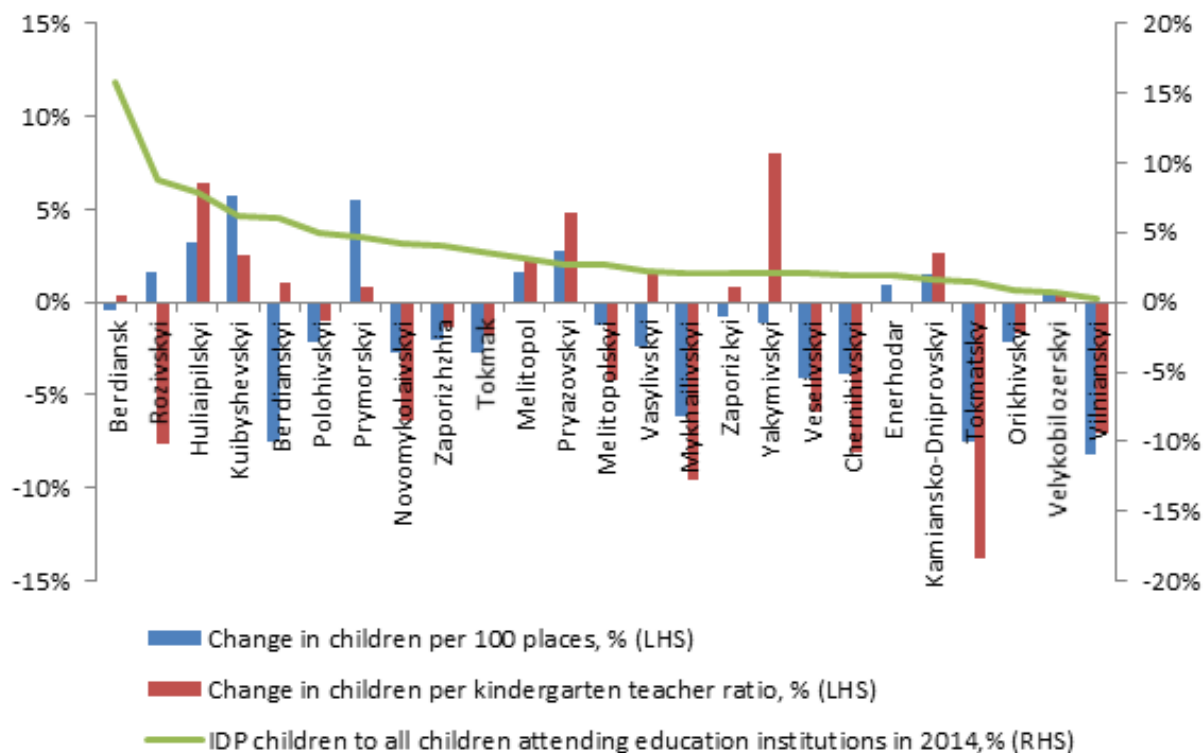
Джерело: обласні управління освіти та соціального захисту, розрахунки авторів

Рисунок. Зміна навантаження на інфраструктуру середніх шкіл (Запорізька область)

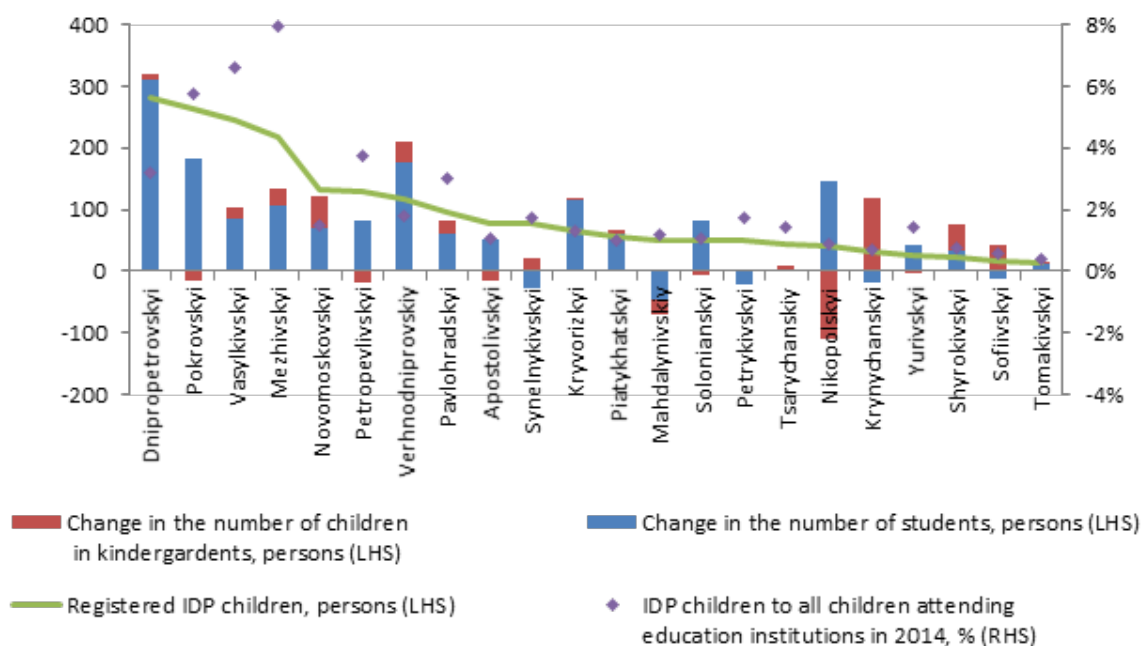
Джерело: обласні управління освіти та соціального захисту, розрахунки авторів

Рисунок. Зміна навантаження на інфраструктуру дитсадків (Запорізька область)

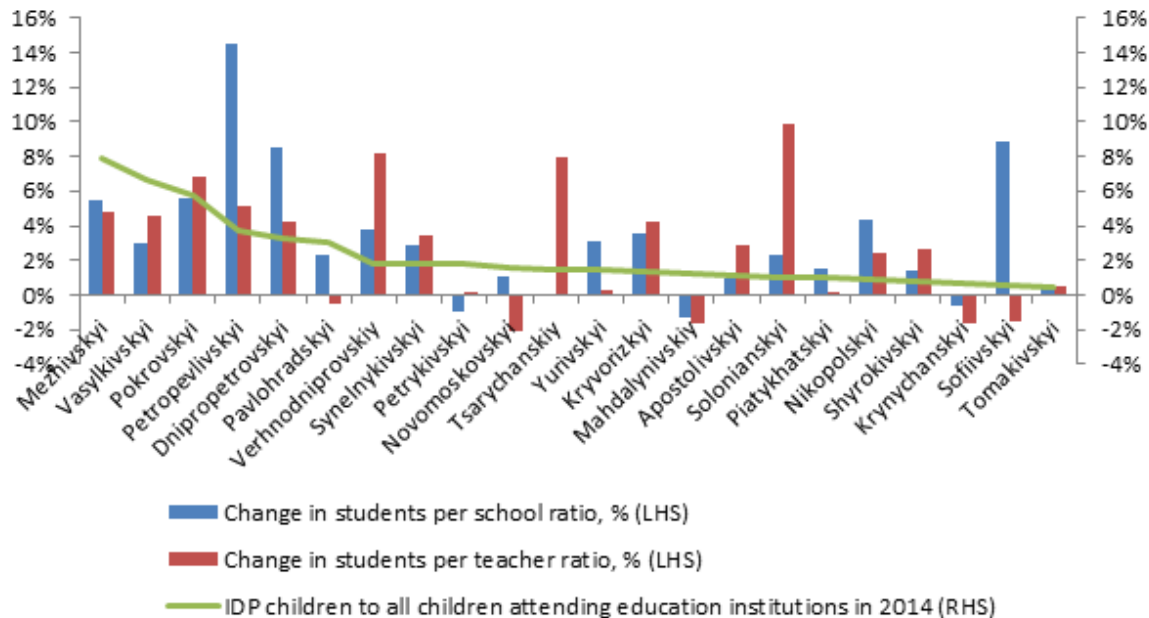
Джерело: обласні управління освіти та соціального захисту, розрахунки авторів

Рисунок. Приплив ВПО - дітей на початку 2014 року (Дніпропетровська область)

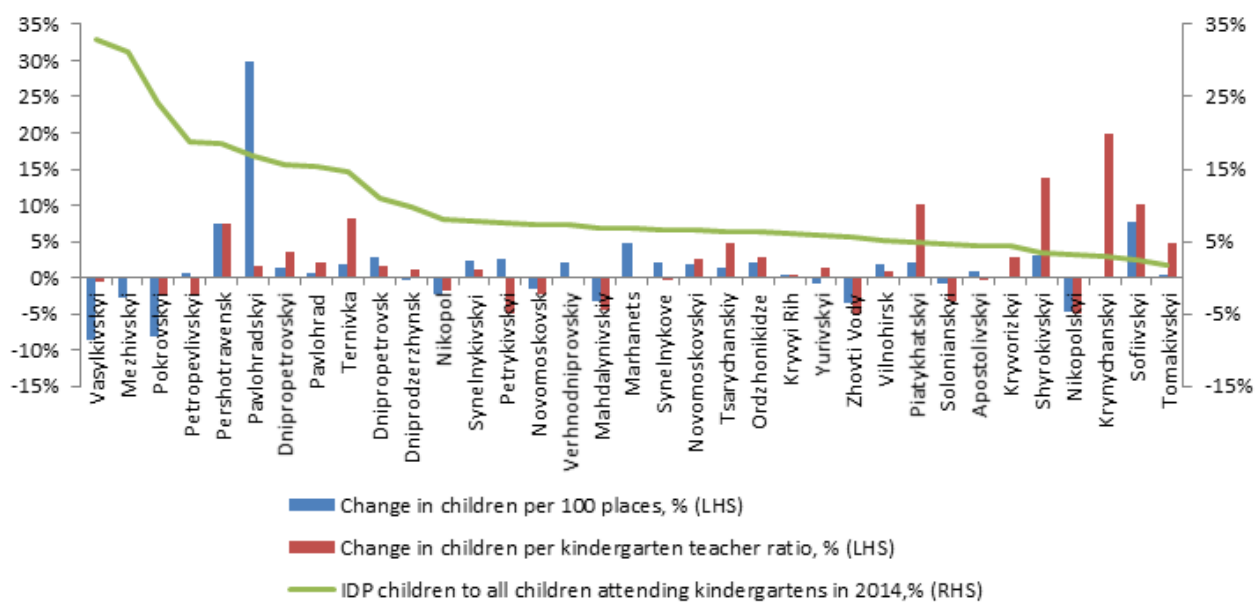
Джерело: обласні управління освіти та соціального захисту, розрахунки авторів

Рисунок. Зміна навантаження на інфраструктуру середніх шкіл (Дніпропетровська область)

Джерело: обласні управління освіти та соціального захисту, розрахунки авторів

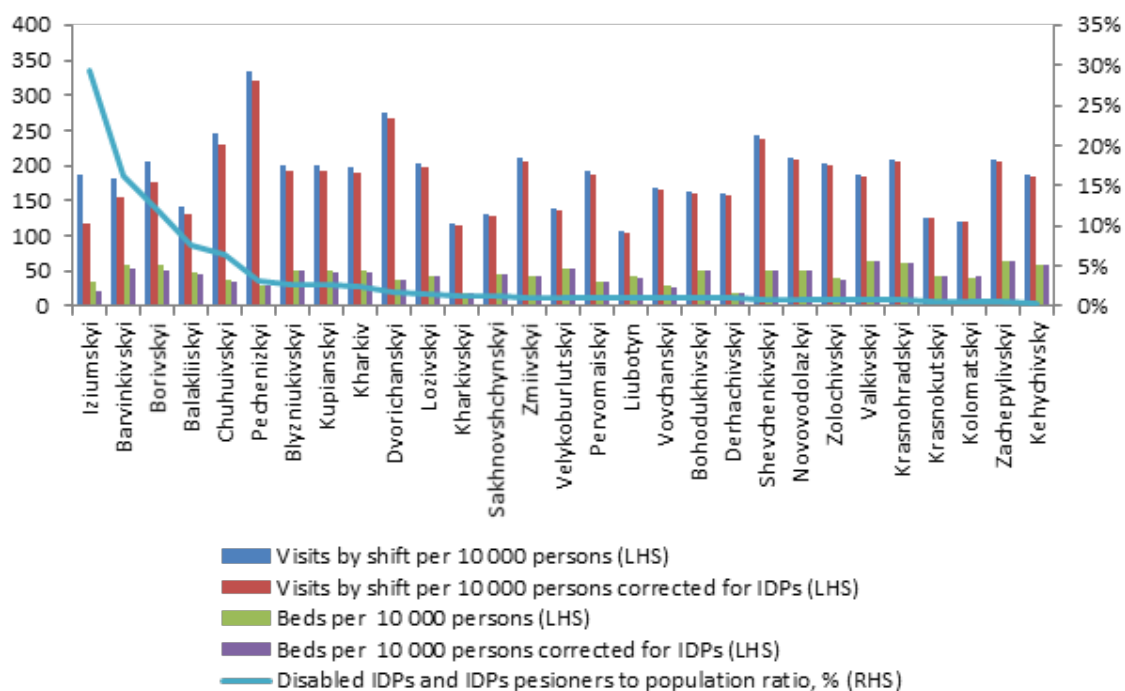
Рисунок. Зміна навантаження інфраструктуру дитсадків (Дніпропетровська область)

Джерело: обласні управління освіти та соціального захисту, розрахунки авторів

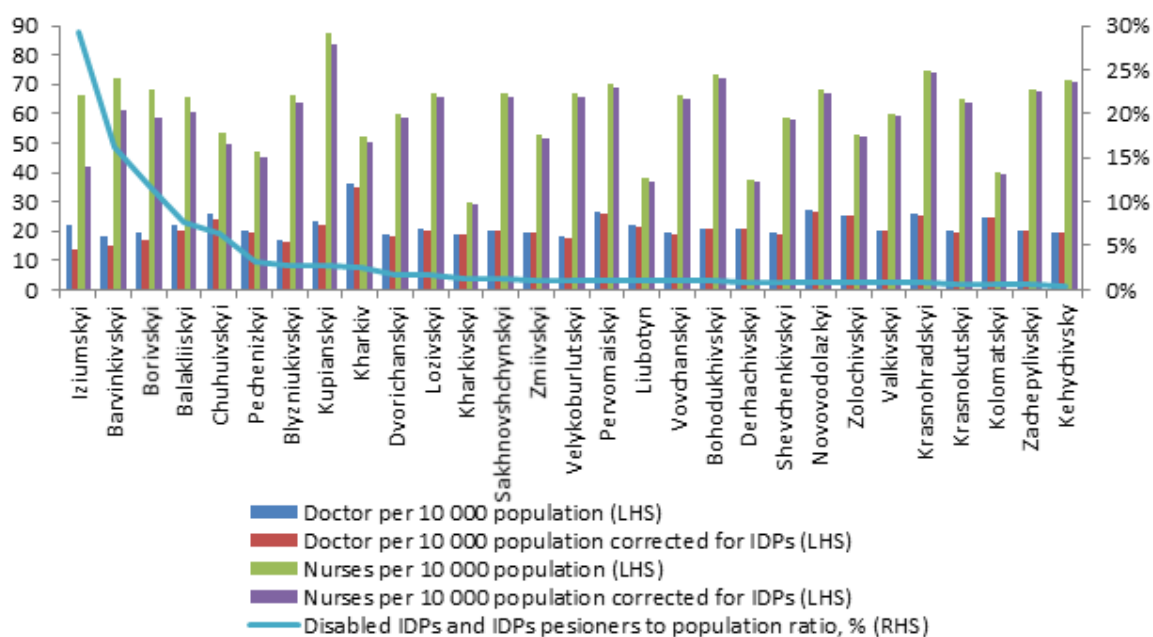
Інфраструктура охорони здоров'я

Рисунок. Навантаження на лікарні та поліклініки з коригуванням на основі кількості ВПО

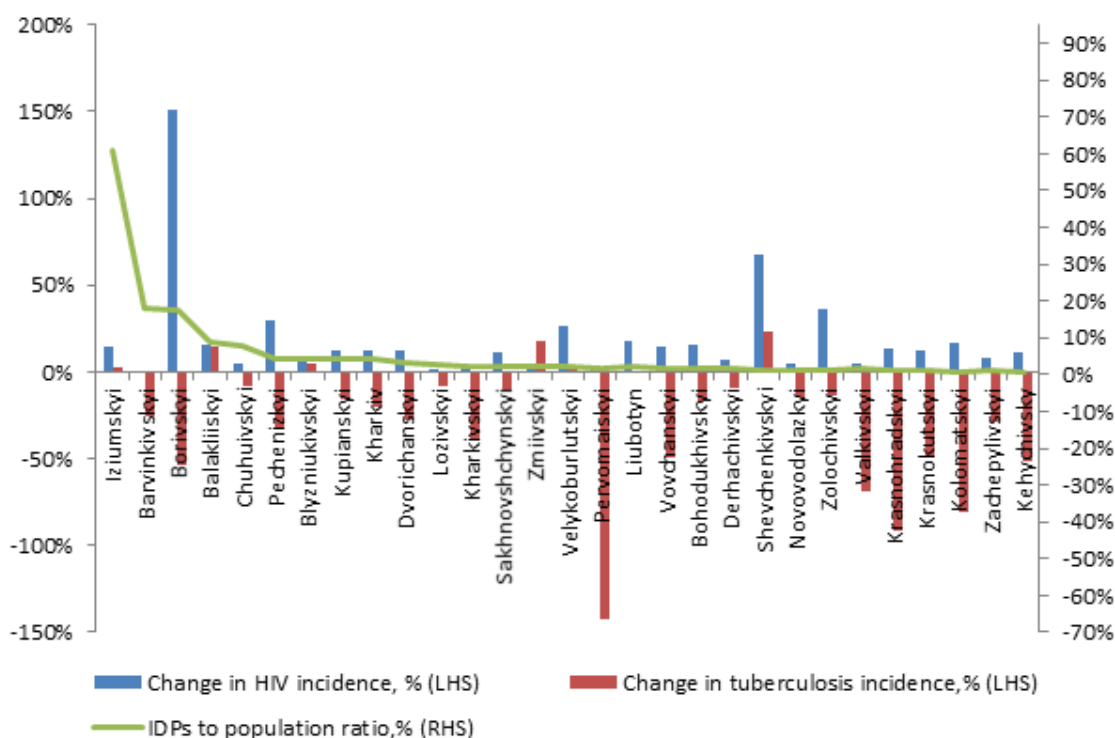
Джерело: обласні управління охорони здоров'я та соціального захисту, розрахунки авторів

Рисунок. Навантаження на лікарів та медичний персонал з коригуванням на основі кількості ВПО

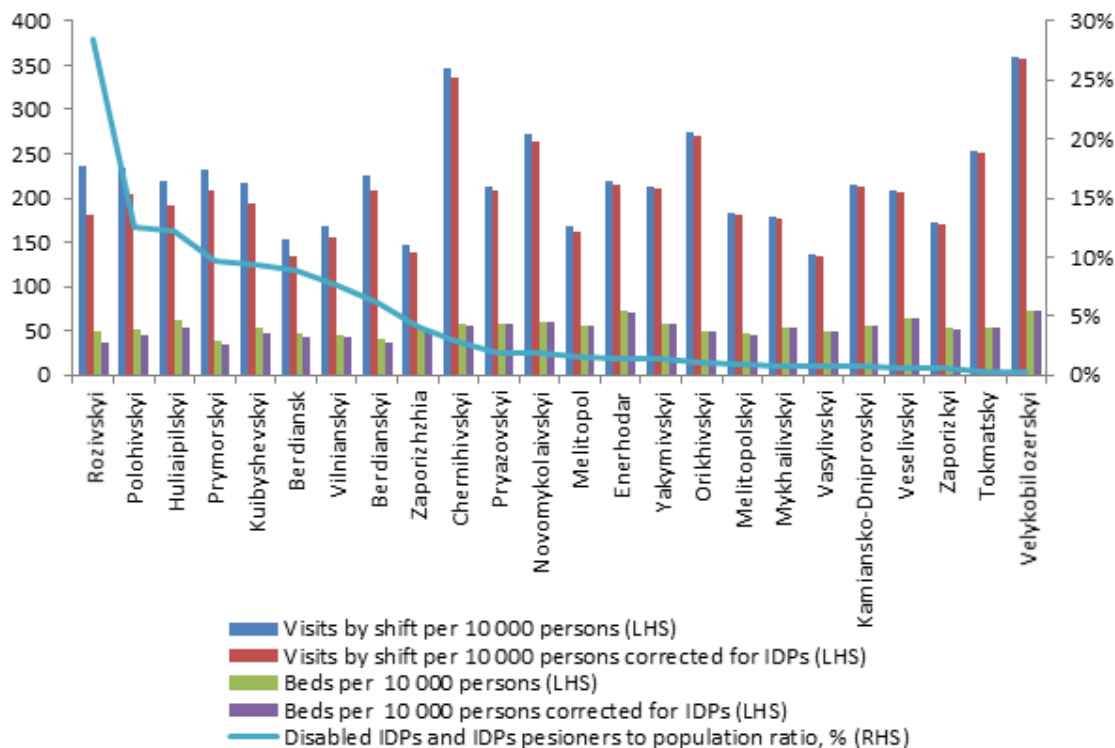
Джерело: обласні управління охорони здоров'я та соціального захисту, розрахунки авторів

Рисунок. Зміна кількості нових випадків захворювання на окремі соціальні хвороби

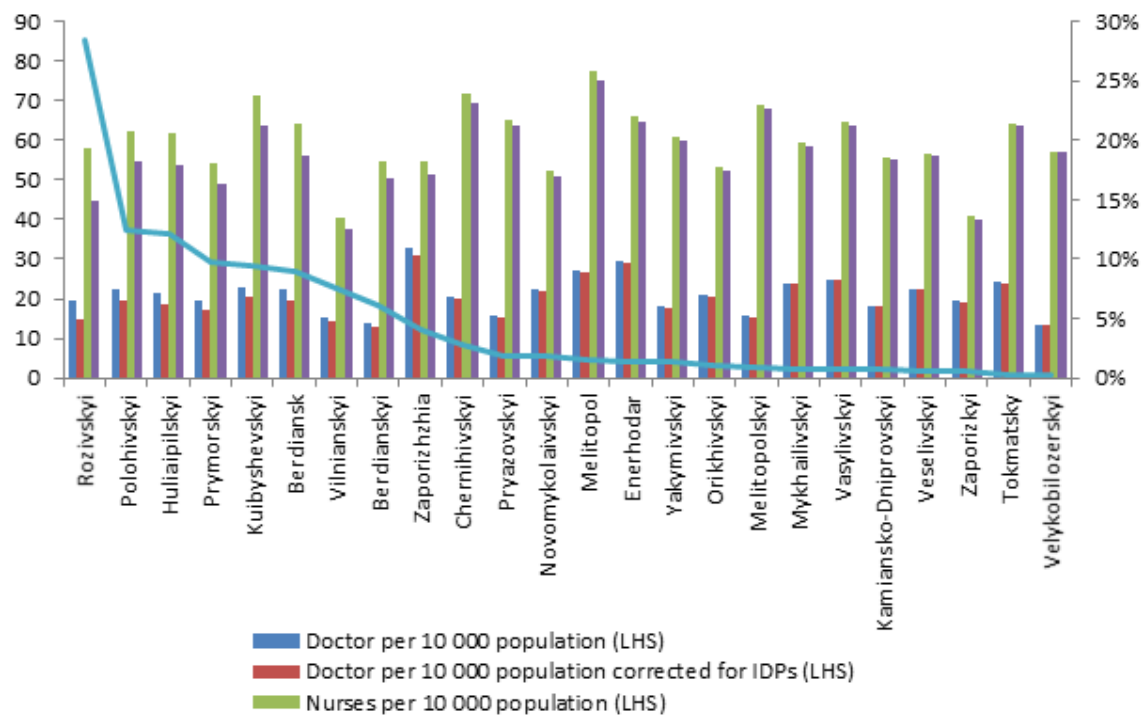
Джерело: обласні управління охорони здоров'я та соціального захисту, розрахунки авторів

Рисунок. Навантаження на лікарні та поліклініки з коригуванням на основі кількості ВПО

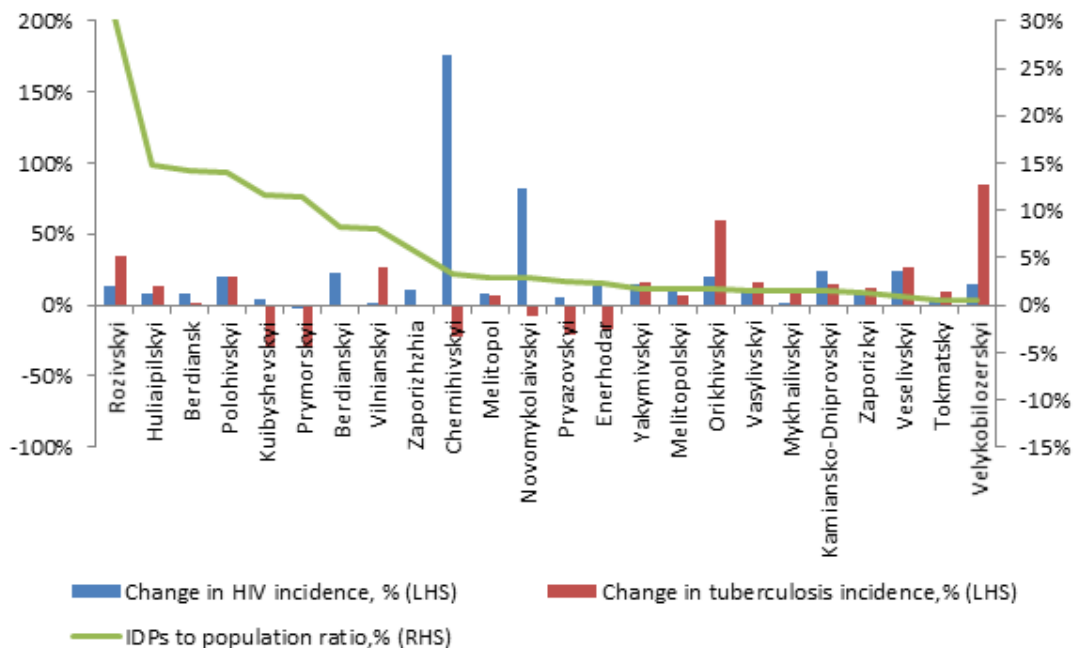
Джерело: обласні управління охорони здоров'я та соціального захисту, розрахунки авторів

Рисунок. Навантаження на лікарів та медичний персонал з коригуванням на основі кількості ВПО

Джерело: обласні управління охорони здоров'я та соціального захисту, розрахунки авторів

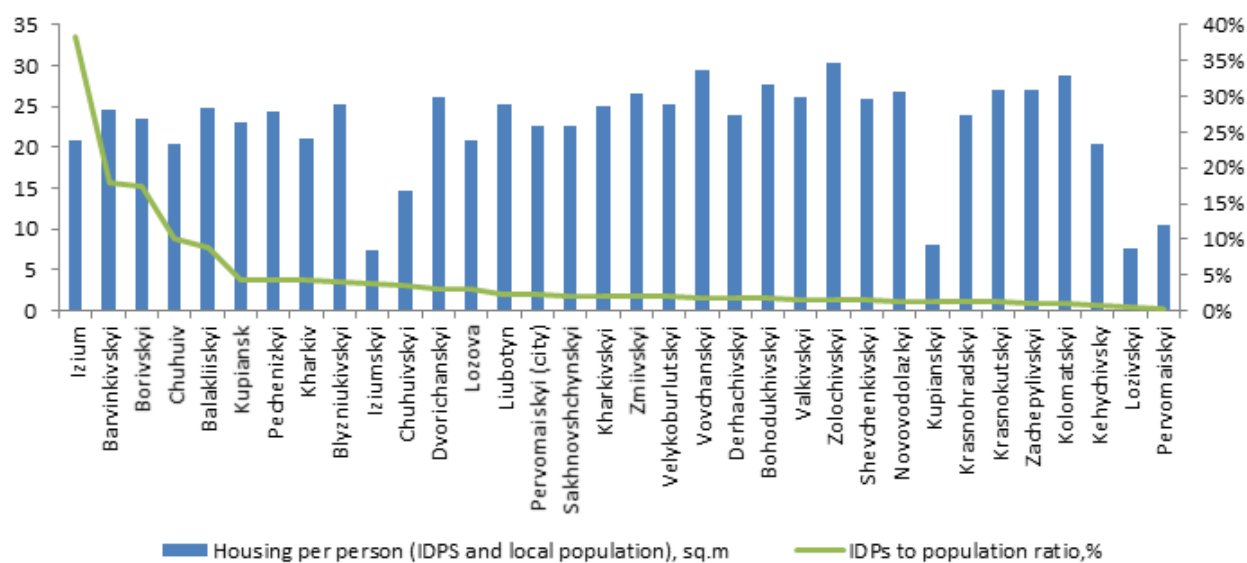
Рисунок. Зміна кількості нових випадків захворювання на окремі соціальні хвороби

Джерело: обласні управління охорони здоров'я та соціального захисту, розрахунки авторів

Житлова інфраструктура

Рисунок. Наявність житла (Харківська область)

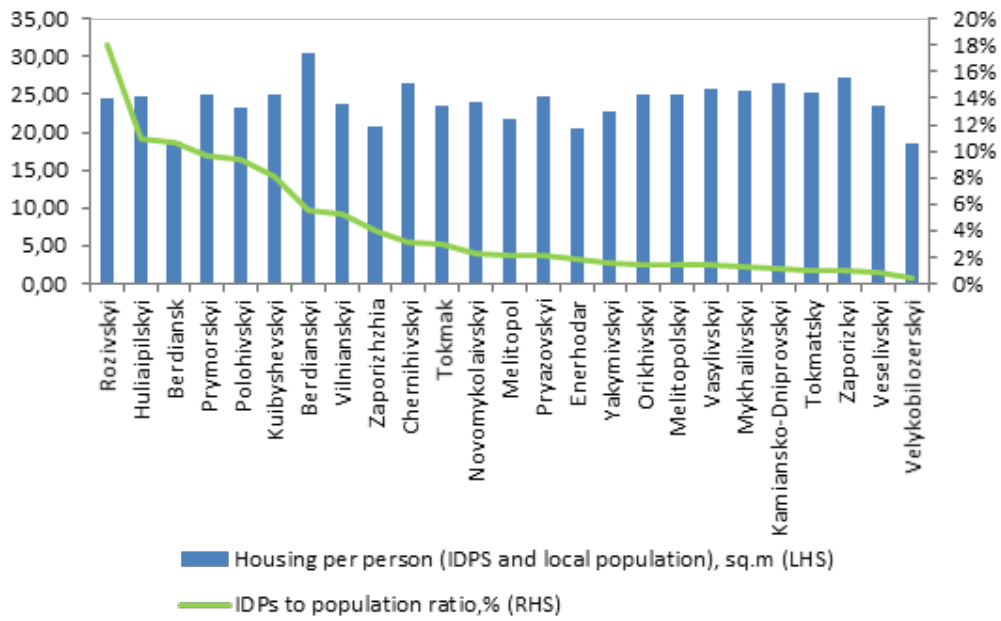
Джерело: обласні статистичні управління, розрахунки авторів

Таблиця. Якість житла в Харківській області

	Доступ до водопостачання	Доступ до гарячого водопостачання	Доступ до водовідведення	Доступ до централізованого опалення	Доступ до газу	ВПО в загальній чисельності населення,%
Ізюм	67%	47%	67%	73%	89%	38.4%
Барвінківський	20%	6%	17%	74%	87%	18.0%
Борівський	42%	31%	42%	90%	83%	17.4%
Чугуїв	78%	77%	78%	99%	99%	10.2%
Балаклійський	52%	40%	51%	87%	82%	9.0%
Куп'янськ	90%	80%	90%	91%	90%	4.3%
Печенізький	27%	13%	18%	72%	94%	4.3%
Харків	92%	90%	92%	100%	92%	4.2%
Блюзнюківський	19%	4%	18%	88%	90%	4.2%
Ізюмський	17%	7%	12%	98%	72%	3.8%
Чугуївський	59%	39%	58%	97%	95%	3.5%
Дворічанський	43%	21%	39%	86%	81%	3.1%
Лозова	74%	69%	74%	80%	94%	3.0%
Люботин	26%	18%	26%	91%	99%	2.3%
Первомайський (місто)	94%	88%	92%	97%	98%	2.2%
Сахновщинський	15%	7%	15%	52%	79%	2.2%
Харківський	44%	36%	44%	89%	88%	2.1%
Зміївський	56%	47%	54%	91%	86%	2.0%
Великобурлуцький	24%	11%	24%	86%	89%	2.0%
Вовчанський	22%	12%	22%	71%	88%	1.9%
Дергачівський	39%	25%	39%	90%	90%	1.8%
Богодухівський	25%	3%	23%	73%	75%	1.7%
Валківський	43%	35%	43%	98%	89%	1.5%
Золочівський	23%	12%	21%	92%	90%	1.4%
Шевченківський	31%	11%	31%	95%	93%	1.4%
Нововодолазький	29%	24%	28%	93%	90%	1.4%
Куп'янський	35%	14%	33%	91%	76%	1.2%
Красноградський	42%	14%	39%	62%	79%	1.2%
Краснокутський	34%	23%	29%	89%	78%	1.2%
Зачепилівський	23%	9%	20%	71%	60%	1.0%
Коломацький	12%	2%	12%	90%	71%	0.9%
Кегичівський	39%	21%	35%	79%	95%	0.9%
Лозівський	31%	19%	31%	85%	86%	0.5%
Первомайський	21%	6%	18%	95%	81%	0.4%

Джерело: обласні статистичні управління, розрахунки авторів

Рисунок. Наявність житла (Запорізька область)

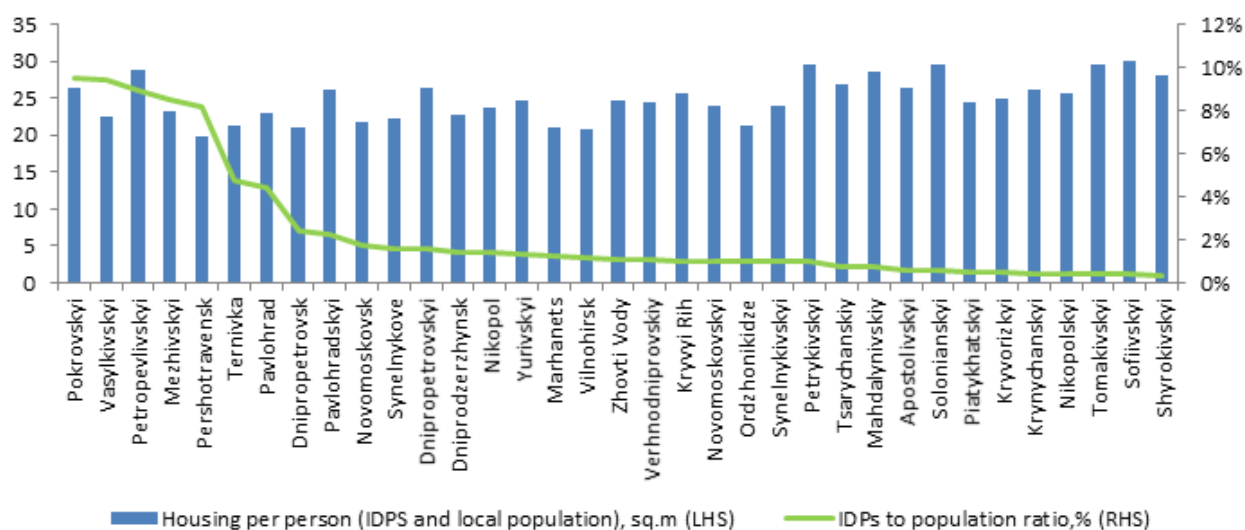
Джерело: обласні статистичні управління, розрахунки авторів

Таблиця. Якість житла в Запорізькій області

	Доступ до водопостачання	Доступ до гарячого водопостачання	Доступ до водовідведення	Доступ до централізованого опалення	Доступ до газу	ВПО в загальній чисельності населення, %
Розівський	10%	4%	9%	61%	78%	18%
Гуляйпільський	23%	8%	22%	52%	89%	11%
Бердянськ	73%	65%	73%	74%	84%	11%
Приморський	40%	19%	22%	70%	98%	10%
Пологівський	20%	13%	19%	70%	91%	9%
Куйбишевський	13%	2%	10%	59%	64%	8%
Бердянський	21%	12%	16%	86%	90%	6%
Вільнянський	58%	45%	55%	84%	89%	5%
Запоріжжя	92%	90%	92%	92%	92%	4%
Чернігівський	15%	2%	15%	74%	83%	3%
Токмак	71%	46%	47%	47%	96%	3%
Новомиколаївський	12%	1%	11%	72%	83%	2%
Мелітополь	64%	63%	64%	64%	85%	2%
Приазовський	26%	23%	25%	75%	87%	2%
Енергодар	100%	100%	100%	100%	34%	2%
Якимівський	36%	24%	35%	61%	93%	1%
Орихівський	30%	17%	30%	76%	88%	1%
Мелітопольський	54%	46%	52%	99%	95%	1%
Василівський	53%	48%	53%	92%	92%	1%
Михайлівський	37%	30%	34%	66%	98%	1%
Кам'янсько-Дніпровський	46%	39%	44%	85%	86%	1%
Токмацький	47%	16%	43%	76%	86%	1%
Запорізький	37%	24%	33%	62%	82%	1%
Веселівський	36%	16%	36%	72%	86%	1%
Великобілозерський	12%	7%	10%	89%	89%	0%

Джерело: обласні статистичні управління, розрахунки авторів

Рисунок. Наявність житла (Дніпропетровська область)

Таблиця. Якість житла у Дніпропетровській області

	Доступ до водопостачання	Доступ до гарячого водопостачання	Доступ до водовідведення	Доступ до централізованого опалення	Доступ до газу	ВПО в загальній чисельності населення, %
Покровський	27%	5%	26%	80%	84%	10%
Васильківський	18%	8%	18%	60%	74%	9%
Петропавлівський	18%	2%	17%	57%	89%	9%
Межівський	12%	1%	12%	80%	68%	9%
Першотравенськ	98%	38%	98%	98%	99%	8%
Тернівка	90%	83%	90%	90%	88%	5%
Павлоград	75%	0%	75%	82%	82%	4%
Дніпропетровськ	76%	55%	75%	74%	94%	2%
Павлоградський	24%	23%	23%	96%	92%	2%
Новомосковськ	57%	53%	56%	96%	82%	2%
Синельникове	68%	61%	68%	76%	86%	2%
Дніпропетровський	46%	18%	43%	70%	91%	2%
Дніпродзержинськ	87%	71%	87%	89%	91%	1%
Нікополь	90%	81%	86%	90%	91%	1%
Юр'ївський	5%	1%	4%	83%	82%	1%
Марганець	94%	45%	94%	93%	91%	1%
Вільногірськ	98%	95%	98%	98%	98%	1%
Жовті Води	91%	9%	91%	100%	100%	1%
Верхньодніпровський	47%	10%	44%	62%	75%	1%
Кривий Ріг	83%	72%	82%	82%	88%	1%
Новомосковський	46%	26%	37%	71%	85%	1%
Орджонікідзе	79%	67%	78%	100%	100%	1%
Синельниківський	32%	15%	27%	68%	77%	1%
Петриківський	26%	4%	23%	60%	78%	1%
Царичанський	16%	11%	14%	71%	90%	1%
Магдалинівський	31%	16%	23%	98%	89%	1%
Апостолівський	69%	37%	62%	95%	92%	1%
Солонянський	49%	31%	48%	100%	96%	1%
П'ятихатський	25%	15%	19%	78%	90%	0%
Криворізький	74%	30%	37%	88%	84%	0%
Криничанський	34%	17%	30%	76%	73%	0%
Нікопольський	50%	8%	29%	87%	94%	0%
Томаківський	36%	8%	32%	83%	75%	0%
Софіївський	29%	4%	18%	81%	93%	0%
Широківський	66%	13%	31%	70%	87%	0%

Програма розвитку потенціалу

Програма розвитку потенціалу (ПРП) включає в себе детальний план реалізації, цілі, показники та заплановані ресурси, визначені на основі аналізу потреб щодо розвитку потенціалу у рамках 3-4 попередньо обраних підпроектів. Реалізація ПРП у пілотних районах реалізації підпроектів буде використана для прогнозування витрат на забезпечення ресурсів з розвитку потенціалу для всієї Програми раннього відновлення України (ПРВУ) після завершення пілотного етапу.

На початковому етапі реалізації підпроектів у рамках Траншу 1, МФВ організує проведення шести навчальних семінарів, за участю Мінрегіонбуд та ГРП, для регіональних суб'єктів з реалізації та обраних громад підпроектів. У центрі уваги навчальних заходів буде соціальне управління та принципи та інструменти залучення зацікавлених сторін, які можуть бути використані суб'єктами реалізації підпроектів та ключовими зацікавленими сторонами для максимізації позитивного соціального впливу та пом'якшення можливих негативних наслідків реалізації підпроектів. ПРП також сприятиме забезпеченню соціальної стабільності шляхом розвитку потенціалу зацікавлених сторін щодо вирішення інших питань у галузі відновлення та розвитку, які стоять перед їхніми громадами і, зокрема, уразливими групами.

Взаємодоповнюючі компоненти та теми, включені до навчальних модулів є наступними:

- Розуміння та використання плану соціального управління та плану залучення зацікавлених сторін
- Розуміння та дотримання соціальних стандартів ЄІБ
- Права людини, недопущення дискримінації, урахування гендерних аспектів
- Інструменти забезпечення участі, підзвітності та прозорості
- Стратегічне планування та управління проектами на основі результатів
- Аналіз ризиків та оцінка чутливості до конфліктів
- Регулювання конфліктів
- Інструменти розвитку громад
- Розуміння та використання механізму задоволення скарг
- Ефективна комунікація
- Спільний моніторинг та оцінка.

Перелік тем буде переглянутий у ході реалізації ПРВУ спільно з Мінрегіонбуд / ГРП та коригуватиметься з урахуванням виявлених потреб з розвитку потенціалу Мінрегіонбуду, місцевих суб'єктів з реалізації підпроектів та відповідних громад. Після проведення у рамках Проекту тренінгів та семінарів, можуть бути організовані одно- або дводенні консультації, що надаються ГРП або зовнішніми підрядниками. Крім того, кожен пілотний підпроект матиме можливість отримати конкретні консультації на основі плану роботи в галузі соціального управління та потреб. Представники підпроектів матимуть можливість отримувати консультації на регулярній основі телефоном, по електронній пошті або під час відвідувань об'єктів представниками ГРП/Мінрегіонбуд.

Під час реалізації ПСМ/ПЗЗС невеликі громадські проекти будуть втілені у 3-4 обраних громадах для сприяння навчанню та заохочення розвитку партнерських відносин і взаємодії між суб'єктами з реалізації підпроектів. Заходи з обміну досвідом у громадах відіграватимуть важливу роль у зміцненні довіри та співпраці між приймаючими громадами та ВПО, а також між Урядом, органами місцевого самоврядування та іншими зацікавленими сторонами на рівні громад. Наприкінці етапу реалізації буде організована заключна конференція за участю Мінрегіонбуд, суб'єктів з реалізації підпроектів, ГРП та інших зацікавлених сторін (можливо, представників інших (майбутніх) підпроектів). Конференція буде заходом для комунікації, обміну досвідом, налагодження зв'язків та навчання; на ній будуть представлені перші результати реалізації підпроектів у цільових регіонах та підсумований їхній прогрес у галузі соціального управління та залучення зацікавлених сторін.

Основні поняття, які будуть представлені та обговорені в ході заходів з розвитку потенціалу розділені на три тематичні групи:

Належне врядування

- Належне врядування
- Цінності та принципи
- Прозорість, доступ до інформації, підзвітність
- Лідерство та управління
- Належна практика
- Комунікація, робота в команді, участь зацікавлених сторін
- Сталість.

Стратегічне соціальне управління

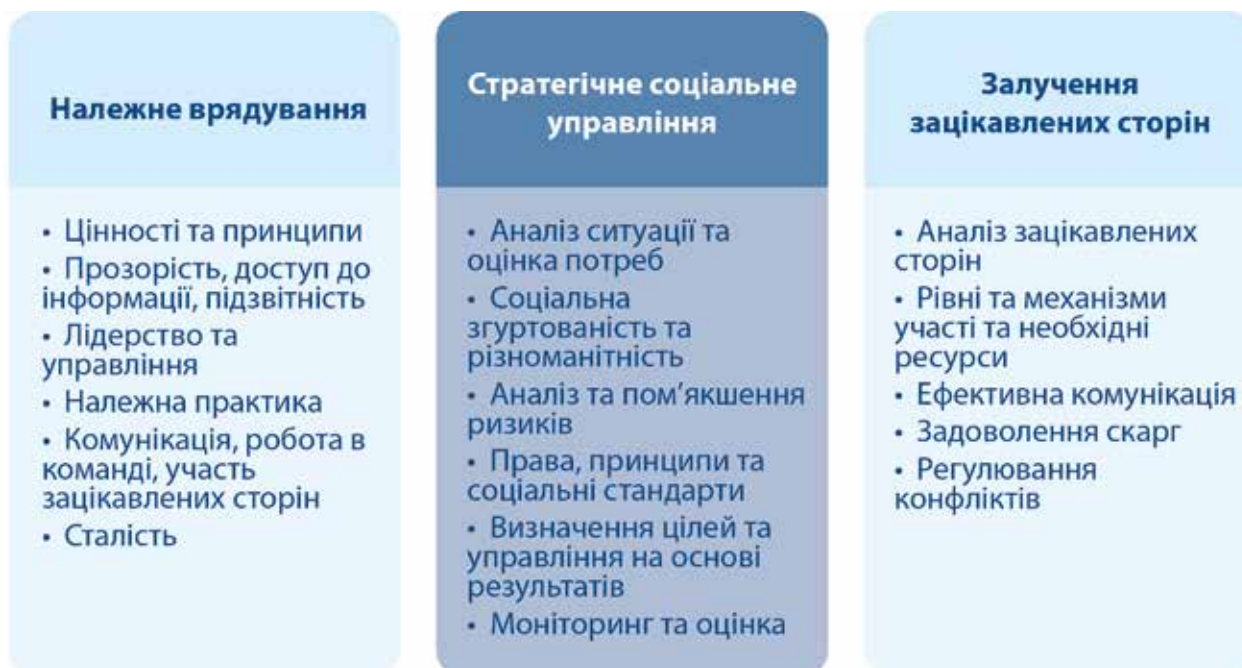
- Аналіз ситуації та оцінка потреб
- Соціальна згуртованість та різноманітність
- Аналіз та пом'якшення ризиків
- Права, принципи та соціальні стандарти
- Визначення цілей та управління на основі результатів
- Моніторинг і оцінка.

Залучення зацікавлених сторін

- Аналіз зацікавлених сторін
- Рівні та механізми участі та необхідні ресурси
- Ефективна комунікація
- Задоволення скарг
- Регулювання конфліктів.

Модулі з розвитку потенціалу

ПРП буде організована у розрізі трьох модулів, у залежності від ролі та цілей потенційних учасників у ПРВУ:

Модуль 1: Мінрегіонбуд, ГРП, представники ОДА та ОБЦА

Ціль: сприяння поширенню знань і навичок, необхідних для ефективного виконання наступних завдань:

- Організація спільної оцінки потреб та аналізу зацікавлених сторін
- Визначення соціального впливу та ризиків
- Організація планування, визначення обсягу, розробки, оцінки та відбору підпроектів
- Організація комунікації з ключовими внутрішніми та зовнішніми зацікавленими сторонами
- Визначення показників ефективності та забезпечення регулярного моніторингу і належної оцінки
- Забезпечення контролю за функціонуванням механізму задоволення скарг
- Моніторинг та оцінка підпроектів та складання ефективної звітності для донорів, Уряду та зацікавлених сторін.

Модуль 2: Районні та муніципальні органи виконавчої влади та Ради, суб'єкти, які надають соціальні послуги, суб'єкти з реалізації підпроектів

Ціль: сприяння поширенню знань і навичок, необхідних для ефективного виконання наступних завдань:

- Розуміння принципів організації діяльності з початкового відновлення
- Вивчення напрямків підтримки, наданої Україні з боку ЄС, ЄІБ у рамках ПРВУ та інших проєктів
- Організація спільної оцінки потреб та аналізу зацікавлених сторін у громадах
- Визначення соціального впливу та ризиків, пов'язаних з реалізацією підпроектів на рівні громад
- Розробка пропозицій підпроектів, які будуть спрямовані на задоволення потреб та інте-

ресів громад в цілому, а також конкретних уразливих груп населення, у тому числі ВПО та осіб, які зазнали наслідків збройного конфлікту

- Розуміння та забезпечення дотримання соціальних стандартів ЄІБ
- Організація комунікації з ключовими зацікавленими сторонами та громадами в цілому
- Функціонування механізмів забезпечення прозорості та підзвітності реалізації підпроектів
- Визначення показників ефективності та залучення зацікавлених сторін до спільного моніторингу
- Створення та використання механізму задоволення скарг на рівні громад
- Звітування про результати реалізації Проекту Мінрегіонбуд, іншим зацікавленим сторонам та громадам.

Модуль 3: НУО, громадські ініціативи, бізнес-асоціації та інші зацікавлені сторони

Ціль: сприяння поширенню знань і навичок, необхідних для ефективного виконання наступних завдань:

- Розуміння принципів організації діяльності з початкового відновлення
- Вивчення напрямків підтримки, наданої Україні з боку ЄС, ЄІБ у рамках ПРВУ та інших проєктів
- Розуміння соціальних стандартів ЄІБ
- Участь в оцінці потреб та консультаціях з визначення обсягу у громадах
- Участь у регулярному аналізі ризиків та оцінці чутливості до конфліктів
- Забезпечення урахування точки зору громад та уразливих груп у процесі розробки, реалізації, моніторингу та оцінки підпроектів
- Розуміння та використання механізмів забезпечення прозорості та підзвітності реалізації підпроектів
- Розуміння показників ефективності та участь у спільному моніторингу
- Підвищення рівня поінформованості та моніторинг використання механізму задоволення скарг на рівні громад
- Сприяння зміцненню довіри та забезпеченню соціальної згуртованості у громадах.

Орієнтовний розклад навчальних занять

Теми тренінгів	Тип	Учасники
Реалізація Плану соціального управління	Семінар	Мінрегіонбуд, регіональні органи влади
Реалізація Плану залучення зацікавлених сторін	Семінар	Мінрегіонбуд, місцеві суб'єкти з реалізації
Оцінка та пом'якшення соціальних ризиків	Тренінг	Мінрегіонбуд, місцеві суб'єкти з реалізації
Стратегічне планування	Тренінг	Місцеві суб'єкти з реалізації, НУО
Комунікація та аутріч	Тренінг	Місцеві суб'єкти з реалізації
Моніторинг та оцінка проєктів	Тренінг	НУО, інші зацікавлені сторони на рівні громад
Передова практика залучення зацікавлених сторін у громадах	Семінари, заходи обміну досвідом	Місцеві суб'єкти з реалізації

Моніторинг із залученням третіх сторін та інші незалежні механізми забезпечення підзвітності	Тренінг	НУО, інші зацікавлені сторони на рівні громад
Менеджмент скарг, механізм розгляду скарг	Семинар	Місцеві суб'єкти з реалізації, НУО

Очікується, що заходи з розвитку потенціалу дозволять учасникам досягти наступного:

- Розуміння ключових факторів, які впливають на успішність чи неефективність проектів;
- Розуміння принципів та підходів соціального управління як складової частини постконфліктного відновлення;
- Розуміння принципів стратегічного планування проектів та управління на основі результатів;
- Вміння визначати та аналізувати ризики, вплив, зацікавлених сторін;
- Підвищення рівня поінформованості про соціальні стандарти, дотримання яких вимагається міжнародними організаціями;
- Розуміння переваг участі зацікавлених сторін у плануванні, реалізації та моніторингу проектів;
- Розуміння та управління очікуваннями зацікавлених сторін;
- Вивчення інструментів розвитку та залучення громад;
- Розуміння підходів до врегулювання конфліктів та задоволення скарг;
- Розвиток навичок визначення, збору, аналізу та використання ефективних показників.

При необхідності, місцеві суб'єкти з реалізації та громади матимуть можливість звернутися для організації більш поглибленого навчання з питань стратегічного планування, управління проектами, моніторингу та оцінки, комунікації та врегулювання конфліктів.

Заходи з розвитку потенціалу, як очікується, сприятимуть поліпшенню якості підготовки підпроектів, які будуть представлені для отримання Траншу 2 та наступних траншів ПРВУ та, у більш широкому сенсі, розвитку місцевого потенціалу щодо розробки та реалізації ефективних проектів у галузі відновлення та розвитку.

Програма моніторингу і оцінки

Для забезпечення спільного здійснення моніторингу і оцінки на місцевому рівні, суб'єктам з реалізації підпроектів буде рекомендовано створити спільні місцеві Робочі групи з моніторингу (РГ), до складу яких входитимуть представники зацікавлених сторін та бенефіціари одного або декількох підпроектів Програми раннього відновлення України (ПРВУ), які реалізуються у муніципалітеті. Учасниками таких РГ можуть бути представники органів місцевого самоврядування та їхніх виконавчих органів, підрядники, НУО та громадські організації, місцеві активісти, представники ВПО, які наразі проживають у громаді та потенційні кінцеві бенефіціари об'єктів і послуг соціальної інфраструктури. Участь представників підрядних організацій є обов'язковою, у той час як залучення запрошених зовнішніх експертів є бажаним.

Робочі групи розроблять процедури діяльності, оберуть керівників РГ та забезпечать документування своїх засідань, рішень та висновків МіО. Документи Робочих груп будуть згодом використані в ході оцінки підпроектів.

Немає жодних обмежень щодо розмірів спільних Робочих груп з моніторингу. Їхні учасники повинні мати аналітичні здібності, загальну компетенцію, бути сумлінними та відповідальними, а також мати досвід комунікації та звітності. У разі необхідності, Робочі групи матимуть можливість звернутися до зовнішніх експертів та отримати консультації від ГРП. Відповідні навчальні матеріали будуть надані учасникам РГ з моніторингу на початку реалізації ПСМ.

Робочі групи з моніторингу визначатимуть належний рівень участі зацікавлених сторін та представників бенефіціарів у роботі в залежності від обсягу підпроекту, його цілей та наявних ресурсів. Робочі групи з моніторингу визначатимуть, документуватимуть та аналізуватимуть будь-які перешкоди для взаємодії із зацікавленими сторонами та бенефіціарами і рекомендуватимуть заходи, які повинні бути вжиті суб'єктами з реалізації підпроектів для розширення участі зацікавлених сторін.

Основним завданням місцевих РГ з моніторингу буде збір та збереження даних і відгуків, які стосуються реалізації підпроекту(-ів), із зверненням особливої уваги на нетехнічну прозорість, соціальне управління та залучення зацікавлених сторін. Основні методи моніторингу включатимуть у себе:

- **Візуальне спостереження** (доступ до об'єкту, будь-які потенційні фактори ризику, наявність захисту, відповідних попереджувальних знаків, заходів безпеки, відповідної інформації тощо);
- **Вимірювання та тестування (на рівні та з використанням обладнання, що відповідають обсягу підпроекту та потенціалу учасників спільного моніторингу);**
- **Інтерв'ю** (консультації з внутрішніми та зовнішніми зацікавленими сторонами та бенефіціарами для отримання відгуків, інформації про їхнє бачення та побоювання, перевірки рівня їхньої поінформованості та готовності використовувати можливості взаємодії з підпроектом та механізмами задоволення скарг, а також проведення початкової оцінки ризиків та соціальних наслідків);
- **Анкетування та опитування** (збір первинних даних на основі письмових відповідей на запитання);
- **Аналіз документів** (офіційно доступної інформації про Проект, відповідних нормативно-правових актів, політики і процедур, планів соціального управління та взаємодії із зацікавленими сторонами, дозволів, ліцензій, процедур закупівель, відповідних контрактів, планів в галузі охорони здоров'я та безпеки, протоколів контролю, офіційних інформаційних запитів, звернень, реєстрів скарг, офіційних листів, у тому числі відповідей на інформаційні запити та скарги);
- **Книгу громади** (документ громади про реалізацію підпроекту, з письмовими записами, фотографіями, запитаннями, скаргами та відгуками тощо);

- **Переліки** пунктів для перевірки дотримання процедур/стандартів, які дозволять систематично аналізувати хід реалізації підпроектів та міститимуть періодичні показники для вимірювання прогресу у рамках окремих підпроектів.

Відповідно до належної практики, зведені огляди звітів, складених за результатами спільного моніторингу та оцінки будуть опубліковані на вебсайтах відповідних суб'єктів з реалізації (муніципалітетів).

Конкретні плани МіО будуть розроблені ГРП або зовнішніми консультантами, залученими Мін-регіонбуд для місцевих суб'єктів з реалізації підпроектів, щоб допомогти їм у досягненні наступних цілей:

- забезпечення належного дотримання соціальних стандартів;
- заохочення залучення представників громадянського суспільства до реалізації підпроектів, зокрема, їх моніторингу та оцінки;
- аналіз та вимірювання соціальних наслідків проекту для різних зацікавлених сторін та груп бенефіціарів, у тому числі вимушених переселенців;
- визначення та систематизація нових соціальних практик та інструментів;
- оцінка якості участі зацікавлених сторін та членів громади у реалізації підпроектів;
- створення умов для накопичення та передачі нових знань іншим підпроектам і громадам по всій території України.

Система показників

Методологія МіО, використана у рамках ПСМ містить показники, призначені для вимірювання фактичних та потенційних соціальних наслідків протягом реалізації ПРВУ та підпроектів (показники процесу) та їхніх результатів (показники результатів). Обрані показники буде легко збирати та використовувати суб'єктам з реалізації підпроектів та зацікавленим сторонам, які беруть участь у спільному моніторингу та оцінці:

- показники є однаковими для усіх типів підпроектів, незалежно від масштабу, місця реалізації підпроекту та об'єктів соціальної інфраструктури, які модернізуються, ремонтуються або відновлюються;
- усі показники соціальних наслідків підпроектів (на рівні громад) можуть бути визначені без будь-яких складних обчислень;
- усі джерела інформації для збору показників підпроектів доступні для суб'єктів з реалізації цих підпроектів та місцевих зацікавлених сторін;
- складні аналітичні показники не використовуються для підпроектів; вони можуть бути використані для загального МіО ПРВУ.

Матриця моніторингу впровадження Плану соціального менеджменту та Плану залучення зацікавлених сторін

Показник	Очікуваний результат	Метод збору інформації	Зацікавлені сторони - учасники	Частота збору інформації	Базова ситуація	Після 12 місяців	На кінець Проєкту
Кількість місцевих жителів, які отримали вигоду від підпроєкту (з розбивкою за статтю)	Поліпшення місцевої соціальної інфраструктури та доступу до соціальних послуг	Опитування, звіти за результатами спостереження, записи користувачів	Члени РГ з моніторингу, прямі бенефіціари	Наприкінці підпроєкту, потім наприкінці ПРВУ	Загальна чисельність населення, яке використовує об'єкт(и) соціальної інфраструктури. Дані з розбивкою за статтю		
Кількість ВПО, які отримали вигоду від підпроєкту (з розбивкою за статтю)	Поліпшення місцевої соціальної інфраструктури та доступу до соціальних послуг	Опитування, звіти за результатами спостереження, записи користувачів	Члени РГ з моніторингу, прямі бенефіціари	Наприкінці підпроєкту, потім наприкінці ПРВУ	Загальна кількість зареєстрованих ВПО у районах реалізації підпроєктів. Кількість ВПО, які отримали вигоду від підпроєкту (запланована). Дані з розбивкою за статтю відсутні		
Кількість наданих нових або поліпшених соціальних послуг	Зменшення конкуренції щодо доступу до соціальних послуг	Реєстр доступу до послуг, результати опитування	Члени РГ з моніторингу, прямі бенефіціари	Наприкінці підпроєкту, потім наприкінці ПРВУ	Кількість наданих соціальних послуг, визначений дефіцит згідно пропозицій підпроєктів		
Кількість створених тимчасових та постійних робочих місць, (з розбивкою за статтю)	Поліпшення добробуту, зниження рівня бідності	Звіти суб'єктів з реалізації	Підрядники	Щоквартально, наприкінці підпроєкту, потім наприкінці ПРВУ	Кількість робочих місць, які будуть створені у рамках підпроєктів (запланована). Дані з розбивкою за статтю відсутні		

Кількість зацікавлених сторін, які беруть участь у консультаціях	Поліпшення комунікації та співпраці у громаді, раннє попередження скарг, взаємодія з уразливими групами та іншими зацікавленими сторонами	Списки учасників консультацій, протоколи консультацій	Місцеві суб'єкти з реалізації, НУО, інші зацікавлені сторони, РГ з моніторингу	На етапі визначення обсягу робіт, на початку реалізації підпроєкту, потім у міру необхідності	Відсутність консультацій або інформації		
Кількість учасників заходів з розвитку потенціалу	Зацікавлені сторони на рівні громад розвивають нові навички для більш активної та ефективної участі	Анкети та опитування учасників заходів з розвитку потенціалу, звіти тренерів	Організатори заходів з розвитку потенціалу, тренери	Перші 6 місяців реалізації підпроєктів, потім наприкінці підпроєктів	Відсутність заходів з розвитку потенціалу		
Кількість фахівців з ОДА, ОВЦА, районних та місцевих Радах та їхніх виконавчих органах, які пройшли підготовку з питань соціальних стандартів та використання ПСМ/ПЗЗС	Підвищення рівня поінформованості та навичок соціального управління та забезпечення дотримання соціальних стандартів	Списки учасників, звіти тренерів, анкети, неофіційні відгуки	ОДА, ОВЦА, районні та місцеві Ради та їхні виконавчі органи	Перші 6 місяців реалізації підпроєктів, потім наприкінці підпроєктів	Інформація відсутня		
Кількість жителів громад та зацікавлених сторін, які беруть участь у реалізації проєкту, у тому числі у моніторингу	Більш активна участь, поліпшення взаємодії та довіри, розвиток «володіння» продуктами підпроєктів	Списки учасників, звіти, анкети, неофіційні відгуки	Місцеві суб'єкти з реалізації, НУО та громадські активісти	Щоквартально, потім наприкінці підпроєкту	Інформація відсутня		
Створення та функціонування механізмів задоволення скарг на рівні ПРВУ та на рівні підпроєктів	Розширення доступу до задоволення скарг, зменшення конфліктного потенціалу	Наявність процедури механізму задоволення скарг, наявність інформації про механізм задоволення скарг, відгуки користувачів	Місцеві органи влади, суб'єкти з реалізації, НУО, Уповноважений з прав людини	Раз на півроку, потім наприкінці підпроєкту, та наприкінці ПРВУ	Судовий механізм існує; практика розгляду скарг істотно відрізняється та застосовується дискреційно, загальний рівень поінформованості зацікавлених сторін низький або відсутній		

Створення та функціонування на всіх рівнях РГ з моніторингу із залученням широкого кола зацікавлених сторін	Поліпшення взаємодії між зацікавленими сторонами та участі, забезпечення спільного моніторингу, поліпшення прозорості та підзвітності	Протоколи засідань РГ	Члени РГ з моніторингу: місцеві органи влади, НУО, суб'єкти, що надають соціальні послуги	Раз на півроку, потім наприкінці підпроєкту	Наявність ГРП		
Кількість спільних засідань/нарад з питань інтеграції для місцевих жителів та ВПО	Поліпшення соціальної згуртованості, зниження ризиків виникнення конфліктів	Списки учасників, анкети, неофіційні відгуки	Місцеві суб'єкти з реалізації, НУО, громадські активісти, ВПО	Під час проведення заходів	0 – або інформація відсутня		
Аудиторія ПРВУ та інформаційні матеріали підпроєктів	Підвищення рівня поінформованості зацікавлених сторін та бенефіціарів	Публікації, тиражі, вебсайт та статистика соціальних медіа	Місцеві суб'єкти з реалізації, НУО, ЗМІ	Щоквартально, потім наприкінці підпроєкту	Кредитна угода ПРВУ, презентації ЄІБ та Мінрегіонбуд, ратифікація Угоди та інформація про Транш 1		
Кількість та рівень відвідування заходів з комунікації та обміну досвідом за участю різних підпроєктів	Поліпшення взаємодії між зацікавленими сторонами, можливості для розвитку співпраці, обмін знаннями	Звіти про проведення заходів, кількість та різноманітність учасників	Місцеві суб'єкти з реалізації, підрядники, НУО, місцеві, регіональні та національні органи влади, інші донорські проєкти	Під час проведення заходів	0		
Кількість передових методів, нових інструментів соціального управління, ініціатив, партнерських відносин, використаних у рамках реалізації підпроєктів	Розширення можливостей та співпраці у громадах, наявність та використання нових інструментів соціального управління	Опис інструментів та ініціатив, звіти, відгуки зацікавлених сторін, опитування	Місцеві суб'єкти з реалізації, НУО, Робочі групи з моніторингу	Наприкінці підпроєкту	0		

Ресурси, необхідні для реалізації Програми МіО

Людські, матеріальні та фінансові ресурси, необхідні для забезпечення поточного моніторингу та оцінки соціального управління та залучення зацікавлених сторін у рамках ПРВУ включають:

- щонайменше один призначений співробітник (або консультант з ГРП) на рівні Мінрегіонбуд для контролю діяльності з МіО у рамках ПРВУ

- робочий час призначеного співробітника на регіональному рівні, що здійснює нагляд за розробкою, поданням, реалізацією та звітністю підпроектів на регіональному рівні - у кожному з цільових регіонів Проекту, в першу чергу у Донецькій та Луганській областях
- робочий час призначеного співробітника на рівні муніципалітетів, що здійснює нагляд за розробкою, поданням, реалізацією та звітністю місцевих підпроектів; сприяння здійсненню спільного моніторингу та самооцінки місцевих підпроектів, а також підготовка звітів з МіО на вищих рівнях реалізації ПРВУ
- проведення щонайменше одного семінару з МіО та розвитку потенціалу на національному рівні для Мінрегіонбуд та відповідних представників регіональних органів влади, які беруть участь у нагляді за підготовкою та реалізацією підпроектів у цільових регіонах
- проведення щонайменше одного семінару з МіО та розвитку потенціалу у кожному з п'яти цільових регіональних центрів ПРВУ або у великих містах, у яких візьмуть участь відповідні місцеві органи влади та суб'єкти з реалізації з муніципалітетів підпроектів; до числа учасників можуть входити члени місцевих Рад, посадові особи відповідних місцевих виконавчих органів, відповідальних за надання соціальних послуг, місцеві організації - замовники та суб'єкти з реалізації підпроектів
- проведення щонайменше одного семінару з МіО та розвитку потенціалу у кожному муніципалітеті, який реалізує два або більше підпроектів ПРВУ - для місцевих зацікавлених сторін, у тому числі НУО, агентств з питань розвитку, бізнес- та професійних асоціацій, громадських організацій та засобів масової інформації. До участі можуть бути запрошені представники близько розташованих муніципалітетів
- навчання, розвиток потенціалу та інформаційні матеріали
- приміщення/місця для проведення заходів зі спільного моніторингу та оцінки
- основне обладнання для збору та зберігання даних; доступ в Інтернет.

Під час реалізації ПСМ та пов'язаного з ним ПЗЗС, Міжнародний фонд «Відродження», у рамках програми з розвитку потенціалу, організує щонайменше три навчальних семінари з МіО та розвитку потенціалу для різних рівнів суб'єктів з реалізації та зацікавлених сторін. Ці пілотні заходи у 3-4 цільових муніципалітетах, які реалізують підпроекти ПРВУ у рамках Траншу 1, слугуватимуть в якості інструменту для оцінки потреб щодо розвитку потенціалу МіО та ресурсів, необхідних для здійснення МіО на рівні підпроектів та на регіональному рівні.

Подальші заходи з підвищення рівня поінформованості про МіО та розвитку потенціалу можуть бути організовані у міру необхідності та профінансовані за рахунок коштів, передбачених для проведення МіО на етапі розробки пропозицій підпроектів.

Наявність функціональної програми МіО, яка передбачає проведення спільного моніторингу та незалежної оцінки підпроектів, буде включена в якості критерію для розробки та оцінки проектів.

Звітність є найбільш важливою складовою системи МіО, у рамках якої зібрані та проаналізовані дані будуть представлені в якості джерела інформації для подальшого використання ключовими зацікавленими сторонами. Програма з розвитку потенціалу для реалізації ПСМ та пов'язаного з ним ПЗЗС включатиме підготовку місцевих суб'єктів з реалізації та ключових зацікавлених сторін з питань складання актуальних, узгоджених, об'єктивних, повних, достовірних, своєчасних, простих та зручних для використання звітів.

Desk research

Огляд досліджень про внутрішньо переміщених осіб в Україні

Політична ситуація 2014 року, пов'язана з анексією Криму та початком бойових дій на Сході України, призвела до виникнення суттєвої соціальної проблеми в українському суспільстві – потоку внутрішньо переміщених осіб (ВПО) із зони конфлікту. Поява переселенців піднімає багато викликів: політичних, економічних, соціальних, побутових, організаційних та ін. Зокрема наявність ВПО вимагає створення відповідної законодавчо-правової бази, що врегулювала б права цієї верстви населення; вирішення нагальних проблем переселенців: житло, працевлаштування; забезпечення їх соціально-психологічної адаптації у суспільстві за новим місцем проживання.

Для ефективного реагування на нові виклики необхідно глибоко розуміти соціально-демографічну структуру, потреби та проблеми внутрішньо переміщених осіб. Оскільки точної та актуальної інформації про це немає навіть у державних органів, проблему почали активно досліджувати з різних сторін громадські та особливо міжнародні організації, аналітичні центри, соціологічні компанії. На жаль, не всі результати є у вільному доступі; нам відомо про декілька релевантних та глибоких досліджень на замовлення міжнародних агенцій, якими широка спільнота не має змоги скористатись через те, що вони є наразі закритими. Відсутність практики поширення та обміну зібраними статистичними та соціологічними даними щодо ситуації з ВПО вимушує задіяні у вирішенні цієї проблеми сторони витратити додаткові ресурси на збір інформації для власних потреб, частково дублюючи вже проведenu іншими роботу.

Нижче описана методологія та основні результати досліджень внутрішньо переміщених осіб, що наявні для ознайомлення у вільному доступі.

Найбільшу кількість переселенців приймають прилеглі до зони конфлікту області: Дніпропетровська, Харківська, Запорізька, Донецька, Луганська – а також Київська. За інформацією Міністерства соціальної політики, до кінця 2014 року було зареєстровано більше 500 000 ВПО.¹ Проте із загостренням ситуації на Сході до кінця лютого 2015 року кількість зареєстрованих переселенців перевищила 1 мільйон осіб. За оцінками міжнародних організацій (ЮНІСЕФ, Світовий банк, ООН) реальна кількість переселенців може бути більшою², оскільки реєструються не всі ВПО. Зокрема, чоловіки-переселенці менше звертаються за довідкою внутрішньо переміщеної особи, оскільки мають ризик бути мобілізованими; інші не хочуть реєструватись, оскільки мають побоювання, що це завадить їм повернутись додому. З іншого боку, є свідчення, що частина зареєстрованих ВПО насправді проживає не за місцем реєстрації, а на непідконтрольних українському уряду територіях, але завдяки довідці ВПО отримує соціальні виплати від держави. Слід враховувати і зворотню міграцію, особливо в періоди припинення активних бойових дій на Донбасі. Відтак, реальна кількість ВПО може бути як більшою, так і меншою за ту, що розрахована на основі реєстраційних даних.

Український інститут соціальних досліджень ім. О.Яременка проводив точкові фокус-групові дослідження з внутрішньо переміщеними особами в липні 2015 року³. Було проведено 1 фокус-групу в Харкові (8 учасників) та 2 фокус-групи у Києві (23 учасники). В дослідженні приймали участь переважно жінки з дітьми, які виїхали з Донецької області, й зараз перебувають в місцях компактного проживання. Основними причинами виїзду респонденти називали референдум, вибори Президента та бойові дії. Виїжджали як у складі організованих груп, так і власним коштом та силами. Досвід цих переселенців демонструє високу активність громадського сектору, за сприяння якого створені гарячі лінії, центри допомоги та інше. В багатьох опитаних був негативний досвід взаємодії з державними органами, що вказує на проблему неготовності держави в цілому до врегулювання ситуації з переселенцями. В той же час внутрішньо переміщені особи потребують комплексного вирішення кола проблем: житло, робота, влаштування

1 http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/category?cat_id=160211

2 http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDS/IB/2015/06/11/090224b082f1bea9/1_0/Rendered/PDF/Recovery0and0.p00in0Eastern0Ukraine0.pdf

3 <http://www.uisr.org.ua/news/83.html>

дітей. Переселенців неодмінно супроводжують матеріальні складнощі: потрібен час для переведення пенсії, заблоковані банківські картки, важко стати на облік в центрі зайнятості, щоб отримувати допомогу по безробіттю. Також учасники тестування скаржаться на побутові проблеми: проживання у непристосованих приміщеннях, відсутність опалення, брак кухонь, вбиралень, нестабільне електропостачання тощо. Крім того переселенці часто стикаються з психологічними складнощами адаптації на новому місці проживання через нетолерантне ставлення до них у суспільстві.

В дослідженні піднімається питання необхідності запровадження цільової державної допомоги для внутрішньо переміщених осіб. Ця допомога могла б полягати в наступному: можливість розриву трудових відносин, працевлаштування, тимчасова несплата комунальних платежів (за місцем виїзду), податкові канікули для підприємців, взяття на облік у медичних закладах, влаштування дітей до дошкільних та навчальних закладів, пільгове кредитування, можливість надання позик на пільгових умовах для тих, хто не зможе або не забажає повернутись назад, «соціальне» житло (часткове відшкодування оплати за оренду житла), тимчасовий пільговий місцевий проїзд.

За інформацією **Internews**, основні території прийому переміщених осіб – це підконтрольні українській владі райони Луганської та Донецької областей, а також сусідні Харківська, Запорізька та Дніпропетровська області⁴. Команда Internews здійснила опитування переміщеного населення та приймаючих громад у Східній Україні протягом січня 2015 року. Мета дослідження - встановлення інформаційних потреб ВПО та доступу до каналів інформації. Дослідження включало більше 50 інтерв'ю з ВПО та представниками місцевих волонтерських груп, організацій громадянського суспільства, українських та міжнародних гуманітарних організацій та місцевих медіа-груп у семи різних містах на сході України: Слов'янську, Дружківці, Краматорську, Святогірську, Харкові, Дніпропетровську, Запоріжжі та Києві. Один з висновків дослідження - більшість ВПО вважають, що київський уряд зробив недостатньо (якщо взагалі щось зробив) для надання допомоги людям на Сході України. Підтверджується висновок з фокус-групових досліджень Українського інституту соціальних досліджень ім. О.Яременка про зростання соціальної напруженості, дискримінації у суспільстві. Незважаючи на щедрість, виявлену місцевими мешканцями, з'явилося негативне сприйняття з боку приймаючих громад, які бачать, що ВПО одержують певні переваги через «позитивну дискримінацію». Це збільшує стигматизацію та впливає на їхню здатність винаймати житло або знаходити робочі місця.

Як і в попередньому дослідженні, Internews говорить про відсутність ясності щодо українського законодавства про ВПО та механізмів допомоги. У ВПО поширеним є відчуття, що держава не «простягає їм руку допомоги». Недосконала система перепусток, бюрократія та труднощі з доступом до допомоги викликають збентеження, розчарування та зростаюче відчуття ізоляції серед ВПО. Серед таких груп людей поширюється багато чуток та дезінформації. Дослідження Internews фіксує низький рівень довіри традиційним ЗМІ та українському телебаченню зокрема серед переселенців, а також мешканців Східної України загалом. Переселенці схильні більше довіряти інтернет-комунікації. Проте не всі статево-вікові групи мають доступ до Інтернету, що ускладнює пошук інформації для ВПО.

Також підтверджується важливість діяльності громадських організацій для вирішення проблем переселенців. Проте постає нова проблема - ВПО явно бракує інформації про діяльність організацій громадянського суспільства. Необхідно максимально поширювати контактну інформацію таких організацій та напрямки допомоги, які там можна отримати.

Відповідно до мети дослідження Internews, були з'ясовані основні інформаційні потреби ВПО: як евакуюватися; практична інформація для порятунку життя; яка пропонується допомога та як її одержати, пошук зниклих осіб. Основні джерела інформації для ВПО: особисте спілкування, мобільні телефони, місцеві волонтерські групи та церкви, соціальні мережі, російські телевізійні канали, національні телеканали (в основному, «1+1», «Інтер», «СТБ», «ICTV», «Канал Україна»), та в меншій мірі – місцеві ЗМІ. Взагалі, довіра до медіа та оцінка достовірності інформації, що вони надають, є низькими.

4 https://www.internews.org/sites/default/files/resources/IDPs_eastern_Ukraine_needs_assessment_report_2015-02-Ukr.pdf

Дослідницький проект «Донбаські студії» фонду «Ізоляція» провів анкетування ВПО у лютому 2015 року.⁵ Розмір вибірки складає 168 ВПО, які виїхали з Донбасу в різні часи.

На основі опитування був складений соціально-демографічний профіль ВПО:

- 70% жінки, 30% чоловіки
- 5% віком до 21 року; 68% віком 21-35 років; 27% віком 36-60 років.

Серед опитаних ВПО був наступний розподіл за професійною приналежністю:

- Філологія та журналістика – 18%
- ІТ – 17%
- Культура та мистецтво – 14%
- Фінанси та економіка – 13%
- Студенти – 6%
- Сфера послуг – 6%
- Медицина – 5%
- Наукова діяльність – 4%
- Юриспруденція – 2%.

Більшість опитаних проживають в Києві. Також представлені переселенці до Дніпропетровську, Львова, Вінниці, Одеси. В продовження раніше згаданих досліджень, у цьому опитуванні також піднімаються проблеми професійної реалізації, житла та психологічної адаптації ВПО.

Зокрема, переселенці постійно стикаються зі складнощами в пошуках роботи, часто змушені кардинально змінювати сферу діяльності, що може призводити до психологічних проблем. Іноді доводиться працювати на кількох роботах, аби не опинитися за межею бідності. 40% опитаних зазначили, що працюють багато, іноді у вихідні; 41% працюють відповідно графіку роботи та 17% безробітні на даний момент. Серед працюючих респондентів переважно знайшли роботу протягом 1 місяця. В той же час, абсолютна більшість опитаних не збирається повернутися на Донбас у найближчій перспективі.

В дослідженні детально вивчалися психологічні проблеми та емоційний стан переселенців. Ця проблема також піднімалась і у попередньо розглянутих дослідженнях. ВПО часто відчують втрачені надії, невпевненість та страх перед майбутнім, перевтому, відчуття безсилля, розчарування, невпевненість і труднощі у подоланні перешкод, брак самореалізації та особистої незалежності. Також піднімається проблема відчуття переселенців у новому просторі та усвідомлення себе повноцінними громадянами. Опитування показує, що лише половина переселенців почувають себе повноцінним членом суспільства на новому місці проживання.

У відкритому доступі є декілька локальних опитувань в різних областях Сходу України з метою з'ясувати основні проблеми ВПО. Прикладом таких досліджень є опитування в Харківській області, що здійснено **Чугуївською правозахисною групою** (адмініструється громадською організацією «Соціальна дія» за підтримки Міжнародного фонду «Відродження»).

У лютому 2015 року проводилось опитування 114 осіб на території міста Чугуєва, Чугуївського, Шевченківського та Печенізького районів Харківської області.⁶ За результатами опитування, вимушено переміщені особи переїжджають невеликими групами у складі 2-6 членів сім'ї, частіше за все – утрюх. Кожна п'ята сім'я переселенців має від однієї до 3 неповнолітніх дітей. Більшість опитаних орендують житло (40%), решта або живуть у родичів, друзів, або у гуртожитках / кімнатах / квартирах, які безкоштовно надала держава. Лише кілька респондентів зазначили, що живуть у незнайомих людей, які надали житло безкоштовно, або у волонтерів. Було виокремлено такі основні проблеми ВПО: пошук житла (66 % від усіх відповідей), потребу у харчуванні (43 %), труднощі у працевлаштуванні (41 %), відсутність грошей на повернення додому (26 %), потребу у теплих речах (25 %). Вони аналогічні до вищеописаних досліджень.

5 http://issuu.com/katerynaiakovlenko/docs/donbas_report_release__3

6 <http://www.khpg.org/index.php?id=1426109999>

Всі опитані були зареєстровані в якості вимушено переміщених осіб. На відміну від попередніх досліджень, ВПО в Харківській області не зазнавали проблем при зверненні у державні інституції. Так більшість переселенців отримують відповідну грошову допомогу, безперешкодно звертаються у заклади охорони здоров'я та користуються медичними послугами.

Також у серпні 2015 року було проведено анкетування 100 осіб, що зараз мешкають у м. Чугуєві, Чугуївському, Печенізькому, Шевченківському та інших районах Харківської області, які зверталися до Центру підтримки і консультацій для вимушених переселенців «Станція Чугуїв».⁷ В опитуванні рівною мірою представлені переселенці з Луганської та Донецької областей. Понад 70% респондентів переїхали більш ніж півроку тому. Більшість переселенців зараз проживають у помешканнях, які винаймають (62% опитаних). Також частина опитаних живуть у родичів, знайомих – 17% та в місці компактного проживання внутрішньо переміщених осіб – 21%. Як і в попередньому дослідженні переселенців Харківської області, більшість ВПО не відчували неприязне ставлення з боку місцевих мешканців; не зазнавали утисків в органах соціального захисту населення, центрах зайнятості, закладах охорони здоров'я, у прийомі дитини до дитячого садка чи до школи, правоохоронних органах. Проте були виявлені проблеми дискримінації переселенців при працевлаштуванні (упереджене ставлення роботодавців та заниження зарплатні) та при орендуванні житла (завищення платні та неприязне ставлення власників). Також третина учасники опитування вказали, що стикалися з перешкодами при отриманні пенсії та інших соціальних виплат.

Вищеописані дослідження охоплювати невеликі вибірки - не більш ніж 170 осіб. Нижче наведені приклади більш масштабних опитувань ВПО.

МГО «Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я» св період з грудня 2014 по січень 2015 року провела перше в Україні кількісне соціологічне дослідження⁸, що мало на меті проаналізувати першочергові та другорядні потреби внутрішньо переміщених осіб в Україні. Окрім цього, була вивчена якість отриманих послуг з боку державних та недержавних організацій, рівень задоволення цими послугами. У дослідженні взяв участь 471 переселенець. Регіони опитування: м. Київ, Полтавська, Запорізька, Дніпропетровська, Чернігівська, Харківська, Луганська, Закарпатська, Івано-Франківська та Львівська області. Результати оцінки потреб внутрішньо переміщених осіб в Україні показали, що першочерговими потребами цієї категорії осіб є: працевлаштування, харчування і одяг, постійне або тимчасове помешкання та медична допомога. 45% респондентів не задоволені своїм матеріальним становищем та працевлаштуванням.

Більшість респондентів (60%) були жінками з дітьми, які потребують особливого соціального догляду, забезпечення медичним обслуговуванням на дому, дистанційної роботи, перекваліфікації та післядипломного навчання, а також інтенсивної психосоціальної підтримки.

ГО «Інститут розвитку та соціальних ініціатив» провів опитування 500 ВПО протягом січня - лютого 2015 року з метою проаналізувати першочергові та другорядні потреби внутрішньо переміщених осіб.⁹ Цільова група дослідження – переселенці, що проживають на території Луганської області. Були виявлені такі головні проблеми ВПО: відсутність державної підтримки (44% опитаних); упереджене ставлення у суспільстві (2/3 опитаних), дискримінація при працевлаштуванні, оренді житла чи в інших побутових ситуаціях (третина опитаних). Першочергові потреби вимушених переселенців на Луганщині: фінансові потреби (необхідність роботи та постійного заробітку), гуманітарні потреби (їжа та одяг), житлові потреби та медичні потреби. Дуже часто ВПО не мають фінансових можливостей забезпечувати себе необхідними ліками та сподіваються лише на допомогу волонтерів або гуманітарних місій. Другорядними потребами для себе ВПО вважають участь у житті громади, захист прав та кваліфіковану юридичну допомогу, участь у політичному житті держави. Більшість опитаних переселенців зверталися за допомогою до державних органів та залишилися задоволені. При тому, що рівень довіри до місцевих державних інституцій з боку переселенців залишається низьким.

У дослідженні були проаналізовані причини відмови ВПО у роботі з боку підприємців. Найчастіше це відбувається через брак вакансій. Ще чверть опитаних підприємців побоюються, що пра-

7 <http://www.khpg.org/index.php?id=1439424767>

8 http://www.lhsi.org.ua/images/2015/Doslidzhennya_VPO_LHSI2015.pdf

9 http://www.irf.ua/content/files/zvit_monitoring.pdf

цівник буде працювати тимчасово й невдовзі може покинути роботу. У 12% потенційних роботодавців занепокоєння викликає можливий психічний стан і його негативний вплив на якість майбутньої роботи. Проте, незважаючи на потужні дискримінаційні чинники, що перешкоджають ВПО у пошуках роботи, 62% опитаних переселенців зазначили, що знайшли роботу на новому місці проживання. Найбільш популярними професіями, в яких працюють опитані вимушені переселенці на Луганщині, є касири та продавці в магазинах, будівельники та спеціалісти на підрядних роботах, робітники в комунальній сфері (двірники, слюсарі).

Інше масштабне дослідження було проведене **OSCE** протягом червня-липня 2014 року в 13 областях України.¹⁰ Методом глибинного інтерв'ю та фокус-групових досліджень було опитано 400 ВПО. До вибірки потрапили 46 переселенців з Криму, решта – з Луганської та Донецької областей. Інтерв'ю проводились в місцях компактного проживання переселенців. Більше половини учасників – жінки, 25% - чоловіки, решта – діти різного віку, що відповідає статеві-віковій структурі переселенців з попередніх досліджень. Переселенці в Україні переїзять переважно з окупованих міст та приміських зон. Більшість опитаних покинули свої місця проживання протягом травня-червня 2014 року. Переселенці з Криму виїхали раніше – у березні, квітні. Походження ВПО зі Сходу – переважно з Горлівки, Слов'янську, Краматорську, Луганську та Донецьку.

Станом на період опитування більшість переселенців були забезпечені житлом, хоча умови проживання значно різнилися. Ті, хто проживав у приватних будинках та квартирах з друзями та родичами, або винаймали самостійно, були більш задоволені житловими умовами. Хоча для них гостро стоїть проблема вартості житла. Переселенці, які перебували у різного роду санаторіях та поселеннях, що забезпечували місцеві громади, значно більше скаржились на важкі умови проживання.

За результатами дослідження OSCE було ще раз підтверджено існування проблеми з отриманням соціальних виплат переселенцям, а саме, дитячих виплат та пенсій. Так, переміщенням особам доводилося витрачати місяці на подолання бюрократичних проблем з переадресацією виплат на нові місця проживання. Ще однією причиною такої ситуації зазначають нестачу інформації про алгоритм дій для переселенців та їхні права в даному контексті.

Переселенці з Криму та Сходу по різному бачать своє повернення на рідну землю. Переміщені особи з території Криму менш оптимістичні та не збираються повертатися додому найближчим часом, оскільки вважають, що ситуація немає швидкого вирішення. Тоді як переселенці зі Сходу в більшості збираються повертатися назад одразу після закінчення бойових дій і надіються, що це станеться в найближчому майбутньому.

Окрім ВПО, окремі дослідницькі організації опитували місцеве населення (приймаючі спільноти).

Фонд «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва» проводив ряд досліджень серед місцевих жителів Сходу України. Зокрема, в березні-квітні 2015 року проводилось опитування в містах Сєвєродонецьк (496 респондентів) та Старобільськ (499 респондентів) Луганської області.¹¹ За результатами дослідження, внутрішньо переміщені особи складають 13% населення Сєвєродонецька та 3% населення Старобільська. При чому в Сєвєродонецьку всі опитані переселенці пройшли реєстрацію на місцевому рівні, а в Старобільську – лише дві третини переселенців здійснили цю процедуру. Більше половини ВПО в обох містах планують повертатися до рідних міст лише після вирішення конфлікту на Сході. ВПО у Сєвєродонецьку вважають, що основну підтримку їм надають українські громадські та добровільні організації, центральна влада та рідні, друзі. ВПО у Старобільську найбільше відчують підтримку волонтерів, українських громадських та добровільних організацій, та рідних, друзів. Також було з'ясовано, що проблеми внутрішньо переміщених осіб хвилюють населення цих міст. 20% жителів Сєвєродонецька та 31% жителів Старобільська вважають питання ВПО першочерговими для вирішення на місцевому рівні. Також жителі висловлюють готовність допомагати переселенцям з непідконтрольних Україні територій (12% населення Сєвєродонецька та 7% населення у Старобільську).

У жовтні 2015 року Фонд «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва» провів опитування жите-

¹⁰ <http://www.osce.org/ukraine-smm/122620?download=true>

¹¹ <http://www.dif.org.ua/ua/polls/2015a/luganshinannoe-mnenie.htm>

лів Донецької та Луганської областей на підконтрольних Україні територіях. Було опитано 1000 осіб.¹² Серед опитаних було представлено 3,4% ВПО з території Донбасу, що непідконтрольна Україні. Жителі Луганщини та Донеччини відчувають проблему переселенців, оскільки 15% населення називають проблему ВПО як першочергову для вирішення у своїх містах/селах проживання. При чому лише 3% населення Донбасу, що потрапило до вибірки, вважає проблеми ВПО такими, які вирішуються. Тобто загалом ситуація з переселенцями оцінюється місцевими жителями як актуальна та яку потрібно вирішувати. 11% опитаних готові надати кошти місцевого бюджету для вирішення проблем переселенців.

У листопаді 2014 року Фонд «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва» провів опитування громадської думки жителів Краматорську та Слов'янську після звільнення цих міст від бойовиків ЛНР та ДНР.¹³ Розмір вибірки – 510 респондентів. На момент проведення дослідження чисельність ВПО складала 8% населення Слов'янська та 3% населення Краматорська. Проте частина населення покидали ці міста під час бойових дій, а зараз повернулися до рідних домівок. За результатами опитування, 27% жителів Слов'янську виїздили з міста на весь період бойових дій; 29% перебували на території міста під час бойових дій та виїздили на обмежений час; 44% населення нікуди не виїздили.

В Краматорську маємо дещо інший розподіл: 11% покидали місто на період бойових дій; ще 11% перебували на території міста під час бойових дій та виїздили на обмежений час; 75% населення нікуди не виїздили. Серед тих, хто виїздили, в обох містах переважно поклалися на власні матеріальні ресурси та ресурси своєї сім'ї. При чому 47% переселенцям зі Слов'янську та 67% переселенцям з Краматорську цих коштів не вистачало.

Державний центр зайнятості провів аналіз соціально-демографічних характеристик ВПО, які мали статус безробітних в службах зайнятості станом на 1 січня 2015 року.¹⁴ Більшість безробітних переселенців – жінки (70%). Вікова структура: 15-24 роки 10%, 25-29 років – 18%, 30-34 роки – 20%, 35-44 роки – 25%, 45-54 роки – 23% та старше 55 років – 4%. Таким чином, близько половини безробітних ВПО складає молодь до 35 років. Ще однією характерною рисою безробіття переселенців є переважання вищої освіти – 70% серед ВПО. В той час як з професійно-технічною освітою лише 19%, а з початковою та середньою – 11%. В підсумку, за даними Державного центру зайнятості ситуація з пропозицією робочих місць недостатня порівняно з обсягом безробітних. Так, в середньому на 1 пропозицію роботи претендують 14 осіб. Проблема працевлаштування внутрішньо переміщених осіб стоїть досить гостро.

Світовий банк в «Аналізі впливу кризи та потреб на Східній Україні» у березні 2015 року досліджує профіль ВПО згідно даних реєстрації.¹⁵ Частка чоловіків серед зареєстрованих ВПО не перевищує 17%. Проте цей відсоток може бути дещо заниженим, оскільки чоловікам властиво менш охоче реєструватися, ніж жінкам, через побоювання бути призваними до армії. З приводу напрямків переміщення, 75% ВПО переїздить до 5 східних областей: Дніпропетровської, Донецької, Харківської, Луганської та Запорізької, включаючи 49%, які залишаються в межах Луганської та Донецької областей. Також у звіті зазначається, що більшість переміщених осіб в Україні переїздили хоча б двічі протягом свого переміщення. Третина переїхала три або більше разів. Повторні переїзди, як правило, обумовлені пошуком безпечного, адекватного житла за розумну ціну.

Також Світовий банк наводить аналіз найбільших проблем ВПО за результатами фокус-групових досліджень з переселенцями.¹⁶ Фокус-групи були проведені протягом жовтня 2014 – лютого 2015 років у кількох містах України: Харкові, Слов'янську, Львові. Знову зафіксовано зростання напруженості між ВПО та приймаючими громадами. Це спричинено значним економічним

12 <http://www.dif.org.ua/ua/polls/2015a/donbas2015eastei-.htm>

13 http://www.dif.org.ua/ua/polls/2014_polls/obshestvennavjansk.htm

14 <https://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/Profile%20of%20IDPs%20registered%20by%20State%20Employment%20Service%20of%20Ukraine.pdf>

15 http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2015/06/11/090224b082f1bea9/1_0/Rendered/PDF/Recovery0and0p00in0Eastern0Ukraine0.pdf

16 http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2015/06/11/090224b082f1beaa/1_0/Rendered/PDF/Recovery0and0p00in0Eastern0Ukraine0.pdf

навантаженням на 5 зазначених областей, які мають найбільший потік переселенців. Зокрема, наявність ВПО також сприяла зростанню цін на продовольство у приймаючих регіонах. Й місцеві мешканці проводять такі причинно-наслідкові зв'язки між цінами, кримінальною ситуацією, загальною нестабільністю та зростаючою кількістю ВПО. Також підтвердилась проблема пов'язана з низьким рівнем довіри до органів та інститутів влади, що особливо загострюється під час кризи. На територіях, де існують великі скупчення переселенців, зростає ризик розпалювання ворожнечі й навіть виникнення збройних конфліктів. Правоохоронні органи часто не здатні попередити та запобігти таким ситуаціям. Також у дослідженні піднімається проблема зростання побутового, сексуального та гендерного насильства. Окрім того, серед переселенців поширеною є проблема психологічного здоров'я, оскільки часто ці особи були свідками чи учасниками збройних протистоянь, що могло призводити до травм, як фізичних так і психологічних. В таких випадках потрібна фахова системна допомога спеціалістів.

Отже, більшість досліджень переселенців спрямовані на виявлення ключових проблем для цієї цільової групи, аніж на визначення її соціально-демографічних характеристик. Часто така інформація відсутня у відкритих звітах. Проте, дослідження сходяться, що більшість внутрішньо переміщених осіб становлять жінки та діти – близько 70-80%. Відповідно, менше третини переселенців - чоловіки. За офіційною статистикою, значну частку ВПО складають пенсіонери, але дослідження показують, що чималий відсоток ВПО – це молодь працездатного віку. Найбільш поширені напрямки переміщення ВПО – 5 східних областей (Дніпропетровській, Донецькій, Харківській, Луганській та Запорізькій) та Київська.

Ключові теми, пов'язані з ВПО, що висвітлюються у більшості досліджень:

- Питання житла та працевлаштування: одне з ключових для внутрішньо переміщених осіб
- Базові послуги для ВПО: безпека, освіта, охорона здоров'я та отримання соціальних виплат
- Соціально-психологічна адаптація, стосунки переселенців з місцевим населенням у нових регіонах проживання.

Рідше в полі досліджень зустрічаються висвітлення інформаційних практик ВПО, проблеми насильства у суспільстві, питання рівня довіри до інституцій. У відкритому доступі майже немає інформації про стратегії працевлаштування переселенців, характеристики їх робочих місць. Дослідники оминають дражливі політико-ідеологічні питання, що є етично виправданою практикою, але натомість важко оцінити, як ВПО ставляться до української державності, з якою спільноту себе ідентифікують.

Внутрішньо переміщені особи – важкодоступна група (так зване *hidden population*), пошук яких з часом тим більш ускладнюється, чим більш вони інтегруються в спільноту та чим менше отримують допомогу від різних державних та недержавних організацій. Ймовірно, з цієї причини для вивчення цієї категорії осіб застосовуються якісні підходи – фокус-групи, глибинні інтерв'ю, або вибірки малого розміру. Дослідження часто локальні, проводяться або у великих містах, або у найбільш відомих локаціях Східної України, оминаючи увагою невеликі населені пункти (виняток – опитування Чугуївської правозахисної групи та «Станції Чугуїв»). Цей підхід дозволяє глибше зрозуміти проблему, але не дає відповіді, до якої міри результати можна розповсюдити на генеральну сукупність (або на яку підгрупу ВПО).

Інша методологічна проблема таких досліджень – практична відсутність інформації щодо використаних методів рекрутингу респондентів (місця компактного проживання, волонтерські організації, інші види пошуку та відбору), що ускладнює розуміння, профіль та потреби якої категорії ВПО вивчаються. Є висока ймовірність, що до фокусу уваги дослідників у кількісних опитуваннях попадають більш вразливі групи, тоді як з поля зору випадають ті, що успішно інтегрувались у спільноту та не контактують з інституціями, котрі працюють з ВПО.

Результати досліджень більш-менш узгоджуються щодо основних характеристик соціально-демографічного профілю ВПО та їх ключових проблем (працевлаштування, фінансові труднощі, проблеми оренди / незадовільні умови житла). Перелік найбільш поширених та гострих проблем та потреб ВПО практично без змін відтворюється в кожному дослідженні. Опитані переважно сприймають свій статус як тимчасовий та збираються повернутися додому, коли припиняться бойові дії. Але стосовно деяких ключових питань існують розбіжності. Наприклад, більшість опитувань показують наявність значного соціального напруження між ВПО та місцевим насе-

ленням, але деякі інші вказують на те, що це не є настільки поширеною проблемою. Переселенці по-різному оцінюють роботу державних закладів та отримання від них послуг: в одних дослідженнях перераховуються проблеми, інші свідчать, що загалом ВПО отримують те, що повинні отримувати, а іноді навіть більше, ніж постійне населення.

Загалом, вивчення нагальних проблем ВПО необхідне як на місцевих рівнях, так і у всеукраїнському масштабі. Доцільно намагатись проводити кількісні дослідження, що покривають самі різні категорії ВПО за життєвою ситуацією, рівнем адаптації та інтеграції в спільноті. Оскільки загальної інформації щодо соціально-демографічного профілю та першочергових потреб достатньо у різних джерелах, варто зосереджуватися та більш глибоко і різносторонньо досліджувати одне-два питання, намагаючись зробити результати якомога більш корисними для розробки конкретних стратегій роботи з ВПО.

Надзвичайна кредитна програма для відновлення України

ПЛАН СОЦІАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ і ПЛАН ЗАЛУЧЕННЯ ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН

Здано до набору 19 липня 2016. Підписано до друку 28 липня 2016.
Папір крейдований. Спосіб друку цифровий. Др. арк. 4,8.
Наклад 100 прим. Зам. № 0174.

Надруковано "ТОВ Арена КС"
02095, м. Київ, вул. Єлизавети Чавдар, 2.